

Хотиранинг ҳаётбахш кучи

Муассислар:
**Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси,
“Kamolot” ёшлар ижтимоий ҳаракати**

1982 йилдан чиқа бошлаган.

Жамоатчилик кенгаши раиси:
Абдулла ОРИПОВ

Жамоатчилик кенгаши:
**Қаҳрамон ҚУРОНБОЕВ
Азамат УМАРОВ
Аҳмад ОТАБОЕВ
Абдуваҳоб НУРМАТОВ
Феруза МУҲАММАДЖОНОВА
Шухрат СИРОЖИДДИНОВ**

Бош муҳаррир:
Нодир ЖОНУЗОҚ

Бош муҳаррир ўринбосари:
Нурилла ЧОРИ

Масъул котиб:
Ориф ТОЛИБ

Масъул муҳаррир:
Элёр МУРОД

Муҳаррир:
Гиёсиддин ЎНАРОВ

Таҳрир ҳайъати:
**Муҳаммад АЛИ
Иқбол МИРЗО
Сирождин САЙИД
Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ
Фаррух ЖАББОРОВ**

Бадий муҳаррирлар:
**Акбарали МАМАСОЛИЕВ
Раҳматжон ЮНУСОВ**

Фотограф:
Рустам НАЗАРМАТ

Манзилмиз:
Тошкент шаҳри,
Ўзбекистон шохқўчаси, 16-“а” уй.
E-mail: yoshlik-jurnali@umail.uz
Тел/факс: (0371) 227-0-227,
245-5-793, 245-0-552

Навбатчи муҳаррир: Ф. Жабборов
Босишга 26.07.2016 йилда рухсат берилди.
Қоғоз формати 60x84 1/8.
Наширёт ҳисоб тобоғи 8,7. Индекс 822.
ISSN 0207-9137. Журнал 2007 йил 4 майда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги
томонидан № 0253 рақами билан рўйхатга олинган.
Журналдан кўчириб босилганда
“YOSHLIK”дан олинди” деб изоҳланиши шарт.
“SILVER STAR PRINT” МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Буюртма № 40. Адади 3000 дона.
Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, 22-мавзе, 17-уй.

Инсон улкан қувваи ҳофиза – хотирага эга бўлгани учун кеча, бугун ва эртани боғлаб, умрбоқий, барча даврларда ҳам қийматини йўқотмайдиган хулосалар чиқара олади.

Хотира худди йўловчининг ортидан тушиб турган ёруғликка ўхшайди: у кўзингни қамаштирмайди, қоронғуда қийналмай юришингга ёрдам беради.

Хотирасини йўқотган одам устунидан айрилган айвондай қулашга, йўқ бўлишга маҳкум. Ўзининг кимлигини, маслагини, қилган ва қилиши лозим бўлган ишларини, яқинларини, дўсту душманларини унутган одамнинг тириклигида зиғирча маъно қолмайди. У манқуртга айланади. Гўё боёқиш “Ман – қуртман, дуч келган зўровон босиб эзгилаши мумкин” деяётгандай бўлади. Албатта, ҳеч ким ўз хоҳиши билан хотирасидан воз кечмайди. Кутилмаган фожеа, ниҳоясиз зулму босим, даҳшатли қўрқув туфайли инсон хотирасини бой бериб қўйиши мумкин.

Таассуфки, дунё тарихида ёвуз кучлар томонидан бутун миллатларни манқуртга айлантириш, сўнг ўзлари истагандай бошқаришга уриниш кўп бўлган. Аламлиси, бу фожеани халқимиз ҳам яқин тарихимизда яшаб ўтди. Тили, дини, урф-одатлари, тарихини унутишга, ўзлигидан юз ўгиришга, дунёга маърифат тарқатган аждодларини қоралаб, ўз бошига кулфат қулини сочган бадкорларни улуглашга мажбур этилди. Бу бедодликка қарши чиққан ёвқур шахслар аёвсиз қатағон қилинди. Миллатнинг руҳини синдириш, уни муте, хокисор оломонга айлантириш учун жамики илму амал бўлса, барчасидан фойдаланилди.

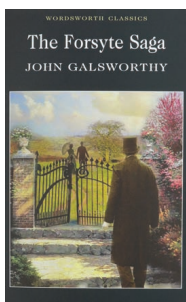
Ҳақиқат қуёши порлаган чоғда ҳар қандай сеҳру жоду ўз кучини, таъсирини йўқотади. Истиқлол омманинг мудроқ онгини бехосдан уйғотиб юборди, шонли тарихимизни, дунё тарихида тутган бемисл ўрнимизни идрок қила бошладик. Бу йўлда муҳтарам Юртбошимизнинг **“Тарихий хотирасиз келажак йўқ!”** деган сўзлари барчамизга ёрқин маёқ бўлди, десак, айни ҳақиқатни айтган бўламиз. **“Маънавиятини тиклаши, туғилиб ўсган юртида ўзини бошқалардан кам сезмай, бошини баланд кўтариб юриши учун инсонга, албатта, тарихий хотира керак”**, деган эди Президентимиз. Бу сўзларнинг нақадар ҳаққоний экани ўтган қисқа даврда исботланди. Бугун ютдошларимиз эришаётган ютуқларда, уларнинг борлигини қамраб олган ишонч туйғусининг шаклланишида, шубҳасиз, тарихий хотиранинг, шонли ўтмишимиздан фахрланиш ҳиссининг ўрни катта.

Албатта, ортимизга ўгирилиб, мозий кўзгусига қарарканмиз, муҳташам манзаралар билан биргаликда бизга абадулабад сабоқ бўлувчи хира ҳолатлар ҳам назаримиздан четда қолмайди. Биз улар ҳақда эсларканмиз, эркин ҳаволардан нафас олиб ўсаётган, кўзимизнинг оқу қораси бўлган азиз фарзандларимизни огоҳликка чақирамиз, бугунги нурафшон кунларнинг қадрига етишга, уларни чалғитмоқчи бўлган нусхаларнинг чиркин фояларига учмасликка ундаймиз.

Кўҳна ва яқин тарихни ўрганиб, қатъий хулосага келган халқимизнинг хоҳиш-иродасини Президентимиз лўнда тарзда баён қилди: **“Ўзбек халқи ҳеч қачон, ҳеч кимга қарам бўлмайди!”** Бу барчамизнинг – Ҳақ йўлида жон фидо қилган аждодларимизу туғилажак наслларнинг ҳам қалб амри, десак, муболаға қилмаган бўламиз.

МУНДАРИЖА

29

55

10

51

32

№ 7 (302), 2016 й.

НАЗМ

- 7 Энахон Сиддиқова**
Кўчалар қувончдан кетар жаранглаб
- 25 Ориф ТЎХТАШ**
Соҳир лаҳзаларнинг туркуми – ёшлик
- 42 Бобур Элмуродов**
Бугун яна тушди ёдимга...

АДАБИЙ УЧРАШУВ

- 10** Мен сизга айтсам...

НАСР

- 15 Абдуқаюм ЙЎЛДОШ**
Қотил
- 32 Жўра ФОЗИЛ**
Ўрингулнинг армонлари
- 47 Наргиза АСАДОВА**
Меҳмон
- 57 Гулноз МАМАРАСУЛОВА**
“КамАЗ”

ҚЎЛЁЗМА

- 28 Омон Мухтор**
- 29** Оҳанрабо фазилатлар эгаси

МУТОЛАА

- Сайди УМИРОВ**
- 37** Тархи тоза публицистика
- ШУКУҲ**
- 44** Серобидин ИСМОИЛОВ
Келажакка сармоя
- ҚАЛДИРҒОЧ**
- 50** Ҳумоюн Қувондиқов
Тинглайлик юлдузлар шивирин

ЭССЕ

- 51** Севара АЛИЖОНОВА
Домла

ТАВСИЯ

- 55** Ёш ёзувчи учун фойдали 50 китоб

ТАРЖИМА

- 62** Қисқа ҳикоялар

САБОҚ

- 64** “Агар бахтли ҳаётга эришмоқчи бўлсангиз...”

Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал...

Юртимизда Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг саммити ўтаётган кунлардан бири эди. Тонг отар-отмас пайти зарурият юзасидан йўлга тушиб, таксига чиқдим. Ёши улугроқ ҳайдовчи бирдан ҳаяжон билан гап бошлаб қолди:

– Неча кундан буён бир қушқўним фурсат мизғиб оламан-у, оёғим кўчага тортаверади. Кўрган кўчаларим, кўрган манзараларимни такрор кўраман, лекин соғинавераман. Мана бу мухташам иморатлар, мана бу дарахтлар, гулзорлардан нур чиқиб турганга ўхшайди. Шу нурда одамни ўзига оҳанрабодай тортадиган нимадир бордай, – деди у. Мен кўпни кўрган, кўп нарсаларни қиёслаб, кейин гапирётган бу кишининг ҳаяжонларига муносиб жавоб топгунимча, у яна гапини давом эттирди:

– Рост, бу шунчаки тасаввур эмас. Оллоҳнинг назари тушган жойлардан вақти-вақти билан нур кўтарилиб туради, деган гапни эшитганмисиз? Нурота чашмасида ҳам шундай манзара бор-ку, борганмисиз, биласизми?

Мен:

– Амаки, атрофингиздаги ҳамма нарсалар нур аралаш кўринаётганига ишонаман. Бу қалбингиздаги қувонч шуъласи. Озодлик нури, десаям бўлади буни, – дедим.

**Қутлибека
РАҲИМБОЕВА,**

Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган маданият
ходими.

1952 йили туғилган.
Фарғона педагогика
институтининг филология
факультетини тамомлаган.
“Юрагимда кўрганларим”,
“Узун кундузлар”, “Уйғониш
фасли”, “Озодлик”,
“Кўксимдаги Тангригоғ”,
“Қорақўзларим” каби
шеърый тўпламлари
нашр этилган.

... Яқинда Фарғонада “Баркамол авлод” спорт мусобақалари бўлиб ўтаётган паллада ўша вилоятда хизмат сафарида юриб қайтган ҳамкасбим ҳам ҳайдовчининг гапига ўхшаш фикрни айтган эди:

– Водийга бормаганимга, нари борса, уч-тўрт ой бўлгандир. Лекин шу қисқа фурсат оралиғида шу қадар гўзаллашиб кетибдики, қараб кўзларинг тўймайди одамнинг. Айниқса, мусобақа иштирокчиси бўлган ёшларни айтмайсизми? Бошдан оёқ оппоқ кийинган, юрган йўлларида нур қолаётгандек...

Одамларнинг ички бир ҳаяжон, ботиний қувонч билан айтган бу эътирофлари бизга – ҳар бир сўздан ҳикмат излаб юрган қаламкашларга нечоғлик фахру ғурур бахш этишини тасаввур қилаверинг. Хаёлга яна ўша гап келади:

– Озодлик нури бу!

Агар юртимиз, кундан-кун барча ижобий ўлчамларда жаҳон майдонида баландлаб бораётган Ўзбекистонимиз ривожини билан боғлиқ залворли рақамларни кўз олдимизга келтирсак, бу ҳаяжонларимиз, фахру ғуруримиз яна ҳам аниқлик касб этади:

Жаҳон иқтисодий форуми рейтингига мувофиқ, Ўзбекистон 2014-2015 йиллардаги ривожланиши якунлари ва 2016-2017 йилларда иқтисодий ўсиш прогнозлари бўйича дунёдаги энг тез ривожланаётган бешта мамлакат қаторидан жой олган...

... 2015 йилнинг октябрь ойида Жаҳон банки “Бизнес юритиш” рейтингини эълон қилди. Ана шу рейтингда Ўзбекистон фақат бир йилнинг ўзида 16 поғонага кўтарилиб, 87-ўринни эгаллади.

... “Кичик бизнес субъектларига кредит бериш” деб номланган кўрсаткич бўйича Ўзбекистон сўнгги уч йилда 154-ўридан 42-ўринга кўтарилди ва ўтган йилнинг ўзида рейтингини 63 позицияга яхшилади.

... Жаҳон банки маърузасида Ўзбекистоннинг кейинги йилларда ишбилармонлик муҳитини яхшилаш соҳасида энг яхши натижаларга эришган дунёдаги ўнта давлат қаторидан жой олгани қайд этилган...

... Бу расмий маълумотлардаги ҳар бир рақамнинг орқасидаги меҳнат, машаққат, синову имтиҳонлар, ғалабаларни тасаввур қилар эканмиз, “Ўзимиз пешона тери билан ҳалол топганимизнинг ўзимизга буюргани шу-да”, деймиз. Тарих учун “йилт” этган фурсат саналган, лекин ўзимиз учун кураш, яратиш йиллари бўлган истиқлолнинг 25 йиллигига шундай ёруғ юз билан етиб келганимизга дил-дилигимиздан шукрона айтаемиз. Бир пайтлар – пахта яккаҳоқимлиги авжига чиққан, истиқлол арафасида шундай ёзган эдим:

*Кўп нарса керакмас аслида менга,
Халқим ўз уйида қадди тик юрсин.
Тўрт фасл мисқоллаб топган хазина
Энг аввал ўзига буюрсин!*

Ҳа, ўша пайтлар...
Баъзилар: “Ҳадеб ўтганни эслайверишнинг нима кераги бор? Ўтган ўтди, инсон бугуни билан яшаши лозим”, дейишади. Балки, бу гапда ҳам жон бордир. Хотиранинг оғир юқини ирғитиб ташлаб, бугуннинг қувончларидан куч олиб яшаган яхшироқдир. Лекин шундай кунлар борки, унутилмайди.

1991 йилнинг 31 август оқшомида Юртбошимиз Ўзбекистон мустақиллигини эълон қилганларида залда ўтирганлар бир муддат тарадудланиб қолгани ёдимда. Ўшанда Миразиз ака (турмуш ўртоғим)га:

– Юринг, бунақа қувончли дақиқаларда уйда ўтириб бўлар эканми? Ҳамма аллақачон кўчаларга чиқиб байрамни бошлаб юборган бўлса керак, – дея болаларимни, дадасини кўчага бошладим. Чиксак, маҳалламиз жим-жит, бешта-олтита уйда чироқ кўринган, холос.

“Қулликдан карахт бўлган бу эл озодлигини ҳали-бери билмаса керак”, деб йиғлаганман ўшанда. Мана, мендай бир зиёлининг шубҳали оғриқларининг буткул йўққа чиқишига бор-йўғи чорак аср, йўқ,

Бугун “Ижод” фонди ҳисобидан ўнлаб 19-20 ёшдаги, ҳатто ундан ҳам ёшроқ ижодкорларнинг илк китобчалари 20 минг нусхада чоп этилиб, бепул тарқатилмоқда.

ундан анча кам фурсат керак бўлибди. Озодлик шундай буюк куч эканки, ўзининг нималарга қодирлигини жуда тез фурсатда намойён қила олар экан. Эрк жарчиси Чўлпоннинг:

“Ойдан-да гўзалдир,

Кундан-да гўзал...” –

мисраларини бежиз Озодликнинг таърифи дейишмас экан.

... Яна ўша истиқлолимизнинг илк кунлари. Биз – ўша пайтнинг ўн навқирон ижодкорига истиқлол қасидаси ёзиш ҳақида таклиф бўлди. Қасидадаги менга тегишли қисм:

Хуррият, қийналиб кетарсан,

Қийналиб кетарсан биз билан...

деб бошланган эди. Шунда дугонам, шоира Муҳтарама Улуғова:

– Ҳаммамизнинг қувонч сўзларимиз рақсга тушиб турганида, сиз нега бунақа ёздингиз? – дея гина қилганида:

– Кайфиятим шунақа, – деб жавоб берган эдим. Мен нега бу гапларни батафсил ёзгандим? Чунки қарамлик руҳиятидан озод инсон даражасига кўтарилиш осонгина кечадиган жараён эмас. Лекин юртимизда жуда жадал фурсатда юз берган, бераётган ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий ўзгаришлар бизнинг яшаш, фикрлаш тарзимиз, орзу-мақсадларимизни буткул ўзгартириб юборди. “Ўзгартириш” деган анча умумий сўздан қочиб, аниқликка қайтсак, айтаётганларимнинг моҳияти яна ҳам яққолроқ кўринади...

... Мен 12-13 ёшларимдан ёза бошлаган бўлсам, илк китобчам 1980

йилда – 28 ёшимда чоп этилган. Шунда ҳам қувонганимдан дўппимни осмонга отганман. Ёш ижодкорларнинг пиёзнинг пўстидай юпқа китобчалари “Иқтисод қилинган қоғозлар ҳисобига” деган ёзув билан (“Яхшиям, катталарнинг китобидан сен учун қоғоз иқтисод қилдик, бўлмаса, сенга бу рўшнолик қайда эди?” деб турарди-да бу ёзув, таъна, миннат қилиб) чоп этиларди.

Бугун “Ижод” жамоат фонди ҳисобидан ўнлаб 19-20 ёшдаги, ҳатто ундан ҳам ёшроқ ижодкорларнинг илк китобчалари 20 минг нусхада чоп этилиб, бепул тарқатилмоқда. Яна бу китобларнинг чиройли тақдимотлари ҳам ўтказилляпти. Илк китоб – фақат илк синов эмас, ишонч оламининг дарчаси ҳам. Ижодкорнинг ўзига ўзининг ишончини уйғотади. Бу – кичкина гап эмас. Илҳом, рағбат беради. Қаламқашда: “Шу юрт, Ватан меники. Мен унинг баланд-пастига масъулман” тарзидаги фуқаролик позициясини эрта шакллантиради. Уни маиший ҳаётдан баландга кўтаради. Шоири, ёзувчиси Ватанни эрта таниган халқ ҳам Ватанни

эртароқ танийди. Бу олтин занжир, олмос занжир юртининг маънавий тараққиётига туртки берувчи кучлардан бири экан.

70-йиллар охирида Қува туманининг Акбаробод қишлоғидаги ўн-ўн беш чоғлик хоначалари бор мактабда дарс берганман. Ўзим раҳбар бўлган синфда икки-уч болагина ўқишга иштиёқманд эди. Кунда кунора: “Гўзапоя йиғдик”, “Калишимдан қор кириб кетди”, “Қурт гонадик” тарзидаги баҳоналар билан болалар дарсга келмасди. Ўзим уйма-уй юриб, ўқувчиларни йиғиб чиқардим. Бугун Акбарободга шахарча мақоми берилган. Бугун водийда машҳур мухташам, атрофи гулзор, боғ билан ўралган иккинчи мактаб-интернат ўша Акбарободда қурилган. Ҳар йили 85-90 фоиз битирувчиси олий ўқув юртига киради. Мактаб коридорида ҳар бир ўқувчининг кириш имтиҳонларида олган бали, кирган олий ўқув юрти рўйхати осилиб турибди. Ишонмасликка, улар учун қувонмасликка ўрин йўқ.

Ўзим мактаб-интернатнинг синфларига кириб, маънавият дарсларини ўтдим: болалари қарсиллайди. Қаердан сўрасанг, жавоби тайёр!

Айниқса, танаффусда ўғил-қизларни кузатиб, қувонганимдан йиғлаб юбордим. Чунки одатда, ўғил болалар танаффусда у-бу ўйинга чалғийди ё ишқал бошлайди. Аммо ҳозир ўсмирлар ерга формулалар чизиб, кимё дарсларини давом эттиришар, баҳслашишар эди...

Халқаро фан олимпиадаларидан бир неча йиллардан буён диёримиз ўқувчилари

олтин, кумуш, бронза медаллар олиб қайтишади.

Шаҳару қишлоқларимиздаги барча мактабларда тўқис таълим-тарбия шароити яратилгани учун, ўқиш-ўқитишга иштиёқ кучайгани учун халқаро миқёсда шундай муваффақиятларга эришадиганимиз сир эмас-ку.

Фақат ижод, фақат таълим соҳаси эмас, қайси йўналишни олиб қарасангиз, бор-йўғи 25 ёшга – бир сарвар йигит, бир дилбар қизнинг ёшига кирган истиқлолимизнинг 25 минг турли неъматларини кўрамиз. Шу неъматлардан баҳрамандмиз, улар билан бирга ўсиб-улғаймоқдамиз, ёшлар шу неъматлар бағрида камолга етмоқда.

Спорт бўйича чемпион ёшлар, санъат соҳасидаги халқаро мусобақа ғолиблари... Тагин оддий ғолиблар эмас, олий ўрин соҳиблари... Уларни кўриб, баҳор ёмғирларидан сўнг барқ уриб очилган, очилаётган чечаклар кўз олдимизга келади. “Истеъдодларинг шунча кўпмиди, юртим? Шунча хазинани бағрингда яширганмидинг? Энди фурсати келиб хазинангни очдингми? Дунёга кўз-кўз қиляпсанми?” – деб ҳайқиргинг, ўз

овозингдан ўзинг куч олиб, дала-қирларда югургинг келади...

Ижод изидан, ўзимиз ва ўзлигимизга имкон, йўл излаб пойтахтга келган ёшларнинг деярли ҳаммаси ўша пайтларда ижара уйларда яшардик. Эшик қўнғироғи босилса, “Уй эгаси келдимикан, бирор нарсага эътироз қилмасмикан?” дея юрагимиз ўйнаб турарди. Айниқса, бола-чақаси, оиласи билан ижара уйда яшайдиган тенгдошларимиз азоб тортарди.

... Ҳозир эса қанчадан қанча навқирон ёшдаги, ишлайман, яратаман, юртимнинг маънавий бойлигига бойлик қўшаман, деб турган ёшларга имтиёзли кредитлар асосида “Камолот” уйлари бериляпти. Уйни халқимиз бежиз “ватан” демайди. Ватани борнинг паноҳи, хотиржамлиги бор. “Ўзимники, ўзимникига эгаман”, деган туйғу одамнинг юрагига қувват беради. Буларнинг ҳаммаси – бизнинг ҳаётимиз, мустақил Ватан манзаралари; атрофимиздаги дунё эса чайқалиб турибди. Диний, миллий низолар дунёнинг қай бир гўшаларида одамларни оловга ташлаган. Тақдирлар, истеъдодлар, умидлар, орзу-ҳаваслар ёняпти бу оловда. Яна бир гўшада “эркин муҳаббат”, “эркин ҳаёт”, “эркин шахс” ниқоби остида ахлоқсизликлар урчиаяпти, дунёнинг маънавий иқлимига оғу пуркаяпти. Қуролланишлар пойгаси, ғийбатлар бозори қизиган... Шундай талатўп ҳаётда ўзимизни ўз эришганларимиз билан асраб қолиш, кўр-кўрона кимларгадир эргашмаслик, тақлид қилмаслик,

Юртбошимиз таъбири билан айтганда, оқни қорадан, ростни ёлғондан ажратиб яшаш ҳар биримиздан доимий уйғоқлик, ҳушёрлик ва айни чоғда садоқат, фидойилик талаб этади.

Мадомики озод диёр, озод юрт эканмиз, ҳар биримиз жон-жисмимиз билан шу юртнинг бир озод парчасимиз.

Зулфия номидаги Давлат мукофоти лауреати, шоира Меҳриноз Аббосованинг бир гўзал сатри бор:

... *Ўзбекистон бўлмоқ осон бўлмади...*

Дарҳақиқат, шундай. Камситилган, парчаланган юртдан яхлит, бир бутун юртга айлангунча, култепалар аро қақнусдек қайта тирилиб чиққунча, бу юрт бошидан не-не савдоларни ўтказди. Халқимизда ҳаёт йўлларини чидам, бардош билан одимлаётган инсонга: “Бошинг тошдан бўлсин”, дея тилак билдирадилар. Биз ҳам шу тилакка тиловдошмиз. Хурриятимизнинг боши тошдан бўлсин, дейман. Дунёнинг, энг инсонпарвар, эрксевар ёзувчиларидан бири Эрнест Ҳемингуэй:

– Ғалабанинг ўзи эмас, ғалабагача бўлган йўл муҳим, – деган эди.

Биз ўша йўлдамиз. 25-бекат эса ўша йўлдаги бир нурафшон бекат. Йўлимиз давомли, манзилимиз ёруғ. Олдимизда йигирма олтинчи, ўттинчи, қирқинчи бекатлар кутиб турибди. Ҳамиша синовдамиз. Озод яшамоқнинг шартини шу: ҳар дақиқа, ҳар кун ўзингнинг қандай эзгуликларга қодир эканингни исботлаб, жонкуярлик, фидойилик билан яшашинг керак. Озодлик руҳий дангасаликни ҳам, жисмоний сусткашликни ҳам, лоқайдликни ҳам сиғдиrolмайди, кўтаролмайди. Унга фаолият одами, ҳаракат одами керак. Борар йўлларимиздаги бекатларга еганимизда ҳам юракка қадалган байроқ – шаън, ғурур байроғи тик бўлса, фақат ўзбекона илтифот билан кўлимиз кўксимизда, ўз лаҳжамизда:

– Хуш келибсан, хуш кўрдик сени, Озодлик! – десак... У бизнинг қаддимизни, биз унинг қаддини кўтарсак...

Бу орзу юраклардан юракларга дарёдай оқаверса, тўхтамас, тинмаса...

Кўчалар қувончдан кетар жаранглаб

Энахон СИДДИҚОВА

1954 йили туғилган.
Фарғона давлат
институтининг филология
факультетини тугатган.
“Қорақўз турналар”,
“Суманбар насим”, “Кўнгил
уфқлари”, “Ишқ ифори”
номли шеърини, “Сирли
тун фарёди” номли насрий
ҳамда бир қатор бадиий-
публицистик китоблари
нашр этилган.
“Дўстлик”, “Эл-юрт хурмати”
орденлари совриндори.

Онажонлар

Жамаласоч қизчалардай дил ҳапқириб,
Юрагимда гуллай бошлар ҳаяжонлар.
Кўнглидаги орзуларин ипак қилиб,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Девор оша ангрояди қантак ўрик,
Қумгонда сув биқирлайди ҳоли қуриб.
Чолгинамга, деб пахтали тўнми, қийиқ,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Беланчакни тебратади кўҳна кўшиқ,
Тебранади Алпомишдан қолган бешиқ.
Гулларига Яратганнинг ишқи тушиб,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Битдимми, деб қуёш ҳалак келар тикка,
Тарс ёрилар анорларнинг пўсти юпқа,
Чикса ҳамки, галвир сўраб, ё элакка,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Дунёларнинг дардларини аритгандай,
Армонларин, аламларин қаритгандай,
Вақтнинг учқур тулпорларин ҳоритгандай,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Меваси бол ишқомларнинг соясиди,
Ўзлари ҳам худойимнинг соясиди,
Дейсиз жаннатларнинг пиллапоясиди,
Супачада дўппи тикар онажонлар.

Дарахтларга қасида

Оллоҳ деб гуллайди, кўтаради туг,
Ҳикмат сўйлар ҳатто букчайган қадди.
Ҳеч ким эркдан сабоқ беролмагай, йўқ,
Донишманд, муаллим дарахтлар каби.

Сўйлаб берар юлдуз, осмон ҳақида,
Қушлар учун кўкка парвоз ошени.
Болталар зулмига тутлардан бошқа
Ўргатолмас ҳеч ким гўзал исенни.

Ватан, сенга агар севгим беқиёс,
Жонфидолик жўшиб турса қалбимда,
Дарс бермаган ҳеч ким чинордай ҳассос,
Матонату мардлик, гурур ҳақида.

Гулбарглар шеър ўқир осмонга ёддан,
Учмоққа шайланар дил парвозланиб.
Дарахтлардай тугма шоир олдида
Хижолат тортасан шеърлар ёзгани.

Отамга

Ота, юрагимни совутиб, босиб,
Сизни эслаганда ёнади юзим.
Фарзанд бўлолдимми сизга муносиб?!
Ахир, олдингизда кўп эди қарзим.

Гарчи ёлгон дунё гирдобларида
Берган тузингизни оқлаб ўтдим мен.
Юрагимнинг иймон китобларида
Поклик, ҳалолликни ёқлаб ўтдим мен.

Отам умрибоқий юрадигандай,
Ўлмайдиган, мингга кирадигандай,
Нечун гафлат босди мени, онажон,
Дунёларга устун турадигандай.

Мана, кўз олдимда... илҳақ, кўчада...
Нигорон термулиб мен келар ёққа.
Согинчу сўзингиз қолган супада
Энди ўлтирибман мангу фироқда.

Кўнгироқлар келар устма-уст тонгда:
– Отам согинибди! – зорланар укам.
– Зарур ишларим кўп, – қиламан зарда,
Ахир, юрибдилар... саломат, бардам.

Бўзлаб ахтараман дуо олгани,
Кунларимда йўқдай файзу барорим.
Ҳасратда ўтарми умрим қолгани,
Рози кетдимикин пир, бузрукворим.

Қабрингизга ёгсин раҳмат ёмгири,
Сизсиз ҳувиллайди кечам, кундузим.
Илтижоларингиз ўяр бағримни:
– Бирпасга ёнимда ўлтиргин, қизим.

Менинг кўнглим каби, соғинчим каби
Баҳор қабрингизга интиқ, зориққан.
Ёш боладай бўзлаб, чопаман энди
Ҳидларингиз қолган Олтиариққа.

Эсласалар...

Эслармикин бир кун...
Бу дарахт
Экканимни шу гўзал боққа.
Эсларми бу булбуллар хушбахт
Кафтларимдан қанот қоққанин.
Шу эрка ниҳоллар эсларми,
Суяганим, бўлганим қоя.
Довул, саратондан тўсганим,
Бўлганимни қалқон, ҳимоя.
Бу гам эзмас, биламан, асло,
Умрим кетмас шамолга, елга.
Малҳам бўлар хушифор, наво
Олис йўлга чиққан ҳур элга.
Фақат...
Эсласалар гул, озод сўзлар
Экмаганим қалбларга теран.
Икки кўлим ёқамда бўзлар,
Ўтда куйиб ётарми танам?!

Олтиариқ кўчаларида

Болажон кўчалар бағри тўлиб бой,
Қантак шимган чолдай қилади ҳузур.
Дарахтдан олмалар қоқади болдай,
Олтин асо билан ҳазрати Ҳизр.

Кўчалар қувончдан кетар жаранглаб,
Тўлиб кетар шодон қийқириқларга.
Меҳрдан майишиган боғлар гуркираб,
Беҳилар отади гул ариқларга.

Тўкинликдан сармаст,
Ширакайф тоқлар,
Гулоб узатади ёқут ишжомлар.
Пахса деворлардан энгашир қантак,
Ризку насибага тўлади жомлар.

Бегим онажонлар борарлар ҳурдай,
Бахт, толе кўтариб бўхчаларида.
Жаннат дарвозаси очилар шундай,
Султон Олтиариқ кўчаларидан.

Бир кун...

Айланади
 Чархикажрафтор,
 Айланади мисли чархпалак.
 Шу тупроққа кўмилиб минг бор,
 Милён бора
 Кўкарар юрак.

Аён қисмат...
 Биллур томчидек
 Қумликларга кетарман сингиб.
 Юз минг...
 Минг йил қаъридан балки
 Озод сўздек
 чиқарман униб.

Мен ўлмайман...
 Руҳим нур каби,
 Самоларга қўшилгай абад.
 Бир мўъжиза рўй берар токи,
 Булоқ бўлиб кўз очгай, албат!

Айланади чархикажрафтор...

Ёғоч оёқ

Отам кўнглидаги дард билан ўсдим,
 Эргашиб гоҳ қўлтиқтаёқларига.
 Қулундай чополмай дилим ўксиди,
 Термулганча ёғоч оёқларига.

Қадамида пошна изимас, ҳайҳот,
 Ортидан тупроқлар тўзгимас, ҳайҳот.
 Борар юрагимда жанглар қуюни,
 Тизиммас, отажон, бўғзимгача дод!

Отам кетди кўзларидан қон сирқиб,
 Хотиралар ўтмас пичоқда қирқиб.
 Кетди ярим жону бутун дард билан,
 Тобутда жисмимас, гам борди қалқиб.

Дардлар улгайтирди, дардлар суяди,
 Одам ўлмас экан гаму фироқдан.
 Кўзларимни юсам қақшаб кетади,
 Болалигим чопар ёғоч оёқда...

Усмон Носирнинг сўнги нидоси

Тош турмалар,
 Жаллод турмалар
 Аяр мендан парча қозони.
 Бунда мудҳиш сукут ўрмалар,
 Чиқармаслик керак овозни.

Мадорим йўқ қалам ушлашга,
 Юракларим кетгандир озиб.
 Деворларга,
 Ҳаттоки тошга
 Кўзим билан қўйяпман ёзиб.

Ҳаво йўқдир нафас олмоққа,
 Эшитилмас ҳатто маҳкум сас.
 Қад кўтарсанг бошинг ёрмоққа
 Бунда шифтлар қилиб турар қасд.

Қўлда кишан,
 Бўйнимда сиртмоқ,
 Кўрарманми эркингни, Ватан.
 Қонга тўлган юрагим билан
 Мен қаърингда қандоқ ётаман?!

Умидим бор, бир кун келар Эрк,
 Ва тинади зулму фарёд.
 Кишанларни парчалаб, ёриб,
 Сўзларимни қиларлар озод!

Мен сизга айтсам...

Моҳир таржимон, синчков муҳаррир, ардоқли ёзувчи Носир Фозиловни сўлим “Дўрмон” ижод уйидалигини эшитиб, беш-олти тенгқур ижодкор йўлга отландик. Бордик, учрашдик, гурунглашдик. Устознинг ҳаёт ҳақидаги самимий суҳбати биз учун ҳам мактаб, ҳам тажриба экани учрашув давомида билиниб турарди. Адиб халқ ичидан топган қизиқ-қизиқ ўхшатишларни, бетакрор ибораларни, устозларидан ўрганган ўғитларни, ёзувчилик, муҳаррирлик тажрибасини, тил ва адабиётимиз ривожини йўлидаги хайрли ишларга муносабатини бу борада бажарилиши керак бўлган ишлар юзасидан тақлифларини биз билан ўртоқлашди. Гурунг тор даврада қолиб кетишини истамдик. Таассуротларимизни сиз билан бўлишимиз келди.

“Ингичка ва йўгон, Анжанда бўгон”

Ёзувчини қушга ўхшатаман. Қуш буғдойи ўриб олинган жой – анғизга боради, бошоқ териб, донини боласига олиб келади, ўзи ҳам ейди, шунинг эвазига яшайди. Ёзувчи ҳам ўша қушлардай жойма-жой кезиб, халқни кузатиши, одамлар оғзидаги теша тегмаган сўзларни, гапларни, ибораларни топиши, сайқаллаши ва ёзилажак асарларида ишлатиб, уларни яна эгасига қайтариб бериши керак.

Ёзувчилик ҳақида ўйлай бошла-сам, бундан қирқ-эллик йил олдинги воқеалар кинотасмадай кўз олдимга кела бошлайди. Масалан, Ўлмас Умарбековнинг “Севгим, севгилим” номли биринчи қиссасини Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида муҳокама қиладиган бўлди. Санасак, ёзувчи қиссасининг ўн уч жойида “ингичка қош” деган иборани ишлатибди. Қизларга нисбатан. У пайтларда деталма-детал, ҳатто вергулигача муҳокамага тортиларди. Мажлисни Туроб Тўла олиб боряпти. Ёнида Асқад Мухтор ўтирибди. Азиз Абдураззоқ билан қитмирлигимиз тутди-да, қошлари кўзининг устини қоплаб турадиган Толиб Йўлдошни аския қилмоқчи бўлиб, президиумга хат ёздик:

“Ўн учта ингичка қош
Бўлар бир Толиб Йўлдош.
Уни ёзди Азиз Абдураззоқ
Ва Носир Қозоқ”.

Туроб ака хатни ўқиди-да, шарақлаб кулиб юборди ва Асқад акага суриб қўйди. Асқад ака кулмади, хатни жиддий туриб ўқиди ва чўнтагидан ручка чиқарди-да, қоғознинг орқасига нимадир ёзди. Кейин хатни Туроб акага қайтариб берди. Туроб ака уни чўнтагига солиб қўйди. Хуллас, йиғилишдан чиқиб, Азиз Абдураззоқ билан Чилонзорга – уй-уйимизга етиб олиш учун Туроб аканинг машинасига чиққанзимизда: “Асқад ака нима деди”, деб сўраддик. Туроб ака чўнтагидаги хатни олди-да, яна шарақлаб кулиб юборди. Ўшанда Асқад ака хатнинг орқасига: “Ингичка ва йўгон, Анжанда бўгон”, деб

ёзиб қўйган экан. Қаранг, адабийчадаги “бўлган” деган сўзимизни андижонликлар “бўгон” тарзида талаффуз этар экан.

Носир оғанинг “чангюткич”и

Миртемир аканинг 100 йиллигини нишонлаш учун Тошкентдан Туркистонга бордик. Машинадан тушаётиб, шимимга чангми, лойми теккизибман. Хотин киши барибир хотин киши-да – рафиқам рўмолчасини олиб, ўша жойни дарров артишга тушди. Бизни кузатиб турган икки қозоқ қардошимиз “Носир оғам Тошкентдан

ўзи билан “пилесос”ини ҳам опкепти”, деса бўладими! Қаранг, қандай чиройли ўхшатиш.

Яна бир йили Шаҳрихонга бордик. Пичоқ олай деб бозорга тушдим. Икки чолнинг гурунгига қулоқ тутдим: “Бизнинг ерлар жуда яхши-да, шудгорга оёғингни тиқиб турсанг, қулоғингдан барг чиқиб кетади”.

Мана, ёзувчи сўзни қаердан олиши керак! Бунақа ноёб топилмаларни, бетақрор ўхшатишларни ёзув столи олдида минг йил ўтириб ўйласангиз ҳам тополмайсиз. Бу сингари сўзлар буғдой бошоғига ўхшаб битта-битталаб терилади, ён дафтарга қайд қилинади ва керак маҳали сайқал берилиб, ишлатилади.

Қўлёманинг йигирма еттинчи нусхаси

Абдулла Қаҳҳор қўлёмаларини қайта-қайта ёзишдан ҳеч эринмасди. Дала ҳовлисидан бир ариқ сув айқириб ўтарди. Ўша ариқ устида сўриси бўларди. Сўри устидаги хонтахта ёнида ўтириб ёзарди. Бир бет ёзиб, ўқиб кўриб, ёқмаса, ғижимлаб отиб юборарди, яна ёзаверарди. Кўп қўлёмалар шу сингари сувга оқиб кетган. Бир гал асарининг уч бетини йигирма етти марта кўчирибди. Ўша уч бетлик йигирма еттинчи нусхани Саид Аҳмад акага берган. Бу ёзувчининг “Асарларингни яхшилаб ишла, тилга эътибор бер”, дегани эди.

Сўз талашган Абдулла Қаҳҳор

Абдулла Қаҳҳор “Зилзила” деган қисса ёзди. Илгарироқ ёзиб ташлаб қўйган экан, мен бориб журналда босиш учун ундириб келдим. Ўн саккиз-йигирма бетлик кўл ёзма эди. Асарни нашрга тайёрладик. Корректурасини ёзувчига бериб юборсак, касал ҳолига қарамасдан машинага ўтириб таҳририятга келибди. “Ваҳобжон, буни сиз кўрдингизми?” деди Абдулла Қаҳҳор. Ваҳоб Рўзиматов “ҳа”, деб жавоб берди. “Мана бу ерда “Машина гур этиб ўт олиб, тутун чиқариб кетди”, деган жойим бор экан. Сиз “дуд” деб ўзгартирибсиз. Нега ундай қилдингиз?” деди ёзувчи. Ваҳоб ака “Дуд” менга яхшироқ кўринди”, деди. Абдулла Қаҳҳор “Яхшироқ кўринса кўрингандир, лекин мен “тутун” дея ўзбекча ёзганман. Тилимизни мана шунақа қилиб расво қиламиз”, деб ўз қўли билан матндаги ўша сўзни тузатиб кетган эди. Ёзувчи шуни телефонда айтиб, тузаттириб қўйса ҳам бўларди. Лекин кексайиб қолганига қарамасдан, битта сўзнинг орқасидан ўзи келди. Қаранг, ёзувчининг сўзга ҳурмати! У киши шундай – тилнинг заргари эди-да! Мана булар эсдан чиқмайди.

Луғатда йўқ дегани тилда йўқ дегани эмас

Асар ёзиш жараёнида эски ўзбек тилидаги “жиги”, “мурт”, “урт”, “йулун” сингари сўзлардан фойдаланишга тўғри келади. Шундай пайтлар баъзан аёлим билан тортишамиз. У “Бу сўз адабий тилда, изоҳли луғатларимизда йўқ”, дейди. Энди, қанақа қилиб исбот қиласиз. Лекин гарчи одамларнинг ёдидан кўтарилган эски ўзбек тилидаги ўшандай сўзлар ҳозирги адабий тилимизда, янги луғатларимизда бўлмаса-да, уларни кўрқмасдан, дадиллик билан адабиётга, адабий асарларга киритавериш керак. Бу сўзлар луғатларимизда, адабий тилимизда йўқ деб муомаладан чиқариб ташлайверсак, тилимиз камбағал

бўлиб қолади. Бу сўзлар секин-секин луғатларга ҳам киради. Тил мана шулар орқали бойийди-да. Ваҳоланки, бизнинг тил бойлигимиз ортиқ бўлса бордир, ҳеч қайси халқникидан кам эмас. Масалан, тилимизда “опа”, “хола”, “эгачи”, “амма” каби сўзларимизни олайлик. Тожик биродарларимиз буларни ёппасига “Хоҳар” деб қўя қолади. Руслар эса “жиян”, “амакивачча”, “бўла”ни “племянник” дейди-қўяди.

Тошпўлат Ҳамиднинг “дўлоп”и

Тилни шева сўзлари ҳисобига ҳам бойиши мумкин. Масалан, Сурхондарё элининг ўз шеваси бор, ўз атамалари бор. Дейлик, ўша ерлик ёзувчи асарида шевасидаги гўзал сўзлардан фойдаланди. Танқидчилар “Сен тушунарсиз сўздан фойдаландинг, бу сўз адабий тилда йўқ”, дея “уришиши” керак эмас. Агар ўша сўз фойдали бўлса, изоҳ бериш керак. Натижада адабий тил яна битта янги сўз билан бойийди. Ҳеч бўлмаганда, тилимиздаги бор сўзнинг бошқа маънодоши пайдо бўлади.

Бухорода Тошпўлат Ҳамид деган яхши шоир ўртоғим бор эди. У “Ҳа, дўлоп қилиб юрибсанми?” дерди. Мен эса “Дўлоп”нинг нимаси?” дейман. Кейин билсам, бу сўз Бухорода “тўполон” маъносида ишлатиларкан. “Дўлоп” сўзи “Тўполон”нинг яна бир маънодоши бўлиб адабий тилимизга, имло ва изоҳли луғатларимизга кирса, бунинг нимаси ёмон!?

Мен ҳам баъзида туғилган жойим – Туркистонимдаги сўзлардан фойдаланаман. Буни кимдир қабул қилса, бошқа биров инкор этади. Баҳсда ҳақиқат туғилади.

Тилнинг нозик жиҳатлари

Қардош халқларда баъзи сўзлар икки хил маънода ишлатилиши мумкин Таржимон бунга эътиборли бўлиши керак. Чимкентга бордим. Ўша ерлик ўзбек ёш шоирлари келиб, менга: “Ҳафталик тўгарагимиз бор. Шунга “Сайқал”

деб ном қўйгандик. Қозоқ дўстларимиз бунга монелик қилиб, тўгарак номини бу сўз билан атамасликни илтимос қиляпти”, дейишди. Мен шоирларга: “Қардошларимиз тўғри айтибди”, деб жавоб бердим. Негаки “сайқал” сўзини ўзбеклар “жило” маъносида ишлатишса, қозоқ дўстларимиз бу сўзни ўзига оро бергучи танноз аёлларга нисбатан қўллайди.

Яна бир мисол. “Мажлисда фалончи одам фистончи одамга “ноз” айтди”, деймиз биз ўзбеклар. Бу сўз қозоқ дўстларимизда “гина” маъносида келади. Қозоқлар даврасида: “Мажлисда фалончи одам фистончи одамга “ноз” айтди”, деёлмаймиз. Негаки, сўзнинг маъноси ўзгариб кетади.

Фош деган сўзимизни олайлик, бизда бу сўз бирор ишни, бирор нарсани ошкор қилди деб ишлатилади. Лекин қозоқ адабиётшунослари “маҳорат билан очиб берди, таърифлади” деган жумлани “фош” қилди тарзида қўллайди.

Муҳаррир – тилнинг қўриқчиси

Тилни сақлашда муҳаррирларнинг ўрни катта. Абдулла Қаҳҳор, Асқад Мухтор, Ваҳоб Рўзиматов, Низом Комилов, Иброҳим Гафуров кабиларни ўшандай муҳаррирлар сирасига қўшиш мумкин. Биз ҳам улардан озми-кўпми ўргандик, ўрганганларимизни амалда қўладик, қўллаймиз.

Яқинда Ҳусниддин Шарипов ҳақида бир нарсга қоралаб, матбуотга бердим. “Домла Шарипов” деб сарлавҳа қўйгандим. Чунки у кишини таҳририятда шундай атардик. Сарлавҳани “Кўнгил хусни” дейишибди. Кўнгилнинг оқлигини эшитганмиз, кўнгилнинг қоралиги ҳақида ҳам гап бор. Кўнгил қолади, юксакларга кўтарилади, деймиз. Лекин унинг хусни бўлишини энди эшитишим. Бирор нарсани билса-билмасга, таваккалига қўллайвериш керак эмас. Бу ўринда муҳаррир тузатаман деб аслида бузган. Бу – сўзни ҳис қилмасликдан. Ўша мақолада бугунга келиб оқ еми чиқиб кетган: “Имонингиз саломат бўлсин, жойингиз жаннатдан бўлсин!” деган сўзлардан

қочиб, оддийгина қилиб: “Биз сизни соғиндик, домла Шарипов”, дея яқунлагандим. Газета муҳаррирлари “Ўлган одамни ҳам соғинадими?” деган хаёлга борган, шекилли, сўнгсўзимни олиб ташлабди. Лекин шуниси қувонарли бўлдики, мақола Ҳусниддин Шарипов ҳақидаги китобда кўнглимдагидай бўлиб чоп этилди.

Яна бир гап. Таҳририятга унча-мунча одам қўлёзма кўтариб келавермайди. Астойдил ёзувчи бўламан деган одам қўлёзма олиб келса, сиз уни ўқиб кўрсангиз, таҳрир қилсангиз, муаллифга маслаҳатлар берсангиз, бу, аввало, хайрли ва савобли иш. Муаллифни таҳририятдан хафа қилиб чиқариб юборишдан осони йўқ. Чин муҳаррир бундай қилмайди.

Матннинг пойдевори бўлади

Ҳар бир ёзилган нарсда матнни ушлаб турадиган таянч, пойдевор бўлади, яъни бу – ёзувчининг айтмоқчи бўлган гапи, хулосаси. Агар мана шу таянч бўлмаса, матн қулаб тушади. Журналга ёзувчилар ҳақида бир даста хангома берсам, таҳририятдагилар қўлёзманинг саҳифага сиғмай қолган жойларини шартта олиб ташлабди. Оқибатда журналда босилиб чиққан материал пати юлинган товўққа ўхшаб қолибди – хулоса қирқиб ташланибди. Бундай ишлар ҳар қандай одамнинг таъбини хира қилади. Уларни муҳаррир деб бўлмас. Агар ўшалар муҳаррир бўлганида саҳифага сиғмаётган хулосани қайчилашдан аввал сал бош қотиришган бўларди. Бу муаллиф матнига ҳурматсизликдан бошқа нарсга эмас!

Матнни қисқартириш керак бўлса, биз гапни, абзацни эмас, сўзларни қисқартирардик. Шунда муаллифнинг фикри қоларди, матннинг сопи ўзидан чиқарди. Асарнинг умумий руҳи ҳам бузилмасди.

Сарлавҳа топиш осон эмас

Таҳририятнинг проза бўлимида ишлаган кезларим, кўплаб асарларнинг номларини ўзгартиришга тўғри келган. Масалан, наманганлик Турғун Пўлат деган ёзувчимиз “Қурортда” деган бир асар олиб келди.

Мен унга “Ичкуёв” деб ном қўйдим. Муаллиф роса тортишди, ёқа бўғишиш даражасигача борди. Охири: “Бор, нашриётда хоҳлаган номингни қўйиб чиқаравер! Лекин журналда асаринг “Ичкуёв” бўлиб босилади”, дедим. Бир кун қарасам, асар “Ичкуёв” номи билан китоб бўлиб чиқибди. Гап шундаки, бой-бадавлат оилага бир журналист ичкуёв бўлиб киради. Мурасаси келишмай қолиб, оиладаги қинғирликларни фельетон қилади. Бу “ички ёв” бўлмай, нима бўлсин? Журналист ҳам “ички ёв”, ҳам “ичкуёв”.

Қутлуғ фармон

Президентимизнинг “Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ташкил этиш тўғрисида”ги фармони эълон қилинди. Университет таркибида учта факультет – ўзбек филологияси, ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш, ўзбек-инглиз таржима факультетларининг ташкил этилиши, қолаверса, Ўзбек тили ва адабиёти илмий тадқиқот институти ва Ўзбек тили ва адабиёти музейининг университет таркибига олиниши тил ва адабиёт борасида яхлит, мукамал тизим яратилганини билдиради. Бу тилимизга, маданиятимизга ҳукуматимизнинг юксак эътиборини кўрсатувчи факт. Бу тилимиз ва адабиётимизга эътибор давлат сиёсати даражасида дегани.

Қутлуғ фармон тил ва адабиётга дахлдор кўглаб масалаларга ечим топишга имкон беради. Жумладан, тилимиз грамматикаси, фонетикаси, орфографиясидаги баъзи бир нуқсонларни тузатиш тилчи олимларимизнинг асосий вазифаларидан бирига айланса, нур устига нур бўлар эди.

Ҳали бажарадиган ишларимиз кўп

Мана, мустақиллик туфайли, худога шукр, нашриётларимиз кўпайди. Лекин бу дегани ҳай дейдиган хўжа йўқ, дегани эмас. Ҳамма ўз билганича қоралаган қўлёзмасини китоб қилиб чиқаравериши керак, дегани эмас. Лекин, афсуски, бугун шундай қораламалар бу нашриёт босмаса, унисидида чиқиб кетяпти. Ёзувчиларимиз нашриётга келиб, ноширнинг столига пулни қўяди, мана, флешка, дейди. Ношир флешкани оладю тугмачани босади. Қарабсизки, китоб тайёр.

Йигирматалаб “роман” ёзган ёшларимиз пайдо бўляпти. Бу нима деган гап? Уларда қандай мавзулар бор? Нималар ёритилган? Энди шуларни назоратга олишнинг вақти келмадимикан?

Адабиёт инсонни тарбиялаши, тарбиялаганда ҳам миллий руҳда тарбиялаши керак. Асарнинг арқоғи – асл мақсади, бизнингча, шундай бўлиши керак. Ҳар қандай асарни миллий руҳда ёзсангиз, халқ ўқийди. Лекин қахрамонингизнинг устидаги либоси ўзбекча-ю, ўзи бошқа миллат одами бўлса, ўқувчи асарингизни бир четга суриб қўяди. Русга дўтпти кийдирган билан у ўзбек бўлиб қолмайди, ё бўлмаса, ўзбекка шапка кийдириб қўйган билан у русга айланиб қолмайди.

Аввало, адабиётнинг йўлини тўғри белгилаб олиш керак. Ахлоқсизликни, зўравонликни тарғиб қиладиган китобларнинг йўлини тўсмоқ лозим. Ёшларимизнинг ўша асарларни ўқиб, “Ҳаёт шу экан-да” деб нотўғри тушунишларига йўл қўймаслигимиз керак.

Ўзимизнинг минг йиллардан бери асраб-авайлаб келаётган миллий руҳимиз, миллий одоб-ахлоқимиз, миллий удумларимиз бор. Ёзажак асарларимизда шулар акс этиши энг мақбул иш. Бизга мумтоз ёзувчиларимиз, мумтоз устозларимиз нафис адабиётни мерос қолдирган. Нафосатни куйлашни ўргатган. Уни булғашга, унга доғ туширишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

Гурунгни
Фозил ЖАББОРОВ
қоғозга туширди.

ҚОТИЛ

Ҳикоя

I

– ...Бу бир пайтлар ҳашар йўли билан қурилган ёзги клуб эди: одамлар оқиб келадиган ҳинд кинолари қўйиларди (“Айёрликка қарши маккорлик”ми, “Маккорликка қарши айёрлик”ми деган кинодаги ярим-яланғоч ҳинд гўзалларининг жунунваш рақсларини жон-жаҳонини унутган кўйи, оғзи очилиб томоша қилаётган Бектемир тоғам ногоҳ алам билан дўпписини тиззасига урганча “Эҳ! Мана ҳаёт!..” дея ҳайқириб юборган жой бу). Сўнг бунақа томошалар урфдан чиқиб, овул аҳли уй-уйида шифиллатиб видео кўришга ўтгач, бино ҳувиллаб қолди. Шу маҳаллари қўлида пул ўйнаётган тадбиркорлардан бири ўзича қайдадир “ким ошди” савдоси уюштирибди-ю, клубни кепак баҳосига сотиб олиб қўйибди.

Кутилмаганда қишлоқ заминини титратиб, “қулуб” томон шиддат билан келаётган баҳайбат бульдозер, иккита юк машинаси ва ўнгача мардикорни кўрганларидан кейингина бу ишбилармон банданинг асл мақсади бинони бузиб, ундан чиққан материалларни сотиш эканидан хабар топган овул улуғлари тўполон кўтариб юборишди: оппоқ соқоллари кўксига тушган кексаларнинг қанчаси йўлга чиқиб ўтириб олган, яна қанчаси ҳокимият томон йўртган...

Абдуқаюм ЙЎЛДОШ

1962 йили туғилган. Тошкент политехника институти (ҳозирги техника университети) ни тамомлаган. “Қаро кўзим. “Шайх ур-раис”, “Сунбуланинг илк шанбаси”, “Тимсоҳнинг кўз ёшлари”, “Парвоз”, “Бир тун ва бир умр”, “Алвидо, гўзаллик”, “Катта ўйин”, “Пуанкаре” каби китоблари нашр этилган.

Ишқилиб, ҳаммаси яхшилик билан тугади ҳисоб: ошиғич тарздаги текшириш чоғи аукцион ноқонуний ўтказилганлиги аниқланди-ю, олди-сотди шартномаси бекор қилинди; устига-устак, амалдаги тартиб-қоидага кўра сотиб олинган объектдан камида беш йил мобайнида юритиб келган фаолиятига мос равишда фойдаланиш ҳам мажбурий экан... Аммо чоллар қаттиқ норози бўлишган эканми, натижани кутишдан чарчаб, кабинасида ухлаб қолган бульдозер ҳайдовчиси уйғонганида мутлақо туйқусдан чап томонга тортилиб қолган жағини тўғрилай олмади – оғзи қийшиқ бўлиб қолаверди...

Шундан кейин анча маҳалгача клубни хусусийлаштириб оладиган мард топилмади...

Вақт ўтаверди, кўп нарсалар ёддан чиқди ва алоҳа яна қишлоқ марказидаги бино атрофида ўраллашиб юридиганлар пайдо бўлиб қолишди. Шундайлардан биттаси туманга югурди, виллоятга югурди, ахийри нураб бораётган клубни амаллаб ўзиники қилиб олди-ю, у ёқ-бу ёғини тузатган бўлди-да, унинг ўрнида росмана чойхона очди.

Овул аҳолиси сони ўн мингдан ошарди. Бунинг устига, элчилик, кунда-кунора қишлоққа камида беш-ўн қўноқ келади; туғилган кунлару мучал тўйларини-ку, айтмаса ҳам бўлади. Шунгами, дастлабки кунлардан чойхона манқалларидан кўтарилган қуюқ тутун, арча чўғига пиширилган тандир кабоб иси анча-мунча кишини ўзига банди этди-қўйди...

Аммо каттакон овулда бир-бирига узоқроқ бўлса ҳам қариндошлиги йўқ иккита одамни топиб бўлармиди! Сўрида гердаиб ўтирган фалончини кўрган пистончи қуюқ салом бериб кириб келаверади, учинчи ҳамқишлоқ уларни босиб ўтиб кетишга ийманади: ноилож даврага келиб қўшилади... Пиёлалардаги “тентак сув” нўш этила борган сайин эса сахийлигу меҳрибончилигининг, намойишкорона оқибатнинг ҳеч адоғи кўринмай қолади... Инчунун, тез орада чойхоначининг иккита ёғ босган “қарз дафтари” ажи-бужу ёзувларга тўлди, холос; харажатга яраша тушумдан ҳеч дарак бўлавермади. Шўрлик чойхоначининг жон аччиғида “Насияга берилмайди!” деб нола қилишлари, ҳатто дарахтга “Отвечаю”га хизмат қилинмайди!” деб ёзиб қўйишлари аллақачон сўриларни бўлишиб олиб, ўзлариники қилиб олган кунда-шунда улфатларга чивин чаққанчалик таъсир қилмасди: “Откелавер, палончининг жияни!.. Бўлинг энди, бўла!.. Оббо, ўлар жойдамисан бунча?

Тўлайман дедим-ку!.. Нима, еб кетармидим... Мен сенга бегонаманми?.. Отвечаю, ака!.. Темир дафтарингга ёзиб қўявер дедим-ку, бўлди-да энди! Нима, шунгаям қон чиқариш шартми энди, а?..” Буларам камдай, ҳали СЭСдан келишди ҳақиқий “темир дафтар”ни қўлтиққа қисшиб, ҳали “пожарний”дан, ҳали солиқдан, ҳали тоқдан...

Охир-оқибат, кутилганидай, чойхоначи синди. Ўзиям ўнганмайдиған бўлиб синди-ёв. Тўғри, бечоранинг кучи бечорага етибди, деганларидай, касодга учраши олдидан чойхоначи пенсияга чиққанини жўраларига “ювиб” бераётган Бектемир тоғамни – насияга, албатта, ҳисоб-китоб кейин, пенсия олинганида бўлади – гап билан чақиб-чақиб олди: “Эркакмисиз, ака!.. Мана, ўзингиз қаранг дафтарга, шу билан учинчи марта қарзга ўтирибсиз! Инсоф ҳам керак-да одамга!..” Бу дашном нафсониятига теккан собиқ сувчи шартта ўрнидан туради ва шоша-пиша пичоқларни дастурхон остига яшираётган жўраларининг “ҳай-ҳай”лашларига ҳам қарамасдан уйига зипиллаб бориб, сўқимга боқилаётган уч яшарлик буқасини етаклаб келди-да, ипини чойхоначига тутуди: “Ма, ол, сен тўй!” Чойхоначи нима қиларди, олади-да: унгани ҳисоб.

Шундай қилиб, фаолиятини каттагина қарз билан якунлаган чойхоначи “Энди ўзимнинг овулимда бир хасни у ёқдан бу ёққа олиб қўймайман!” деб қасам ичади ва ниманидир исботлашга қаттиқ жаҳд қилган эканми, бор-йўғини сотиб бўлса ҳам, кўшни туман марказида чойхона очади-да, қисқа муддат ичида тузуккина фойда ҳам кўра бошлайди. Айтишларича, она қишлоғидан борган бирор кишини кўрса бас, чойхоначи шартта ғойиб бўлиб қоларкан, унинг безбет ходимлари эса насия-пасияни тан олишмас, кўзларини лўқ қилганларича “Олдиндан тўланг” деб тураверишаркан...

Ҳа, майли, бу гаплар ўз йўлига.

Шундан кейин чойхона уч-тўрт марта қўлдан-қўлга ўтди, аммо иш гуриллаб кетмади. Ахийри бинонинг ярмини шу овулдан чиққан тадбиркор аёл сотиб олиб, тикувчилик цехи ташкил этди. Аёл бало экан, “Цехимда хотин-қизлар ишлайди, уларга бегона одамларнинг бақрайиб қараб ўтириши тўғри келмайди”, деган баҳона билан ўзига тегишли қисмни баланд девор билан тўсиб олди. Натижада чойхонанинг бу қисми ғарибгина, шумшайган жойга айланди-қолди. Ранги ўчган,

кийшайган-синган сўриларда энди овулнинг бекорчихўжалари ора-сира “халфана” ош қилиб ўтиришар, бошқа пайтлари эса уззукун шошқол суриб, қарта ўйнашар, “Бирор қўноқ келиб қолмасмикан” деган илинж билан сарғайиб йўл қарашарди.

II

Рости, қишлоққа келган кезларим чойхонани четлаб ўтишга уринаман. Айниқса, икки марта ўша бекорчиларнинг қўлига тушганимдан кейин янада эҳтиёткор бўлиб қолдим, овулга қоронғилик тушганда ё тонг саҳарда кириб келишни одат қилдим.

Бироқ бу сафар шу одатимга риоя қилолмадим...

Қишлоққа кўкда саратон қуёши қайнаётган тол туш маҳали келдим. Борлиқ қиздирилган тандирдай ёнаётган бунақа пайтлари одам-ку одам, ҳатто қуш-даррандалар, жониворлар ҳам бир парча кўланка излаб қолади, ўзини лоҳас сезиб, чалажон аҳволда кеч тушишини, оловли шар уфққа ёнбошлаб, шабада эса бошлашини кутади...

Шу ишонч билан катта йўлдан қайрилиб, чойхона ёнидан ўтаётган чоғим аллақачон “тайёр” бўлиб улгурган бир эмас, икки киши йўлга гандираклаб чиққанини кўрдим-у, беихтиёр тормозни босдим. Бу нима деган гап, ахир... Бутун вужудим мисдай қизиган, тер шаррос оқарди, кўйлагим баданимга чиппа ёпишиб қолган, кўзларим ачишади. Шу аҳволда пастга тушдим. Ўша, мени икки марта айнан шу ерда қўлга тушириб, роса хижолатга қўйган таниш чеҳралар...

Қучоқлашиб кўришдик, гўёки бир-бирларимизни соғиниб қолганмиз...

Улфатлар мени ичкарига судрашди. Кирмаям кўр-чи, қирқ йил “Бизни менсимади!” деб сасиб юришар..

Сўрида Бектемир тоғам илжайибгина ўтирган экан.

Дуодан сўнг ҳол-аҳвол сўрашган бўлдик. Эътибор бердим, даврада ўтирганлардан бири ситилибгина чиқиб кетди. Кўнглим ғаш бўлди, аммо буни сездирмасликка уринганча, “олинг-олинг”лардан сўнг дастурхондаги қотиб қолган нондан бир тишлам оғзимга солдим.

Мен шошилардим.

Илло, ҳаммаси яна ўтган галлардаги сценарий асосида кетмоқда эди. Яъни, ҳозир бир пиёладан чой, кейин... бир пиёладан май, сўнг,

табийки, мени бундай кутиб олганларидан бошим осмонга етган кўйи “Кечқурун уйга ўтинлар, бир бафуржа гурунглашамиз”, дейишим керак; табийки, улар буни чин дилдан айтилаётган илтимос сифатида қабул қилишади ва зиммаларидаги мажбуриятларини ҳалол адо этган кўйи кеч тушар-тушмас уйимизга узун-қисқа бўлиб кириб боришади...

Мен шошилардим... Аммо улгурмадим. Бояги чаққон улфат дўкандан – ўз-ўзидан аён: “Тошкентдан келаётган меҳмон шарафига” насияга олинган, ахир, меҳмон отангдан улуғ эмасми, битта сассиқ ароқ нима бўлибди! – анави бўйнинг узилгур “бўйни узун” билан газакка бир бўлак ёғли колбаса олиб келди.

“Рулдаман... Акамнинг ёнига бораятман, ҳиди чиқиб турса бўлмайди... Ўзи, ичмайман...” қабиладига баҳона-сабабларим саратон оташида қолган муздай изсиз эриди-кетди: бу овулдошларим учун пиёлани чўқиштирмаслик, ичмасликдан ортиқроқ ҳақоратнинг ўзи йўқ эди: “Биз сени одам деб кутиб олсак... бошимизга кўтарсак... сен бўлсанг... Биз ўқимаганмиз-да, а? Менсимайсан-да, а?.. Сенга эл, қариндош-уруғ керакми, ўзи... Эй, билиб қўй, биз учун сенинг шаҳардаги обрў-амалинг бир тийин, бизга сенинг оқибатинг керак!.. Керак бўлса... керак бўлса...” ва ҳоказо ва ҳоказо.

Қизгин қадаҳ сўзидан сўнг ноилож ароқдан бир хўпладим. У қайнаб ётарди ҳисоб... “Бу сакэ бўлибди”, деб қўйди улфатлардан бири мамнун тарзда мўйловини силаркан. Қарасам, мен мутлақо кутмаганда, ҳамон илжайибгина ўтирган тоғам ҳам пиёлани “оқ” қилиб қайтарди...

Яна бир бор узр сўрагач, бўйнимдаги қарзимни айтдим: ҳаммани меҳмондорчиликка чақирдим. Улар гувиллашиб рози бўлишди.

Мени кузатиб чиққан, тақир боши тердан ялтираётган Бектемир тоғам иссиқдан ҳарсиллаб-пишиллаганча келаси йили кенжатоий коллежни битиришини, ўшани ўқишга жойлаш кераклигини айтди. Гапни қисқа қилиш учун кўмаклашишга ваъда бердим. Шу билан қадрдон тоға-жиянлардай қучоқлашиб, кечқурун кўришишга ваъдалашган кўйи хайрлашдик.

Уйга шошдим...

Вазиятни тушунтиргандим, ўзи бир муддат ўйланиб қолган акам: “Бўпти, сен ўйланма, меҳмонхонага ўн беш-йигирма кишига жой қилиб қўямиз, қуюқ-суюғам жойида бўлади”, деди ва... кўзимни шамғалат қилган кўйи бозорга жўнади.

Ҳаммамиз ҳам хом сут эмган бандамиз, шу куни акамни ортиқча ташвишга қўйганимдан хижолат чекиб, орқаворатдан сур қўноқларнинг гўрига ортиқчароқ ғишт қалаб юборган эканманми, ишқилиб, кечқурунги меҳмондорчилик бўлмади, безатилган дастурхонимиз шундай қолиб кетди: чойхонадан гандиракляётганини билдирмасликка уринганча чиқиб келган Бектемир тоғам уйига келиб, кечга қадар бирпас мизғиб олиш учун чўзилган; дарҳақиқат, ухлаб қолган-у, аммо қайта уйғонмаган...

III

Тоғамни эртаси куни пешинда чиқарадиган бўлишди.

Тонг саҳардан тўн-дўппи кийиб, бел боғладим, хеш-уруғ ҳассакашлар қаторида “тоғажоним”лаб овоз чиқариб турдим.

Ким билади, балки яқини чин дунёга кетган одам сал аламзадароқ бўладими, ишқилиб, сафда турган маҳалимиз Бектемир тоғамнинг ёлғиз куёви, ҳаммага аллақандай синчиклаб-шубҳаланиб қарайдиган – баъзан мана шу синчковлигини ошқора намоён этиб лаззатланадигандай туюлади у менга – ҳаракатлари сустроқ, тоғам орқаворатдан “Кап-катта йўлдаям сийпаланиб юради” деб таърифлайдиган, вилоят марказидаги қурилиш ташкилотларидан бирида прораб бўлиб ишлайдиган, бурнининг чап ярмида ортиғи бор Ортиғали менга ўқрайиб бир тикилди, икки тикилди, баайни қайнотаси кетиб, мен қолганимдан норозидек. Бунга эътибор бериб ҳам ўтирганим йўқ эди. Бироқ чидай олмади, шекилли, жанозага келган навбатдаги қариндош бунақа пайтлари тилга олинадиган “Бандалик... Ўзи берган ўзи олади...” қабилидаги юпатишларни айтаётган маҳал ёнимизда ғўдайиб турган куёв тўппа-тўсиндан:

– Э, отам бақувват эди, ҳали кўп яшарди, асли у кишини мана шу кишилар ўлдирди-да, – дея менга ишора қилса бўладими!

Қариндош иккаламиз донг қотиб қолдик.

Шу пайт бир гуруҳ одамлар келиб қолишди-ю, шу билан бу гап ёддан чиқиб кетгандай бўлди.

Ҳар нечук, куёвнинг қайнотага меҳри бўлакча бўлган, шекилли, деган тусмолларга ҳам бордим. Бу ғалатиноқ туюлди ўзимга. Илло, ҳаётлик чоғларида тоғам Ортиғали ҳақида анчайин ижирганиброк, кескинроқ оҳангда “Ўзиям совуқ, сўзиям совуқ, қилиғиям совуқ” деб гапирганини бир неча бор эшитгандим.

Қаранг, тоғамнинг шаҳарда шундай меҳрибон куёви бор экан-у...

Ўзбекнинг маъракаси ўзингизга маълум... Ташвишлар билан бўлиб, Ортиғалининг дашноми буткул ёдимдан кўтарилиб кетибди.

Аммо куёв қурғур унутмаган экан...

Тоғамнинг “қирқ”ига келиб, энди дарвоза ёнига қўйилган жўмракда қўлимни юваётгандим, орқамдан кимдир вишиллаб қолди:

– Мана, қотилнинг ўзи ҳам келди.

Ўгирилдим. Уч қадамча нарида Ортиғали куёв менга чақчайиб қараб турарди, ёнида ўзи тенги бир эркак, гўё бир туки қилт этмасдан қанчалаб одамларни бўғизлаб ташлаган ашаддий жаллодни кўраётгандай ранги қув ўчган ҳолида менга бақрайиб қолган.

Бу энди ҳаддан ортиқ эди...

Аммо индамадим, ичкарига кирдим.

Мулланинг қаршисидаги ўриндикда уч-тўрт киши қаторидан жой олиб, марҳум ҳақида дуои фотиҳа қилаётган маҳалимиз бир нарсани сезгандай бўлдим: анча-мунча киши менга ўқрайиб-ғижиниб тикиларди... Ҳаттоки бирдан ўшшайиб олган мулланинг ўзи ҳам бир неча бор менга ер остидан ёмон қараб қўйди...

Муносабат ўзгаргани ичкарида ҳам сезилди. Авваллари “пойтахтдан келган қўноқ” сифатида мажбурлаб-судраб бўлса ҳам тўрга ўтказишарди, бу сафар бир-икки қисир “келинг, келинг”дан бошқа гап эшитмадим, ўрним ҳам шундоққина эшик ёнида, пойгақда бўлди.

Аслида-ку, бунга эътибор ҳам бермаслигим лозим эди. Ахир, авваллари тўй-маъракаларга эл қатори, оддийгина одам бўлиб келиб-кетишни шунчалар истардим-ку. Энди бўлса... Хом сут эмган бандамиз-да, ҳатто шунақа маҳаллари ҳам иззат-нафсимизнинг қулига айланамиз...

Уйга ёлғиз ўзим қайтдим...

Баногоҳ кейинги йилларда овулда ўтадиган ҳар қандай маъракага отамиз ўрнига ота бўлиб қолган акам билан бирга боришимни эслаб қолдим. Бугун эса нимагадир у киши мени кутмай жўнаб қолганди.

IV

Ҳардамхаёлроқ тарзда ўтирган акам билан суҳбатимиз қовушмади. Гўё у киши мендан ниманидир сўрамоқчи бўларди-ю, аммо иккиланарди.

Ортиғали совуқнинг беўхшов қилиғини айтсамми-айтмасамми деб тургандим, хайрият, акамнинг ўзи ёрилиб қолди:

– Сен анави келганингда... чойхонада... тоғам билан қўшилишиб ичганимдинг?

Гап қайси келганим ҳақида кетаётганини дарров тушундим, шунинг учун бирга ичганимизни тан олдим, ўзимнинг ҳўтлаб қўйганимнию, Бектемир тоғамнинг пиёлани “оқ” қилиб ташлаганини ҳам эсладим.

Акам сўнгги умиди пучга чиққан одамдай бирдан бўшашиб қолди, афсус билан бош чайқади:

– Э, аттанг...

– Нима гап ўзи, ака? Маъракада Ортиғали бир сассиқ гап қилди...

– Эр-хотин бу гапни анчадан бери қишлоқда ёйиб юришибди.

Музлаб кетдим:

– Сайёра-я? Уни нима жин урди?

Акам кўзларини олиб қочди:

– Ҳар кимнинг отаси ўзига азиз...

– Жудаям яхши. Лекин унинг отасини мен ўлдирмадим-ку?

– Ортиғали олдимга келди. “Укангиз мажбурлаб ичирмаганида отам ҳозирам тирик юрарди”, деб даъво қилди.

– Даъво?

– Йўқ, очикдан-очик, судга бераман, демади, лекин, биласан, у ёзиш-чизишни билади, ўқиган...

– Бу нима деганингиз? Ахир, чойхонада биздан ташқари яна олтита одам бор эди... Ҳаммаси кўриб турганди. Ана, сўрасин. Холмат акадан, Раббим бўладан...

– Сўрабди. Бари бирдай “Биз ичкарида номига, меҳмоннинг ҳурматига бир култумдан олгандик, кейин тоға-жиян ўзлари кўчада қанча ичишган – буни билмаймиз, лекин Бектемир ака ташқаридан бўғриқиб, қийналиб нафас олиб қайтиб келди”, дебди...

– ...

Миямда санчиқ турди. Нафас олиш ҳам оғир эди...

Қишлоқдан тонг қоронғисиди, ҳеч кимга кўринмасдан жўнаб кетдим. Худди ўғрига ё бўйнида айби бор одамга ўхшаб...

V

Овулимизда одатда кексайиб вафот этганларнинг йил маросими беш ёки етти ойдан кейин ўтказиларди: ахир, қариндош-уруғларнинг марҳум ҳурмати учун тўхтатиб турган тўй-пўйлари бор.

Акам хабар қилди: Бектемир тоғамнинг йили беш ойдан кейинги биринчи пайшанбага белгиланибди. “Келмасанг бўлмас”, деди акам.

“Албатта етиб бораман”, дедим мен. Шу билан гапимиз тугагандай эди. Бироқ акам бир муддат иккиланиб, ғудраниб тургач, охири “Эртан-пертан бир келиб кет, маслаҳат бор”, деб қолди.

“Яна нима бўлди экан?” деган ўйдан юрагим пўкиллаганча шанба оқшоми овулга етиб келдим. Бир пиёла чойдан сўнг акам мени молхонанинг қоронғи хонасига бошлаб кириб, яхши ниятда, ўғлининг суннат тўйига боқаётган каттакон ҳўкизга ишора қилди:

– Шунини... тоғамникига обориб бер... Ҳарна ёрдам-да... Йилига камида олти юзта одам келади... Бунинг ғўшти... етади... Етмай қолса, биронта улоқ сўйишар...

Албатта, қариндош-уруғларнинг оғир кунларда бир-бирини қўллашлари азалдан маълум. Бироқ... тўй-чи?

Акам мени гапиртирмади:

– Бош омон бўлса, мол топилади, ука... Ҳарна, гап-сўзнинг пайи қирқилгани... Сен кетасан... Бу ерда биз қоламиз...

Мен нодон шундагина акамнинг қай аҳволда яшаётганлигини ҳис этдим... Дарҳақиқат, мен кетаман, акам қолади... Тўйга боради, маъракага боради, кунда-кунора ғаддор Ортиғалининг чағир кўзларига дуч келади, хеш-уруғларнинг пичингли, нафратли луқмаларини эшитади; акамни турткилашади, гап билан ўйиб олишади, аёллар унга эшиттириб қарғанишади, болалар сўкиниб, тош отиб қочишади; гап-гаштакларда, меҳмондорчиликларда имо-ишорали фисқу фасодлар қилишади... Ў, овулдошларим буни ботлашади!.. Яна... “Ортиғали бирор жойга ёзиб юбормасмикан...” деган доимий ваҳима... Ахир, куёв хат-саводли, Тошкентдай жойларда ўқиб келган... Ўзи ёзмаган тақдирда ҳам бир нималик бўлиб қолиш илинжида унга ўргатиб турадиганлар қанча... Ана, Холмат қоровул, пенсияга чиққанидан сўнг кўшни туманлик икки болали есир хотинга уйланганди, бир-иккита “зақунчи” овулдошларининг пишанг бериши билан хотинининг олдинги эрини қанақадир “нафақани неча йилдан бери тўламай келган экан” деб судга берди; хотинининг уввос солиб йиғлашларига, нималарнидир зўр бериб тушунтиришларига парво қилмади, “Ҳужжат йўқ-ку”, дея без бўлиб туриб олди. Собиқ эр судлашиб ўтиришдан ор қилганми, ишқилиб, танишидан йигирмата кўчқор бериб юборибди. Йўқ, ортида турган одамлардан яхшигина маслаҳатлар олган Холмат кўнмади, “Яна ўнта берсин у нокас!

Фақат қилтириғидан эмас, семиз-семизидан бўлсин! Сағрини ялтираб турсин! Ўттиз беш килодан кам бўлса, олмайман! Ўзим тарозида тортиб кўраман!” деб туриб олди. Бу гал юк машинасида “нокас” собиқ эрнинг ўзи келди ва индамасдан ўнта эмас, яна йигирмата бўрдоқи кўчқор ташлаб кетди. Бирдан қирқ кўчқорли бойга айланиб, “Чўчқадан бир тук-да”, деган ғалати ҳикматни тилидан қўймай қолган Холмат ўзига ариза битиб берган “ёзғувчи”ларга келишилганидек унган ўлжанинг ўн фоизини эмас, беш фоизини бергани учун анча маҳалгача улар билан қирғичоқ бўлиб юргани ҳисобга олинмаса, ана, яшаяпти гердайиб. Айтишларича, умрида эшакдан бошқа кўлиги бўлмаган собиқ қоровул энди оппоққина “Нексия”ни мўлжаллаб юрганмиш...

Кейинроқ эшитиб қолдим, туман марказида бир алкаш улфатлари билан ичиб-ичиб, сўнг иккинчи қават балконида энгашиб қайт қилаётгани маҳал бетон йўлакка боши билан йиқилиб тушган, “мясининг қатиғи чиқиб кетган”, шу заҳоти тил тортмай ўлган. Овулда кимдир ҳазиллашмоқчи бўлганми, адашганми ё атай шунақа йўл тутганми, ишқилиб, ўша даврадаги улфатлар орасида менинг ҳам бўлганлигимни айтган... Одамлар... одамлар бунга чиппа-чин ишонишган... Ўша кунлари юрган йўлида ажал экиб юрадиган “касофат” укаси боис не аҳволга тушган экан шўрлик акам... Акам шоша-пиша туман марказига бориб, ҳақиқатни ойдинлаштириб келади, аммо аллақачон бўлар иш бўлиб, бўёғи кўчганди, инчунун, ҳақиқатни эшитадиган қулоқларни топиш маҳол эди, устига-устак, Ортиғалининг яқин бир жўраси менинг шаҳарда – ол-а! – яширин ароқ ишлаб чиқарадиган цехим борлигидан хабардор экан! Умуман, мен “ўлардай ичиб олган бўлсам ҳам” машинани ҳайдаб кетаверарканман, мен ёмоннинг касри яхшиларга ураркан. Ана яна бир исботи: айнан ўшанда, яъниким Бектемир тоғам билан кўчада ичганимда ҳам мен туллак ўзим ишлаб чиқарган сохта ароғимдан олиб келган эканман, сўнг из қолдирмаслик учун, шишани машинамга яшириб қўйган эканман, бунга кўрганлар бор экан...

Мен... эсладим... Ўшанда, тоғам билан хайрлашганимдан сўнг азбаройи чанқаб, томоғим қақраб кетганидан машинага ўтирганимда орқа ўриндиқда ётган баклашкадаги газсиз сувдан ичгандим, кейин идишни жойига отиб юборгандим...

Хуллас, тонг саҳарда ҳўкизни етаклаб Бектемир тоғамнинг уйига бордим. Назаримда, ҳамма тушунмовчиликлар, дилхираликлар шу билан барҳам топадигандай эди (ҳар қалай, еган оғиз... уялар). Илоё, келган балоларнинг бариси шу кўзлари мўлтираб турган бегуноҳ тилсиз жониворга урсин...

Рост, акамга жоним ачийди: ўзи жўжабирдай жон. Аммо нима ҳам қилардим... Овул ўртасидаги тепаликка чиқиб олиб, “Тоғамнинг ўлимида менинг айбим йўқ, мусулмонлар!” деб бақиролмайман, уйма-уй юриб, ўзимнинг бегуноҳлигимни айтиб чиқолмайман, илло, ҳар иккала ҳолда ҳам бунақанги қилиғим менга нисбатан шубҳани кучайтиради, холос: “Бир балоси борки, ғимирлаб қопти...” ёинки “Айби бўлмаса, шуйтиб қалтираб қолармиди...” қабилидаги хулосалар урчиб кетиши аниқ...

Овулда... ҳали қимирламасидан буруноқ ер тагидаги илонни билиб оладиганлар бор экан. Ҳамон ёдимда: атроф энди сутдай ёриша бошлаган маҳал мен ҳўкизни етаклаб Бектемир аканинг уйи ёнига келдим ва қўлларини чалиштирганча дарвозага суяниб турган Ортиғалини кўрдим. Тўғрироғи, куёвни кўришдан олдин унинг яланг оёғида саланглаб турган қизил ранг йиртиқ резина шиппагига кўзим тушди...

Мен тўхтаб, бош кўтардим.

Ў, қаршимда алам ва нафратдан баттар қисилиб кетган, мазах ва ғолиблик суруридан чақнаётган кўзларни, ҳалитдан интиқом олиш лаззатини туйган ҳолда пир-пир учаётган юпқа лабларни, ғолиблик нашидасидан ловиллаётган юзни кўрдим. Бу банда... Ортиғали... аллақачон ўзи, эҳтимолки, тўқиб чиқарган ўтригига, чўтпагига мутаассибларча ишониб қолган ва энди дунёнинг жами ҳақиқатлари Кўҳиқоф тоғи мисоли босиб келган тақдирда ҳам уларни тариқчалик инобатга олмайдиган жоҳил кимсага эврилганди.

Аммо... чиқмаган жондан умид. Мен қалт-қалт титраган кўйи индамасдан ҳўкизнинг ипини тутдим.

Лекин у... у... олмади...

– Нега? – чинқириб юборди йўлга чиққанларидан бери миқ этмасдан, ҳайдовчининг гаглари дикқат билан эшитиб келаётган ҳамроҳ.

Ҳайдовчи оғир сўлиш олди.

Гагини давом эттирганида унинг овози титрарди.

– Билмадим... Унинг бир оғиз “Отамни бир молга тенгладингизми?” дегани эсимда...

Ўсал бўлиб ортимга қайтдим.

Буни эшитган акам типирчилаб, ваҳимага тушиб қолди ва, назаримда, биринчи марта менга шубҳаланиб қаради. Йўқ, ҳўкизни оборманимга эмас, айбсизлигимга ишонқирамай қаради... Ким билади, шўрлик содда акамнинг кўнгил қаърига айна лаҳзаларда не ўй-гумонлар илонлари судралиб кирган экан...

Ранги баттар қорайиб кетган акам дилидагини тилига кўчирмасликни уддалади ва шоша-пиша уйга кириб, тахланган кўрпалар орасидан беш-ўн даста пул олиб чиқди-да, аниқ эсимда, уларни қора салафан халтачага солиб, қўлимга тутқазди:

– Буниям қўшиб бер...
Арзимаган нарса, де...
Гапир, жим турма... Яхши гапир... Керак бўлса, ялин...
Қариндошмиз де. Яхши кунларингда хизматингни қилай де... Олишга кўндир...
Шунда яхши бўлади... Ҳаммамизга... Бор... Тез бор...

Мен мияси олиб ташланган қўй каби гарангсиб яна тоғамнинг уйига йўл олдим.

Баайни қайтиб келишимни билгандай, Ортиғали ердан ўсиб чиққан қоя мисоли ўша жойида қаққайиб турган экан.

Пулга ҳаттоки қайрилиб қарамаган, ожизона минғирлашларимни эшитиб ўтирмаган куёв ўзининг мағрурлигидан ўзи тонг қолган кўйи титраб-қалтираб садо берди:

– Мен... мен отамни сотмайман, ака!

Ҳа, у айнан “отам” деди. Оғзини тўлдириб айтди.

Қани эди, унинг шу тилини узиб олсам, сўнг орқасига ўхшатиб бир тепсам...

Ваҳоланки, ўзим шунга ўхшаш аҳволда уйга қайтмоқдайдим.

Ҳали айтдим, шекилли, одамлар ҳали илон қимирламасидан бурун унинг ўралиб ётган жойинию, нимани кўриқлаб ётганидан то қачон қимирлаб қўйишига қадар аниқ-гиниқ билиб туришади, деб. Менинг мисолимда ҳам шундай бўлди.

Орадан бир ош пишгулик фурсат ё ўтди, ё ўтмади, ишқилиб, ярим овул менинг битта оёғида зўрға турган ориқ-тириқ ғунажин ва бир яшик ароқ бермайдиган даражада арзимаган ақча билан – “носвой пули-я!” дейишарди бу гапни бошқаларга ошиғич тарзда етказаётганлар нафратланиб – куёвни сотиб олишга уринганимдану, қайнотасига бемисл садоқатли куёв мени олдига солиб ҳайдаганидан воқиф бўлиб улгурди.

Бундай ҳаракатнинг талқини эса битта бўлади: “Айбдор!”... Ва бундай ҳукмга қарши курашишнинг, унинг даҳшатли, ақл бовар қилмас даражада улкан қудратини, маҳобатини аста-секинлик билан сусайтириб боришнинг, емиришнинг йўли ҳам ягона бўлади: бет терисини иложи борича қалин қилиб олишу, ҳеч нарса бўлмагандай эл-юртга араллашиб юравериш, гапирсалар, ўзингни эшитмаганга олиш, нуқисалар, ўзингни сезмагандай тутиш, қулоғинг тагига келиб бақирсалар, гап нима ҳақида кетаётганини тушунмаётгандай ўзингни анқовликка солиш; энг муҳими, якка-мохов бўлиб қолмаслик, элдан ажралмаслик; қолганига чидаса бўлади. Айниқса, овулда аканг, икки синглинг бола-чақаси билан яшаб турганида ўзгачароқ йўлни танлаш имкониятининг ўзи бўлмайди, бўлиши ҳам мутлақо мумкин эмас...

Ва мен шундай йўл тутдим...

VI

Ҳайдовчи ҳамроҳига қараб синиқ жилмайди. – Олдинлари акам ойда бир-икки марта кўнғироқ қилиб турарди: “Ука, эртага фалончининг жанозаси... Имконинг бўлса келиб кет” ёки “Фалон куни пистон қариндошимизнинг тўйи. Вақтинг бўлса бир кўриниб қўй”.

Ўша воқеадан сўнг эса... акамнинг илтимослари... қатъийлашди: “Келмасанг бўлмайди-ёв... Одамлар нима деб ўйлайди...”

Одамларнинг нима деб ўйлаши эса аён эди: “Бир балоси борки, қочиб юрибди... Бети қора-да, бети қора...”

Айнан шундай эмаслигини исботлаш учун ҳам овулда тутун чиқсаям эринмасдан бориб турдим... Чойхонани четлаб ўтиб, албатта... Умримнинг ярми йўлда ўтаётгандай эди, ўзиям...

Гап-сўзлардан, ўзимни соддаликка олиб сўраб-суриштиришлардан сўнг билиб олдим: ўша куни тоғам улфатлари билан эрталабдан иккита наҳорги ошга борган, қўй гўштидан тайёрланган, қазиям қўшилган ошдан еган, чойнакда олиб келинган ароқдан ичган, чошгоҳга яқин қўшни қишлоқда армияда бирга хизмат қилган танишининг юбилейигаям кириб чиққан, аёнки, бу ердаям “юз-юз” бўлган, мойи чакиллаб томиб турган тандир кабоддан босиб ейилган... Саратон оташида-я!.. Қон босими бор одам-а!..

Энди, пенсияга чиққанидан ичишни бутунлай ташлаб юборган тоғамнинг ўша куни туйқусдан нега яна ароқ тўла пиёлага қўл чўзгани сабабига келсак, буни ҳеч ким аниқ билмасди;

кимдир “Ўзи, кайфияти йўқроқ эди”, деди; бошқаси “Уйдаги ғиди-бидилар жонига теккан”, деган тахминини айтди... Ажал-да, ажал... Бироқ Ортиғали куёвнинг бу борадаги қатъий фикри аллақачон овулга ёйилиб, кўглар учун шак-шубҳасиз ҳақиқат сифатида жаранглаётгани ҳам бор гап эди: “Шўрлик “Олинг!” деб турган тус жиянининг қўлини қайтаролмаган-да... Меҳмонни иззат қилган-да, бечора... Бўлмаса-ку, шундай бақувват одам, ҳали анча яшарди-я...”

Тўй-маъракаларга бошимни эгиб бориб, шу ҳолимда қайтардим. Анча-мунча ҳамқишлоғинг – э, худо, улар орасида хотин-халаж ва... болалар ҳам бор эди! – ортингдан ўқрайиб, ҳаттоки нафрат билан қараб турганини ҳис этишдан ортиқроқ азоб борми одам учун... Бунақа маҳаллари “дод” деб юборишдан ўзингни базўр тиясан, тишларингни бир-бирига шу қадар маҳкам босасанки, “қирс” этиб синганини қонга қўшиб ичингга ютасан: тупурсанг, шуни ҳам гап қилиб юборишади, ахир...

Келаси йили ёз бўйи беҳуда йўл қараганим, бекорга Ортиғалининг оғзини пойлаганим қолди: куёв коллежни битирган қайнисини ўқишга олиб келмади. Ҳеч бўлмаса, шу болакайга имконим даражасида кўмаклашиб, муроса-мадора сўқмоғини қисқартирмоқчийдим, шуям бўлмади...

Бир-бир ярим йил ичида қишлоқнинг шу қадар кўп тўй-маъракалари, турли катта-кичик тадбирларига қатнашиб, машинамни аямасдан шу қадар астойдил хизмат қилдимки, энди кейингиларининг бирортасига бормай қолишим галатиноқ туюлиши турган гап эди. Ахир, келган қўноқларни чўтга солишни хуш кўрадиган кимларнингдир “Хўш, нега энди фалончи-пистончиникига етиб келган одам бизни мирламади? Бу ерда бир гап бор...” деб қолишлари аниқ. Бундай араз одатда вақтнинг омонат кўрпаси ёпилган эски гина-кекларни оча бошлашга олиб келади. Бу эса менга керак эмасди...

– Ўшанда... ўн йилча бўлиб қолди-ёв, а... шунинг учун институтдан кетган экансиз-да? – деб сўраб қолди ҳамроҳ.

Ҳайдовчи бош ирғади:

– Кетмасам ҳам бўлмасди. Ахир, икки кеманинг бошини ушлаб бўлмасди, биттасини танлашим керак эди...

Лекин, шукр, ёмон бўлмадим. Бир сутка қоровуллик қилиб, икки сутка дам оладиган бўлдим. Бекор кунларим таксичилик қиламан, тузуккина соққа тушиб туради. Ишимнинг

ўзимга энг маъқул томони – чақириб қолишса бас, истаган вақтим бирор қоровул билан сме-
намни алмашаман-да, қишлоққа кетвораман.
Ахир, бунақа ишни кундузи чироқ ёқиб ҳам
топиб бўлмайди. Тўғримми?

Ҳамроҳ нимагадир бу саволга жавоб қайтар-
мади, бунинг ўрнига яна сўради:

– Ишқилиб, овулингизда ҳамманинг кўнг-
лини ололдингизми?

Шу саволни кутиб турган эканми, ҳайдовчи
яшнаб кетди:

– Ҳамманинг! Ҳамманинг! Майли, мақтаниш
бўлмасин, деярли ҳамманинг!.. – сўнг барибир
чидай олмади, шекилли, ошқора мақтанди:
– Ўтган йили тўй қилдим. Катта ресторанда.
Қишлоқдан уч автобус одам келди! Уч автобус-а!
Ўзиям, теримга сиғмай қувондим. Бир одамнинг
обрўи бўлса шунча бўлар-да. Тўғримми, жўра?

– ...

Йўлдан кўз узмай кетаётган ҳайдовчи баттар
ховлиқиб, лаб-лунжини йиғиштиролмади қолди:

– Ҳозир бир гап айтаман, ишонмайсиз!

Биласизми, тўйимга ким келди? Ортиғали!

Ҳа, худди ўзи!.. Тўғри, ўшшайиб ўтирди, лекин
барибир келди-ку! Келди-ку! Дастурхонимдан
бир тўғрам бўлсаям нон еди-ку. Тузимдан тот-
ди-ку! Ана оқибатнинг кучи! Бўлмаса, остонамга
тупуриб кетадиган одам... Шуям келди-я!.. Энг
асосийси эса, мен бир умр бўйнимда қолиши
мумкин бўлган, нафақат ўзимга, қишлоқдаги
яқинларимга, жигарларимга зарар етказиши
аниқ бўлган “қотил” тамғасидан қутулиб қол-
дим... Энди ҳеч ким менга, жигарларимга бар-
моғини бигиз қилиб кўрсатолмайди!.. Ҳеч ким!..
Ҳеч ким!.. Қойилмисиз, жўра?..

Кўзлари чақнай бошлаган, ўриндиғида
сакраб-сакраб кетаётган ҳайдовчи ҳар қанча
шодланмасин, ҳамроҳ нечукдир унга қойил
қолишга шошилмасди.

Бунга сайин ҳайдовчининг чакаги тинмасди:

– Институтдан эса жуда вақтида кетган экан-
ман, жўра. Бўлмаса, ҳалиям юрардим...

Ҳайдовчи жумласини “сизга ўхшаб” деб
тугатмади, аммо маънодор кўз ташлаб қўйиши-
дан нима демоқчилиги шундоққина аён бўлиб
қолди...

Бунинг тушунган ҳамроҳ кулимсираб қўйди-да,
яна сўради:

– Эсингиздами, энди иш бошлаганимизда Азиз
Несиннинг бир ҳикоясини ўқигандик. Бир киши
“Агар пашшалар бўлмаганида эди, катта ёзувчи
бўлиб кетардим”, деб шикоят қилармиди-ей...

Ҳайдовчи баралла кулиб юборди:

– Вой писмиғ-эй, ҳалиям эсингизда экан-да...

Эҳ, у даврлар...

– Сиз ўшанда... бошқача... жўшқин эдингиз.

“Кўнгизга арпа баҳона экан-да. Масалан, биз-
нинг ижод қилишимизга пашша тугул, қонсўрар
чивинлару сўналар, чаёнлару илонлар, сува-
раклару каламушлар, жазирама иссиғу қахра-
тон совуқлар халақит беролмайди, чунки биз
тобланганмиз”, дегандингиз. Эсингиздами?

Ҳайдовчи бош қашлаб, бир муддат ўйланиб
қолди:

– Шунақа деганмидим? Айтсам айтгандир-
ман. Энди, у пайтлар анча гўр бўлганмиз-да,
ҳаёт нималигини билмаганмиз...

Ҳамроҳ ҳайдовчига синчков тикилди:

– Гапингизнинг давоми ҳам бор эди.

Ҳайдовчи бирдан жиддий тортди:

– Эсимда. “Бизни пашша-чивинлар, чаён-
илонлар, суварак-каламушлар, иссиқ-совуқлар
енголмайди, лекин баъзи бир кўникмага айланган
одатлар энгиб қўйиши мумкин”, дегандим... Эъти-
борингиз учун, бу соф назарий мулоҳаза эди...

Машина ичига жимлик чўкди.

Ниҳоят ҳайдовчи чидаб туролмади, портлади:

– Тўғри-да, инсоннинг яшашдан мақсади
бировларнинг кўнглини овлаш, хурсанд этиш
эмасми? Ҳазрат Навоийни эсланг: “Кимки бир
кўнгли бузуғнинг хотирин шод айлағай, Онча
борким, Каъба вайрон бўлса обод айлағай...” Мен
бундан орттириб нима дея оламан?

Ўтқасини тўлдириб чуқур нафас олган ҳай-
довчи гапида давом этди:

– Чўнтагимда рўйхат бор... Шу ойда

қишлоғимнинг ўзида боришим шарт бўлган
тўй-маъракаларни белгилаб қўйганман. Ўн
тўққизта. Тўққизтасига бориб келдим, бўй-
нимдаги қарзимни адо этдим. Буларга ҳар
ойда режадан ташқари беш-олтита тадбир
албатта қўшилади. Боя айтдим-ку, уларда ҳам
бир кўриниб қўймасам, нотўғри тушунишлари
мумкин... Буларга хотин томоннинг, божалар-
нинг, қуда-андаларнинг боришим мажбурий
бўлган тадбирларини қўшинг. Ойига бир марта
ёр-биродарлар билан “гап” еб тураммиз. Собиқ
синфдошлар билан ҳам бир ойда бир марта
албатта учрашамиз. Улар билан ош еб, сўнг
тўй-маъракасига бормасам, яна бўлмайди, ахир.
Бу ёқда курсдошлар, маҳалладошлар билан ош...
Ойда бир ҳамкасб қоровуллар билан чойхонага
чиқамиз... Орада таксичи ҳамкасблар ҳам чақи-
риб туришади... Агарда сиз билан “Илм қиламан!

Дунёни остин-устун қилиб ташлайман” деган романмик хаёллар оғушида институтда етаклашиб юрганимда эди, буларнинг барисига қачон улгурардим, а? Қачон?.. Ахир, меҳр кўзда, оқибат эса тез-тез кўришиб туришда, жўра...

– Шу... шу бугунги ҳаётингиз ўзингизга ёқадими?

Ҳайдовчи бу саволга енгидан олиб ёқасига ёпиштирар даражада жуда тез жавоб қайтарди:

– Минг қатла шукр... Қорним тўқ, устим бут, бола-чақам, уйим, машинам, обрў-эътиборим бор... Бир одамга бундан ортиқ нима керак яна?

Энди ҳамроҳ ўйланиб қолди...

Ҳайдовчи ўзини мажбурлаб кулимсиради:

– Жўра, машинага чиққанингиздан бери нукул мен гапираман. Сизам ёрилиг-да бундоқ. Нима ишлар қиляпсиз? Дабдуруст-дан мени йўқлаб қопсиз, овозингизни эшитиб бошим осмонга етди. Насиб қилса, энди тез-тез кўришиб турамиз, ошларга бирга борамиз. Буни қаранг, худди буюртма қилингандай, кейинги ҳафта курсдошларнинг гапи эди-я... Ўзиям, зўр чойхона-да, ошининг гуручлари ўрмалаб кетади. Ҳамма ёқ салқин, тепадан сув чакиллаб томиб туради. Улфатларам зўр, одамнинг жони...

Ҳамроҳ синиқ кулимсираб, ҳайдовчининг гапини бўлди:

– Жўра. Тўрт йилдан бери чет элдайдим.

Ўтган ҳафта келдим, ўзи...

Ҳайдовчи шоша-пиша ҳамроҳнинг гапини бўлди:

– Унда янаям яхши. Роса соғингандирсиз ўзимизнинг чойхона паловни.

Ҳамроҳ бош чайқади:

– Унчаликмас...

– “Грин-карта” ютиб бордингизми?

Ҳамроҳ бу гал сал шошиброқ бош чайқади:

– Йўқ, ишладим.

– Ресторандами?

– Университетда.

Ҳайдовчи сергак тортди, ҳамроҳга диққат билан қаради, сўнг қандайдир чўчиб, аранг сўрай олди:

– Ўша... мавзуми?

– Ҳа, ўша, сиз қўл силтаб кетган мавзу...

Институтимиз журналининг охириги сонини ўқидингизми?

– ...

– Сизни излаб топганимнинг сабаби, ўзингиз билган профессор Мадел билан биргаликда қилган тадқиқотларимиз халқаро танловда биринчи ўринни олди. Анчагина пул беришди.

Мукофотнинг менга тегишли қисмининг ярмини сизга ажратдим. Фоя муаллифи сифатида бунга ҳақлисиз... – Ҳамроҳ орқа ўриндиққа ташлаб қўйган кичикроқ дипломатга ишора қилди. – Бу сизга. Шу билан... шу билан орамиз очиқ...

– ...

– Мен шу ерда тушиб қоламан.

Машина илмий-текшириш институти биноси ёнида тўхтади.

– Хайр, жўра.

Ҳайдовчи ҳамроҳга меровсираб қаради, бир нимани ўйлагани ҳолда бошқа нарсани гапирди:

– Ўтган ҳафта келган бўлсанг... қишлоғингга бордингми... Керак бўлса ўзим обориб келардим...

Ҳамроҳ бир жойи оғриб кетгандек, қуйи лабини маҳкам тишлади. Сўнг ўзини мажбурлаб бўлса-да кулимсиради, аммо бу қандайдир ачиниш аралаш синиқ кулимсираш эди:

– Раҳмат, бориб келдим, жўра. Бир оқшом ота-онамнинг ёнида бўлдим. Етади... Профессор изланишни давом эттирамиз, бу Нобелга арзийдиган кашфиёт, деяпти...

– ...

– Эртага учиб кетяпман. Омон бўл...

Ҳамроҳ машинадан тушди ва ортига бир бор ўгирилиб ҳам қарамасдан, енгил қадамлар билан институт эшигидан ичкарига кириб кетди.

Ҳайдовчи ҳеч нарса кўрмаётган кўзларини узоқ вақт шу эшикка тикиб қолди... Ахийри сал ўзига келгандай бўлди, энтикиб, хўрсиниқ аралаш чуқур нафас олди, машинани орқага қайирди, нимадир ёдига тушгандай шошиб чўнтагини кавлади, бир варақ қоғозга компьютерда битилган чиройли рўйхатни олди. Дарҳақиқат, ўн тўққиз банддан иборат рўйхатнинг тўққизтаси қизил ручкада ўчирилганди.

Ҳайдовчи рўйхатни яна бир бор диққат билан қараб чиқди, сўнг газни босди ва машинасини қишлоғи томон учуриб кетди...

Намозшом палла, овулга яқинлашган сайин ҳайдовчи кўксини аламли армонми, изтиробли қўмсашгами ўхшаш недир оғули туйғу куйдириб-ёндириб ўртаётганини кучлироқ ҳис қилаверди... Бунга тоқат қилиш тобора мушкуллашиб борарди... Ниҳоят баногоҳ кўзларидан тирқираб ёш отилиб кетган ҳайдовчи чидаб тура олмади: шахд билан машинаси рулини кескин ёнбошга бураркан, баайни ярадор бўри ёхуд қонли жиноятга қўл уриб бўлган, энди юракни ўртаб, ҳаётини остин-устун қилиб юбораётган пушмонлик азобида қоврилаётган қотил мисоли увиллаб юборди...

Соҳир лаҳзаларнинг туркуми – ёшлик

Ориф ТЎХТАШ

1976 йилда туғилган.
“Гунчалар табассуми”, “Кўёш
йўли”, “Кўнгилга ташриф”,
“Ватан атри” номли шеърий
тўпламлар муаллифи.
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси аъзоси.

Мақсад

Айтар сўзим кўпдир менинг,
Ётар дилда қалашиб,
Қўлга қалам олар бўлсам,
Қолар навбат талашиб.

Ҳайратларим, ҳасратларим,
Кечинма-ю ўйларим...
Хушомадга ўтишади
Юрагимни ялашиб.

Барчасини баён қилиб
Яшамоқдир тилагим,
Келар ҳатто дардимни ҳам
Тўкиб, бошин силагим.

Қоғозларга, овозларга
Қўчса эди ҳаёти...
Ўзимга ҳам керагим йўқ –
Бўшаб қолса юрагим!

Чунки сен борсан

Кўзларингга тикилсам бир зум,
Таним узра тарқалар ҳузур.
Аммо сени топмаса кўзим,
Иштиёқим галаён тузур.

Сенки мавжуд – бетизгин кучим,
Сен бўлмасанг – мен ҳеч киммасман.
Бу оламда борлигинг учун –
Ўлсам ҳамки кўзим юммасман!

Юрак

Қандай йигит эдим ўшанда?!
Ҳаловатда.
Қалби ҳур, мағзур.
Сени кўриб, қутилмаганда –
Оловланди юрак қурмағур.

Қучгим келар ёнимда турсанг,
Сенсиз ночор ҳолимни кўрсанг...
– Сизга нима бўлди? – деб сўрсанг,
Каловланди юрак қурмағур.

Энди йўлим сен томон фақат,
Ҳижрон менинг наздимда – офат,
Қарашингдан топганча роҳат,
Ҳаволанди юрак қурмағур.

Қўйдинг, дея, нималар қилиб,
Бетобман, деб, гиналар қилиб,
Кипригингни ниналар қилиб,
Даволанди юрак қурмағур.

– Муҳаббатдан бошқаси бекор,
Бошқа бари-бари бўлмағур.
Юрагингни бер, дея, дилдор –
Наволанди юрак қурмағур.

Сенсан

Кўзларингни оху десам,
Оғудан ҳам ёмон чиқди,
Ўзинг айт-чи, қайси ошиқ –
Бу савдодан омон чиқди?
Мен зулматда қолиб, шамс-у –
Қамар сенинг томон чиқди,
Не бир дардга дучор этдинг,
Кечай десам даво – сенсан!

Нигоҳингдан кўз қамашди,
Қалб қамашди, ҳушим йўқдир,
Сен иштирок этмаган ўй,
Сен кирмаган тушим йўқдир,
Юрагимни шикор этдинг,
Энди кўнгил қушим йўқдир,
Нафас етмас, лабларимга –
Лабингни бос, ҳаво – сенсан!

Шундоғам агёрларимнинг
Бисёр эди заҳматлари,
Ва нега ҳам қодир бўлур –
Адо дилнинг нафратлари?!
Вужудимни чирмаб олмиш
Мағлубият гафлатлари,
Яратганнинг раҳматидай
Не ажаб, муддао – сенсан!

Ошиқ яна абгор дилим –
Гоҳи мулзам, гоҳи хурсанд,
Бу олам шунчалар ойдин,
Сен ҳақингда хаёл сурсам,
Бир жилмайиш жавоб бўлгай –
Ҳукминг сари савол сурсам:
Сири учган бу дунёда –
Бунча сирли маъво – сенсан?!

Раҳмдиллик кўчасига –
Йўлинг тушиб қолса бир кун,
Момо Ҳаво қадамингни –
Ўз измига олса бир кун,
Ва юрагинг қатларига –
Қайноқ ҳислар солса бир кун,
Парвардигор менга кўрган –
Шояд ўшал раво – сенсан!

Юрагим сеники...

Юрагим сеники –
нима қилсанг қил!
Ихтиёр сендадир, сендандир ҳукм.
Кўксим кенглигидан келиб кўргон қур,
У менга қалб, сенга ватандир чунки.

Озод яшагайсан унда, азизам,
Ёғийлар дастидан чекмагайсан дард.
Бутун мамлакатинг узра мен ўзим –
Хитой деворидан мустаҳкам сарҳад.

Барча балоларга ўзим нишонман,
Тошми у, найзами ва ёки ўқми?..
Юртинг осмонида учмас, учолмас,
Шундай экан, нечун ҳадик ва кўркүв?!

Баралла кўшиқ айт ишқнинг мадҳида,
Жаннатий бир кўркка бўлурсан шоҳид.
Ҳеч ким халал бермас, гоҳи-гоҳида
Борса меҳрим борар дарвозанг қоқиб.

Унда ўй сурасан тиниқ, бокира,
Ҳузурингда баҳор, тегранг лолагун.
Кулгичингга чопар лабинг соҳили,
Бахтнинг қучоғида масрур малагим!

Кипригинг қитиқлар туйгулар тонги,
Шафақдаги шеър ҳам сенга аталган.
Ватан сеникидир, сен учун мангу,
Сен қандай кечасан бундай ватандан?!

... Бир умр сен билан яшагим келди,
Бироқ мени қийнар шундай эҳтиёж:
Менинг ватанимни топиб бер энди,
Менинг мамлакатим дарвозасин оч!

Ўтиб борар

Кун ўтди,
ой ўтди,
йил ўтиб борар,
Ҳануз кўчангдан бир дил ўтиб борар.
Ишқидан бошқаси ёлгон дунёнинг –
Умри ҳам, ўрни ҳам бил, ўтиб борар.

Нурли нуқтам йўқдир кўзингдан бўлак,
Сўзлар сўзмидирки, сўзингдан бўлак?!
Ҳеч ким тушунмайди ўзингдан бўлак –
Ишқнинг шевасига тил ўтиб борар.

Беш кунлик дунёнинг бир кунини – ёшлик,
Соҳир лаҳзаларнинг туркуми – ёшлик.
Бу тутқун юракнинг эркими, ёшлик?
Кўркингдан кўксимга гул ўтиб борар.

Мен айтсам юракнинг пораларидан,
Бу дунёнинг оқ-у қораларидан,
Севги ва садоқат ораларидан –
Таассуфлар ила қил ўтиб борар.

Аслида сир дунё, асрорли дунё,
Балки шу сабабдан асрарли дунё.
Дилдан дилга кўчган саслармиди ё –
Туйғу тўкилмаси – шеър ўтиб борар.

Ўзни англамакдан бошланди бари,
Кўзни намламакдан бошланди бари,
Сизни “сан”ламакдан бошланди бари,
Энди қайсарликка феъл ўтиб борар.

Билмам, бу савдода ким чиқар голиб?
Сен бунда яшарсан тақдирдан нолиб,
Рақиблар келади учқур от солиб –
Гўё лойқаланган сел ўтиб борар.

... Йил ўтди.
Ой ўтди.
Кун ўтиб борар,
Ёлгон дунёда бир чин ўтиб борар.
Кўнгилга тақдир деб аталган таскин,
Таскин деб аталган тин ўтиб борар.

Ҳадик

Ҳайрон бўлманг, сиздан шафқат тиласам,
Сўраб қолсам, дил дардингиз борми, деб.
Ўзим тўздим, сочингизни силасам,
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Тун тунарди сочи, қоши, кўзида,
Кун куларди яна унинг юзида,
Олов бўлиб ўрмаладим изида,
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Чақмоқдайин чақноқ даврим ўтди, бас,
Балки бугун ҳатто нолам ўтлимас,
Мени тўғри тушунинглар, илтимос –
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Зорларимни тинглаб, балки куларсиз,
Билмасангиз, бир кун келиб биларсиз,
Ё жонга жон, ё дардга дард уларсиз,
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Ўнгда кўрган дийдорини туш қилиб,
У ҳам сиздай бир қиз эди хушқилиқ,
Сеҳримни ё меҳрим сабаб, ишқилиб –
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Шундан буён ўз-ўзимда эмасман,
Ва ҳеч қизга ёлгон сўзни демасман.
Лекин инсон яшар бахтга ҳавасманд,
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб.

Кўринишдан куймаганга ўхшарсиз,
Бахтим бўлинг, кўрсин ана ўшал қиз.
... Сиз ўзингиз бўлманг яна ўшал қиз?!
Куйди кўнгили бир куйдирги ёрни, деб!

Омон МУХТОР

1941 йил 16 июлда

Бухорода туғилган. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби (1991). Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетини тамомлаган. “Чорлар куёшли йўллар”, “Оҳанг”, “Ёғду”, “Марварид”, “Шиддат” каби шеърий тўпламлар, “Нигоҳ”, “Кушлар ва тушлар”, “Шаҳарлик келинчак”, “Ҳаёт дарвозаси”, “Болаликка саёҳат”, “Вазифа”, “Ўлмаган жон” каби насрий асарлар муаллифи. “Йиллар шамоли”, “Эгилган бош”, “Аёллар мамлақати ва салтанати”, “Ффу”, “Афлотун”, “Тўрт томон қибла” (трилогия, 2001) каби замонавий ва тарихий мавзулардаги романлари бор. “Дўстлик” ордени билан мукофотланган (1997), Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти лауреати (2009).

2013 йил 10 май куни Тошкент шаҳрида вафот этган.

* * *

Юраче — эсим.
 Ву муднинг эсим,
 Тиббиётда айтылган эсим.
 Туйғуларга берилган эсим —
 Қалб, оҳтимон,
 Турканик эсим.

Батир — бирнинг бепойи олам,
 Леўнгун кезар доим бегора.
 Бу дунёда уграша, не Гам,
 Бир дилдора. Ва бир дилнора...

Абб Адиҳисси

* * *

Мен таниб ишсу муҳаббатно, ишриб
 эсимнигса мон,
 Бунди дунёд кўнарим ўнгиде соҳир
 бир маҳон,
 Мен тошг ушрида бахт, дилдиним,
 ҳайтиб мен ушн —
 Ишсу = муҳаббатсу ҳолиш. дунёда тулгандан
 ёмон...

Омон Мухторнинг кибрдан холи, меҳрли қалби, теран мушоҳадага мойил тафаккури асарларидаги воқеаларда, қаҳрамонлари қиёфаларида муҳрланган. Адибнинг романлари ҳали жиддий ўқилгани, ўрганилгани йўқ, бу ишлар амалга ошса, замонавий ўзбек насри мумтоз вакилининг сиймосини тўла тасаввур этиш мумкин бўлади.

Аҳмад ОТАБОЙ

Оҳанрабо фазилатлар эгаси

Жуманиёз Жабборов шоир, драматург, носир, ва публицист сифатида адабиётимиз тарихидан ўрин олди. Шоир илк шеърий тўғламига “Ватанимни куйлайман” деб ном берган эди. У бу аҳдига бир умр содиқ қолди. Юрт мадҳини куйловчи бир-биридан гўзал шеърлар, бетакрор қўшиқлар ёзди.

Адиб баракали ижод қилди. Йигирмадан ортиқ шеърий ва бадиий китоблар, ўнлаб достон ва драмалар яратди. Драмалари юртимиз ва қўшни республикалар театрларида сахналаштирилди. Жуманиёз Жабборов моҳир таржимон сифатида ҳам маънавий хазинамизни жаҳон адабиёти дурдоналари билан бойитди. Лермонтов, Байрон, Фирдавсий каби шоирларнинг асарларини ўзбек тилига маҳорат билан ўгирди.

Шоирнинг юртга муҳаббат, ҳаётсеварлик ғоялари сингдирилган асарлари ўқувчиларни чин инсоний фазилатлар, гўзал туйғулар руҳида тарбиялаб келмоқда.

Жуманиёз Жабборов Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби (1980), Ўзбекистон халқ шоири (1997) унвонлари билан тақдирланган.

“Болалик – одам умрининг мусаффо тонг палласи, айти наврўзий кунлари. Унинг ўзи мўъжиза бир олам. Барча ҳайратлари, ҳаяжонлари, ўйинқароқлиги, зеҳний тиниқлиги билан ҳар бир инсонга бир “қўниб” ўтадиган ажойиб фасл. Кейинчалик ҳаётда нимага эришадиган бўлсанг, табиатдан, ҳаётдан қандай эҳсонлар оладиган бўлсанг – ҳаммасининг илдизи шу даврга бориб тақалади”.

Иждокор дўстлар даврасида

Ҳуманиёз Ҳабборов нудда ағойиш, дилбар инсон эди. Унинг бу фразилари шеърларида ҳам яхши акс этган. Шеърлари сиёҳи қуримаёқ, қўшиққа айланиб кетиши шундандир, деб ўйлайман.

Муҳаммад АЛИ

Рафиқаси билан

“Камтарона ҳаётимни ҳеч кимга ибрат ёки ўрнак сифатида кўрсатишни ният этмаганман ёки улуғлар номига суйкалиб, обрў орттириш фикридан ҳам олисман”.

“Бадиий сўз ва тасвир воситаси ила жонли одамни, унинг қалб дунёсини, ҳаётнинг ажиб манзараларини қайта сувратлантиради. Инсоннинг қалб дунёсига кириб бориб, ундаги жавоҳирларни юзага олиб чиқадилар”.

Набираси билан

Ҳуманиёз ака шoirгина эмас, моҳир драматург эди. У кишининг “Унарлар”, “Нексия” пьесалари театрларда, телевиденида такрор ва такрор қўйиб келинади. У киши драматургия соҳасида, ҳаётда устозим бўлган.

Эркин ХУШВАҚТ

Устоз Миртемир домла суҳбатида

Ҳуманиёз Ҳабборовнинг канзлуда ўзи тузилиб ўсган тупроқининг садоқатли, оқибатли меҳри бор эди. Шунинг учун ҳам ўша тупроққа борғиси келарди, ўша тупроқни соғинарди.

Икром ОТАМУРОД

Ҳуманиёз Ҳабборов анойиб шеърлар, қўшиқлар ўзган ўзига хос шоир эканини ҳамма билади. Мен у киши билан кўп суҳбатда бўлганман. Олижаноблик, самимийлик, баэрикенглик каби оқанрабо фазилатлари бор эди. Бировга ҳасад қилмайдиган, кўнглида кири йўқ, дилкаш инсон эди.

Ҳуманиёз ака бошқа инодкорларнинг, айниқса, ёшларнинг бирорта яхши асарини ўқиб қолса, худди ўзи ўзгандек қувониб кетар, утраган-қўрганга мақтаб юрарди. Яхши гапларини муаллимнинг ўзига ҳам айтар, раҳбат бершига интиларди. Гафур Ғулом номдаги нашриётга директор бўлган пайтларида ҳам иқтидорли ёшларни қўлаб-қўвватлаш, китобларини топ эштириш ёки шеърларини тўплаб, баёз қилиш ҳаракатида юрди.

Анвар ОБИДЖОН

Абдулла Орипов билан

Ҳуманиёз ака дилбар, ёқимтой, андишали инсон эди. Алишер Навоий айтганидек, сўзи поку, дили поку, ўзи пок.
Умарали НОРМАТОВ

“Мен жуда бахтиёр эдим. Ҳазилми, мени болаликдан ўзига мафтуну махлиё этган, “Навойи” ва “Қутлуг қон”дек забардаст романларни яратган буюк Ойбекнинг рўпарасида суҳбатлашиб ўтирибман. Қандай бахт!”

Ҳуманиёз Ҳабборовнинг юраги ҳам, фикру ўйи ҳам қўлиларга сиғмас, эрк-озодлик қислари билан лиммо-лим, иштиқол вояси билан муаззам эди.

Анор НАЗАРОВ

Саид Аҳмад ва Худойберди Тўхтабоев билан

Ҳуманиёз ака ҳаётимга шоиргина эмас, арбоб бўлиб кириб келган. 1950 йили ТошДУ (hozirgi ЎзМУ)да танишган эдик. Кейинчалик университет ётоқхонасида бирга турганмиз. Тақдир экан, вақт ўтиб, қуда бўлдик...
Ҳуманиёз ака тақрорланмас шоир эди.

Худойберди ТЎХТАБОЕВ

Ожунжон Ҳакимов, Ўқтам Усмонов, Суннатилла Анорбоев ва бошқа дўстлари билан

Ҳуманиёз ака одамқун, найдари, истеъдодли, меҳнаткаш, хокисор, самимий, илтифотли, дилкаш, ҳазил-мутойибани дўндирадиган улкан адиб эди.
Зухриддин ИСОМИДДИНОВ

Ғиёсиддин ЎНАРОВ
тайёрлади

Жўра ФОЗИЛ

1949 йили туғилган.
Тошкент давлат
университетининг
журналистика
факультетини тугатган.
“Мухаббатнинг байрамлари”,
“Барқут мавсум”,
“Бухорои шариф элчилари”,
“Бахт юлдузи”, “Менинг қизил
гулим”, “Болаликнинг ёлғиз
ёдгори”, “Бухорийнинг қайтиб
келиши”, “Айрилиқ остонаси”,
“Тирамоҳ армонлари”, “Биз
лола термаган баҳор”, “Ғозиён
зиндони”, “Йўлбарсдаранинг
сўнгги султони” каби
китоблари нашр этилган.

Мустақиллик неъматлари ҳақида гап кетганда, санаб адогига етолмаймиз. Қайси жабҳага қарамайлик, ҳайратимизни, ҳаяжонимизни уйғотувчи янгилишлар жараёнига гувоҳ бўляпмиз. Озодлик шукҳидан юрагимиз ҳаприқади. Шундай кунларга етказгани учун Яратганга шукрлар айтамыз. Беихтиёр ҳаёлимизда чорак аср нарисидаги манзаралар жонланади. Эсламайлик, кўнглимизни хира қилмайлик, деймиз-у, аммо барибир хўрликка қоришган ўша кунларни унуттишининг ҳеч иложи йўқ. Қолаверса, бугунги дориломон кунларнинг қадрига етишимиз учун ҳам гоҳ-гоҳ ўтмишимизга назар ташлаб туришимиз керак. Муҳтарам Президентимиз Ислам Каримовнинг “Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир” номли асарини ўқирканмиз, бу фикру хулосамиз қатъийлашади.

“Мамлакатимиз эришган ютуқларнинг туб моҳиятига етиб бориш учун бугунги ҳаётни кечаги ҳаёт билан солиштириб кўриш керак. Шундан кейин одам бугунги ҳаётнинг қадрига етади... Ўйлайманки, “Яшасин совет давлати, яшасин коммунистик партия” деган гаплар қуруқ сафсата бўлганини онгли яшайдиган халқимиз бугун яхши билади... Пахта далаларига қандай заҳарли дорилар сепилганини айтмайсизми? Одамларимиз, болаларимиз ва аёлларимизнинг турли касалликларга чалинишига, биринчи навбатда, самолётдан сепилган ана шу дорилар сабаб бўлмаганми?” – деб ёзади Юртбошимиз.

Мазкур оғриқли саволларга жавоб изларканмиз, бутун жамиятни чирмаб олган Шўро сиёсатининг қип-қизил ёлгонлари ва уларнинг аламли асоратлари кўз ўнгимизда бирма-бир гавдаланади. Назаримда, бу фожеалар моҳиятини бугун эркин жамиятда ўсиб-улғаяётган ёш авлодга жонли услубда тушунтириш биз катта авлод вакилларининг, хусусан, ёзувчиларнинг бурчи ҳисобланади. Қуйида эътиборингизга ҳавола этилаётган ҳикояни ҳам шу йўлдаги бир уриниш маҳсули деб қабул қилишингизни сўрайман.

Муаллиф.

Ўрингулнинг армонлари

Ҳикоя

Ўтган асрнинг 60-йиллари. Ўн икки-ўн уч ёшли бола эдим. Ҳар икки-уч йилда ўтказиладиган сайловлар баҳона бўладиган сайлларга чиқардим.

Отам ўқитувчиси бўлгани боис, доим сайлов комиссиясига ё раис, ёки котиб этиб тайинланар ва тонгдан колхоз идорасига бориши лозим эди. Кенжа ўғил бўлганим ва хийла эркалим сабаб, отамга “Мен ҳам бораман”, деб хархаша қилардим. Отам тўнғиллай-тўнғиллай эргаштириб оларди.

Шундай қилиб, яна сайлов келди. Отам бу гал ҳам сайлов комиссияси раиси эди.

Кўкда юлдузлар хира тортиб, уфқ нилтўти тус олиб, отам иккимизни жуда интизор этган тонг отди. Кўп ўтмай кўчада машина гуриллаши

эшитилди. Мен отамдан олдинроқ дарвозадан югуриб чиқдим.

Ҳайдовчи Ҳамро ака машинани зўр бериб “дуг-дуг” латар, кенг-мўл қутида ўн-ўн икки чоғли киши бор эди. Улар – Тошқул бригадир, Жамол тракторчи, Азиз сувчи ва ҳар доим маж-лисларнинг ҳайъатида ўтирадиган, тез-тез туман газетасида сурати чиқадиган Ўрингул машғал.

Отам тезда кийиниб чиқди. Икковимиз ҳайдовчининг ёнидан жой олиб, чамаси ярим соатларда колхоз идорасига етиб бордик.

Идора атрофи чароғон, ҳамма ёқ қизил байроқлар, алвон шиорлар билан безатилган, бу ерда эллик-олтмиш чоғли одам тўпланган эди.

– Қани, домулло, тез бўлинг, бошланг, – деди раис бетоқатлик билан, – мана, райком вакили ҳам шу ерда. Биринчи бўлиб овоз беришни

бошлаб, тезроқ яқунласак, калхўз обрўйи учун яхши-да. – А, лаббай, нима дедингиз, ўртоқ вакил, дарвоқе, ўртоқ Калонуф?

– Албатта, – деди Калонов калондимоғлик билан, – пахтада, донда биринчи бўлган колхоз сайловда ҳам биринчи бўлса, нур устига нур!

Отам ёрдамчилари билан аллақандай қоғозларни кўздан кечириб, рақамланган столларга қўйиб чиқди-да, “... овоз беришни бошлаймиз”, деди.

Мен жон қулоғим билан тингласам-да, ҳеч қанақа “овоз бериш”ни эшитолмадим. Худди шу аснода ёнимизда Ўрингул машъал пайдо бўлди. Дарҳол унинг қўлига аллақандай оқ қоғоз тутқазишди ва у қизил алвон билан ўралган уйчаларнинг бирига кириб кетди-да, зум ўтмай қайтиб чиқиб, шодон қийқирди.

– Яшасин, мен биринчи бўлиб овоз бердим!

Кимлардир истар-истамай, хўжакўрсинга қарсақ чалишди. Мен эса хайрон эдим.

Жуда кўп киши ўша алвонранг уйчаларга кириб-чиқиб турган бўлса-да, оддий ғала-ғовур-

дан бўлак ҳеч қандай овоз эшитилмасди. Секин юриб, қўли-қўлига тегмай аллақандай қоғозларни тарқатаётган отамнинг ёнига бордим.

– Овоз бериш бошланди дедингиз, мен ҳеч қанақа товуш эшитмаяпман-ку!

– Эҳ, тентаквой, – деди отам жилмайиб, – “овоз бериш” дегани овоз солиб бақариш эмас, мана бу қоғозни қутига ташлаб чиқиш, вассалом!

Ҳафсалам пир бўлаёзган эди, бирдан калламга ажойиб фикр келди.

– Мен ҳам овоз берсам, майлими?

– Йўқ, мумкин эмас, – деди отам қатъий қилиб.

– Нега энди?

– Ёшинг ўн саккизга етганда овоз берасан. Ҳозир эса бошимни қотирма.

– Ота, жон отажон, мен ҳам овоз берай! Ахир, ўзингиз бу ерда каттасиз-ку! Хўп деяқолинг...

Отам мен билан пачакилашиш фойдасизлигини яхши билганларидан, қўлимга уч сўм тутқазиб, шундай деди:

– Мана сенга, бориб кунжут ҳолва, ширмой кулча олгин. Сих кабоб егинг келса, унгайм етади.

Эҳ, яшасин, бу ёғи маза бўлди-ку! Уч сўм – мен учун катта давлат эди, чунки маошни жуда тежаб сарфлайдиган отам ҳар доим ҳам бунча пул беравермасди-да!

Пулни кафтимда маҳкам қисганча ташқарига чиқдим. Колхоз идораси атрофи улкан бозорни эслатар, ҳамма нимадир сотиб, нимадир олар, нимадир еб, нимадир ичмоқда, оломон денгиздай чайқалар, сурон соларди.

Мен аслида сайловни шунинг учун яхши кўрардим-да...

Кунжутли ҳолва, ширмой кулча сотиб олиб, идорага туташ ошхонада пок-покиза туширдим. Сўнгра турли томошаларни кўриб, кунни кеч қилдим.

Қоронғи тушгач, совуқ кучайди. У ер-бу ерда гулханлар ёқилди. Сайлгоҳ ҳамон гавжум, бақир-чақир, маст-аласт қичқириқлар тинмаганди.

Секин-аста қари-қартанг, бола-бақра уй-уйига жўнади. Кўчада асосан ёш-яланг ва кайфи ошганлар қолди. Бизнинг қишлоқдан келган “зарбдор гуруҳ” эса ошхонанинг бир чеккасида базми жамшидни ҳамон давом эттирарди.

Мен роса совуқ қотгандим, отам ўтирган хона ва ҳамқишлоқлар хурсандчилик қилаётган ошхона ўртасида бўзчининг мохисидай қатнардим. Онда-сонда ловуллаб ёнаётган гулханлар ёнига бориб, бироз исинган бўлардим. Ошхонадагилар ҳам, гулханлар атрофидагилар ҳам фирт маст эдилар. Вақт алламаҳал бўлганига, совуқ тобора кучаяётганига ҳеч ким эътибор қилмасди.

Оғзи сурғучланган, яшил қоғозига “Водка” деб ёзилган шишалар пайдар-пай очилар, қиррадор стаканлар-у пахта гулли пиёлаларга қултиллаб қуйилар, ғала-ғовур тобора авжига чиқарди.

Совуқ суяк-суягимдан ўтган, буларнинг ҳаммаси энди жонимга теккан, тезроқ уйга етиб олиб, иссиқ ўринга киришни истардим.

Яна отамнинг ёнига бордим-да, тишим-тишимга тегмай, “Уйга кетайлик”, дея хархаша қила бошладим. Отам “Яна озгина чида, ҳозир яқунлаймиз, мен катталарга кўнғироқ қиламан-у, кейин уйга жўнаймиз”, деди. “Жўнаб бўпсиз, – дедим инжиқланиб. – Биргад бобо, Ҳамро ака, ҳаммаси маст-ку. Ўрингул опанинг ҳам юзлари қизариб кетибди”.

– Оббо, ҳозир шу етмай турувди-да! Ўрингулга хотин боши билан арақ ичишни ким қўйибди?!

Отам роса жиғибийрон бўлди, у кишига раҳимим келиб, юпатдим.

– Қўрқманг, Ҳамро ака унчалик маст эмас. Отам баттарроқ асабийлашди.

– Арақ ўрнига заҳар-заққум ичишмайдими? Ахир, шунча маст одамни уйига қандай олиб бораман. Бу аҳмоқлар ҳар сайловда бир маш-маша бошламаса, бўлмайди-да. Кўнглим сезиб турувди-я, – отам совуқда қалтираётганимни кўриб, шаштларидан бироз тушди.

– Майли, ўғлим, бор, бир айланиб кел, унгача мен ишларимни саранжомлайман.

Мен “бир айланиб”, яна ўша ошхонага бордим. Арақхўрлик ҳамон давом этар, энди Ўрингул машғалнинг ҳам оғзидан боди кириб, шоди чиқарди. Худди шу аснода бошида қоракўл тел-пак, кўнжи узун оқ этик кийган, сипо бир одам ҳамқишлоқларимиз даврасига яқинлашди.

Тошқул биргад ўрнидан туриб, чайқала-чайқала унга пешвоз чиқди.

– Э, э, келинг, партқўм бобо, келинг! Сайловни би-и-и-р ювайлик!

– Ювсак арзийди ҳам, – деди меҳмон виқор билан.

Уни давра тўрига ўтқазишди. Ўрингул машғал “дик” этиб ўрнидан турди-да, меҳмоннинг ёнига бориб ўтирди. Аёлнинг доимо хумор боқувчи кўзлари олазарақ эди.

Даврага ёғи жизиллаб турган сих кабоб олиб келишди. Яна ўша, оғзи сурғучланган шишалар очилди. Партқўм котиби Ўрингул илғорнинг ўзига эътиборидан талтайиб кетиб, сўз бошлади.

– Ўртоқлар! Бизнинг бу ўтиришимиз оддий арақхўрлик эмас, балки сиёсий кампаниянинг муваффақиятли якунидир!

Мен коммунистлар ва партиясизлар блокининг муносиб номзоди Ўрингул Пардаева учун қадаҳ кўтаришни таклиф этаман! Биз ҳозиргина домла (яъни, отам) билан овозларни ҳисоб-ки-тоб қилдик. Бу синглимиз 99,9 фоиз овоз олиб, район совети депутати этиб сайланди. Ҳамма-нғизни ғалаба билан табриклайман!

Ўрингул машғалнинг бўғриққан юзлари ял-ял ёнарди. Ҳамма ўрнидан туриб, қий-чув билан пиёла, стаканларни шақир-шуқур уриштира бошлади. Фақатгина Азиз сувчи “миқ” этмай, қўлидаги арақ тўла пиёлага тикилиб ўтирарди. Бу партқўм бобонинг нигоҳидан четда қолмади. Сувчига савол назари билан қараб, ўдағайлади:

– Ҳа, Азизбой, бу гаплар сизга тааллуқли эмасми?!

Азиз ака пинагини ҳам бузмади, юзини четга буриб, “чирт” этиб тупурди.

– Тупурдим, сенга ҳам, “местный кадр”ингга ҳам! Дептот эмиш?! Сен ҳам, у ҳам бориб турган фирромсизлар-ку! Ўрингул машинада пахта теради, деб кўтара-кўтар қиласизлар, газитга суратини чоп этасизлар. У бўлса машинада юз-икки юз кило пахта терадими-йўқми, Худо билади. Биргаднинг қизлари терган ҳамма пахта унинг отига ўтказиб, “Машинада бир кунда ўн тонна пахта терди”, дея бонг урасизлар.

Меҳнатни қизлар қилади, ҳузурини бу ойимча кўради. Яна бу киши дептот бўлибдилар. Ҳе, ўргилдим, дову дасгоҳингдан! – Азиз сувчи пиёладаги арақни симириб ичди-ю, ўрнидан турди.

– Мен уйга пиёда кетаман! Припискачи, ёлгончи дептот билан бир мошинда юрмайман!

Партқўм котиби пихини ёрганлардан эди, сувчининг гапларини бошқа ёққа бурди:

– Зарари йўқ, – деди у мийиғида кулиб, – укамиз сал кўпроқ ичиб қўйибди. Майли, уйига бораверсин.

Азиз сувчи саллона-мастона юриб, ташқарига чиқди, ҳамқишлоқлардан икки киши унга эргашди. Лекин улар ҳам ҳушёр эмасди.

Давра гўё Азиз сувчининг аччиқ-аччиқ гаплари бўлмагандай давом этаверди. Ўрингул машғал эркаклар билан барабар арақ ичаверди. У партқўм котибининг ёнига бориб ўтирганида, бу Тошқул биргадга ёқинқирамаган, куюқ қошларини чимириб қўйганди. Пайдар-пай ичилавергач, Тошқул биргаднинг кайфи бутунлай ошиб кетди, шекилли, Ўрингул илғорга тегажоқлик қилабошлади.

Ўрингул машғал аввалига бригадирнинг шилқимлигига эътибор қилмай жимгина ўтираверди. Бригадир ҳаддидан ошиб, аёлнинг иягидан ушлаб, ўзига қаратмоқчи бўлган эди, машғал унинг қўлини силтаб ташлади-ю, ўшқирди:

– Торт ювқуз кўлингни, ифлос! Мен ҳамма кийиб кетаверадиган эски калиш эмасман!

– Ювош, ювош!.. – ялтоқланди бригадир. – Сенга нима бўлди, мен ҳазил қилувдим...

– Ҳазилингни уйда говмиш сигирдай семириб ётган қора ҳабаш хотинингга қил! Билдингми?!

– Билдим! – деди Тошқул биргад қизарган кўзларини ола-кула қилиб ўрнидан турар экан. – Сен икки пуллик фоҳишанинг қорнинг тўйиб қолибди-да, а? – бригадир оғир гавдасини сал ортга ташлаб, Ўрингулнинг юз-кўзи аралаш мушт туширди. Бояқиш аёл қаттиқ чинқириб юборди-ю, ўтирган ерида орқага қулади.

Ҳали ҳеч ким ўзига келиб улгурмай, Тошқул биргад бир ҳатлашда Ўрингулнинг тепасига борди-ю, тўзғиб кетган қоп-қора сочларидан ушлаб, ўрнидан турғазди.

Эркаклар билан тенгма-тенг ичилган арақ ўз ишини қилган, шўрлик депутат тўфонда қолган оқ гулдек чайқалар, кўз ёшлари шашқатор эди.

Бу машмаша обрўйига путур етказишини англаган партқўм котиби столни айланиб ўтиб, ҳамон Ўрингулга хезланиб турган Тошқул биргаднинг қўлларини қайирмоқчи бўлди. Қаёқда дейсиз, ҳирсдек кучли бригадир бир силтаган эди, котиб ҳам, унга ёрдамга шошилган яна икки ҳамқишлоғимиз ҳам бурчак-бурчакка учиб кетди. Тошқул биргадир яна маъшал томон қадам ташлади.

Зилдек мушт зарбидан ҳамон ўзига келолмаган депутат хўнграб йиғлаганича, ўзини ерга ташлаб, бригадирнинг оғир кирза этикли оёқларини маҳкам қучоқлаб олди.

– Тавба қилдим, акажон! Тавба қилдим! Мени урманг! Урманг, ўлиб қоламан! Ахир, ўзим майиб-мубталоман, – трактор ҳайдайман деб ҳар икки болам ҳам ногирон туғилганини биласиз-ку!

Муштипар аёлнинг уввос тортиб йиғлаши, ёрилган лабларидан сизиб оқаётган қон, парижон сочлари араққа тўйиб олиб инсоний қиёфасини йўқотаёзган зўравонни сал ўзига келтирди, чамаси, кўзларини бир-икки юмиб очгач, маст туядай пишқирди:

– Хў, ғар, кимлигингни унутма! Хотинимни ҳақорат қилганинг учун тилингни суғуриб оламан! У уйда ўтирса-да, ўнта боламини оқ ювиб, оқ тара-япти. Сен бўлсанг, эски калиш ҳам эмассан! Сени ўша, бир оёғи ерда, бир оёғи гўрда бўлган эрингдан бўлак ҳеч ким киймайди! – бригадир оёқларини аёлнинг қўлларидан бўшатиб олиб, нари кетди.

Ўрингул зўрға ўрnidан турди, сочларини, кийим бошининг у ер-бу ерини тузатган бўлди. Бояқишнинг юз-кўзи кўкариб, шишиб кетган, ёрилган лабларидан оқаётган қон ияги, бўйнига оқиб тушарди. У судралгандай бўлиб ошхона чеккасига борди.

Бечора аёлнинг қора бахмал камзули, оқ шол рўмоли ҳам қонга беланган эди. У ортига ўгирилди, ҳамон серрайиб турган маст-аласт давра аҳлига афсус-надоматли, қаҳрли нигоҳ ташлади. Худди шу аснода унинг бўғзидан аламли бир фарёд отилиб чиқиб, кўкка ўрлади:

– Ў, Худо! Тракторигаям, пахтасигаям, сайловигаям ўт тушсин! Ўт!

Бу чинқириқ давра аҳлининг кўзларини мошдек очиб юборди. Улар ғимирлаб, тўрт томонга югургилаб қолишди. Бу, ахир, ёлғиз Ўрингулнинг эмас, балки боласини пахта даласида туғиб, пахта даласида катта қилган, урушнинг, катагонларнинг зулмини елкасида кўтарган неча минглаб жабрдийдаларнинг юрак овози эди...

Мен бу воқеага сиёсий тус берилишини ўйлаб типирчилаб қолган партқўм котибининг талвасаси, ҳайдовчиси ҳам, йўловчилари ҳам маст бўлган машинада отам иккимиз қандай қилиб қишлоққа қайтиб келганимизни айтиб ўтирмайман. Фақат шуни айтишим мумкинки, Ўрингул Пардаева орадан тўққиз ой ўтгач, янги пахта териш мавсуми бошланганда далада юрак хуружидан вафот этди. Икки қаторли “СХМ-48м” пахта териш машинаси эгат бошида қантариглик қолиб кетди. Туман газетасида ўқловдек ҳарфлар билан битилган таъзиянома эълон қилинди.

Машғалнинг ўзидан қарийб ўттиз ёш катта бўлган эри узоқ яшади, ногирон фарзандларини болалар уйига топширмай, ўзи катта қилди...

* * *

Шу билан гап тамом. Энди ўтмишга айланган Шўро замонасидаги сайловлар, айрим сохта машғаллар ҳақида кўрган-билганларим шу.

Дарвоқе, хотираларимга асосланган ушбу ҳикоя ўсмир тилидан баён қилинган бўлса-да, аслида етук ёшимда ёзилди. Шу боис баъзи бир тафсилотларга бола ўй-хаёллари деб қарамаслигини сўрайман, азиз ўқувчи...

Бу галги луғатимиз Музработ тумани шеvasи асосида тузилди.

Ҳаёт

– томорқа. Масалан: Синглим ҳаётдан олма териб келди.

Ушоқмол

– қўй, эчки. Масалан: Амирбойнинг ушоқмолига бўри оралабди.

Бўрта

– кўжиш-малла. Масалан: Содик бобонинг бўрта сигири бор.

Гуппича

– қалин пахтали нимча. Масалан: Онам синглимга гуппича тикиб берди.

Жона

– тоғ ёнбағри. Масалан: Ҳув анави тоғ жонасидаги уй тоғамларники.

Нонтўшама

– нонпалов. Масалан: Қотган нонни увол қилмай, нонтўшама пиширсангиз, ёшу қарининг оғзига ёқади.

Басалқа

– тенгқур. Масалан: Басалқалар бир йиғилиб, болаликни эсладик.

Кунчи

– рашкчи, бахил. Масалан: Қўшнинг кунчи бўлса, кун йўқ.

Сонсиз

– тайинсиз. Масалан: Тошпўлатнинг хотини сонсиз чиқди-да.

Элёр МУРОД
тайёрлади.

Тархи тоза публицистика

Эркин Аъзамнинг “Эрталабки хаёллар” китоби Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси бадиий публицистика кенгашининг йиллик йиғилишида яқдил эътироф этилди. “Ўзбекистон” нашриётининг аннотациясида адибнинг чорак аср давомида матбуотда босилган тархи тоза публицистик асарлари жамланмасига долзарблиги, оҳорини йўқотмаган мақола, фикра, суҳбат, эссе ва очерклари саралаб олингани, жонсарак муаллиф оламини, одамни тўқис кўриш истагида куйиниб-койиниб қалам тебратиб, ўқувчини фикр мудроқлигидан фикр уйғоқлигига даъват этиши таъкидланадики, китобни ўқиб чиққан киши бу хулоса-баҳога тўлиқ қўшилади.

Эркин Аъзам шу чоққача бизни аввал газета-журналларда чоп этилган, кейин алоҳида китоблар ҳолида нашр қилинган ҳикоя ва қиссалари билан хушнуд этиб келаётган бўлса, мақола, фикра, интервью, эссе, очеркларини матбуотда ўқиган, радиода эшитганимизни айтмасак, китоб ҳолида кўрмаган ва кўришни жуда-жуда хоҳлаган эдик.

Эркин Аъзамнинг бадиияти билан публицистикаси орасида муштарак ва фарқли жиҳатлар дарҳол кўзга ташланади: ҳикоя, қисса, роман, сценарийларидаги аниқ ва қуйма тасвир, тиниқ ва бўртиқ характер, жозибали ва оҳорли образ, рост-гўй бадиий тўқима; мақола, суҳбат, эсселарига хос долзарб мавзуга тезкор муносабат, мантиқий муҳокама ва образли тафаккур бирлиги, мутаносиблиги, дангаллик, чўрткесарлик, тўғри гап келганда туққанини, ҳатто ўзини ҳам аямаслик, бурама жимжимадорлик ва расмийликдан холилик...

Сайди УМИРОВ,
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган ёшлар мураббийси

1938 йили туғилган.
Самарқанд давлат
университетининг
филология факультетини
тамомлаган.
“Миллий адабиётлар
ривожига танқидчиликнинг
роли”, “Санъатнинг сеҳрли
калити”, “Даъваткор
сўз”, “Солланиб оқаётган
дарё”, “Дорилфунунлар
тақдиримда”, “Толибнома”,
“Зиёбахш умр саҳифалари”
(кейинги иккиси
ҳаммуаллифликда),
“Маънавият мулкига
саёҳат” китоби чоп этилган.

Ва барча турдаги катта-кичик битикларига хос сирли, сеҳрли антиқа сарлавҳа-очқичлар топиш, эмин-эркин, рўй-рост, мардона фикрлаш, дилда борини оқизмай-томизмай тилга чиқариш, Сурхон колоритининг миллий руҳга вобасталиги, ҳеч кимникига ўхшамайдиган, гоҳ мурч таъмини берадиган ёқимли, тотимли юмор, гоҳ қалампирнамо ўткир, ачитувчи ҳажв, сўзни нозик ҳис этиш ва ҳоказо.

Қаранг, китобнинг номи “Эрталабки хаёллар”. Нега энди эрталабки, кечки ё тунги хаёллар эмас? Саволга муқованинг тўртинчи бетидаги “Чиқиш сўзи” да ҳазил-чин оҳангда жавоб беради: “Эрталабдан негандир чирсиллаб тураман... Бу вақтда оламнинг бор ғаму ташвиши гўё каминада: мушкул муаммолар, ҳақсизликлар, норасоликлар. Кўнгилда шуларга қарши тийиқсиз исён жўш уради. Бугуноқ бориб, шу масалани ҳал қилмасам! Бугуноқ бориб, шу гапларни шартта-шартта айтиб солмасам!

Бўлди шунча замон мусичага ўхшаб юрганим, чидаб келганим етар! Бу нима бедодлик, ахир!

Аммо чошгоҳга яқинлашганда бор шижоат ўз-ўзидан сўнади. Бояги шаштдан қайтилади. Яна бир муддат кутайлик-чи, зора, ҳал бўлиб қолса, ўрнига тушиб кетса... Дунёда бошқалар ҳам бордир, қараб туришмас! Ана шундай оғир-босиқ, серандиша, хуллас, эл қатори “яхши одам”га айланиб қоламан. Лекин ушбу тўғламдаги гаплар менинг “ёмон одам”лик пайтимда туғилган фикр-мулоҳазалардан иборат деса бўлади”. Охирида мақолалар тоза кўнгил, холис ният билан ёзилганини эслатади. Аммо бу таъкидлашсиз ҳам ўқувчи муаллифга тўлиқ ишонади.

“Гапни ўзимдан бошласам” отлиқ сўзбошисида “ёзувчи мардум ўзидан ортганда, кўнглидагини ошиғич изҳор этиш эҳтиёжи пайдо бўлганда публицистикага қўл уради”, дея таъкидлаган. Битикларига кўпда тугилмаган, жум-

боқнамо сарлавҳа-очқичлар (“Қуроқ дастурхон”га таклиф”, “Шошмасдан шошилиниг”, “Кўз-кўз қилманг, кўз тегар”, “Ялаш бошқа, сийлаш бошқа”, “Гар-гарчилик”, “Ҳозирийлар”, “Ўзим ўқимаганман, лекин зўр”, “Зар ямоқлар”, “Қачон ўзбекча гапирамиз?”, “Бутунларнинг бутуни”, “Пичирлашни билмаган одам”, “Носоз арава қачон юради?” ва ҳоказо) қўйгани муаллифнинг мавзуга нисбатан энгилроқ ёндашганидан эмас, аксинча, ўзларини тупроққа, хасга менгзаган улғу устозлардан улғу олиб, камтарлик қилиб, ижоди, истеъдодини камтарин чоғлагани, жиддий масала, оғриқли муаммоларни гоҳ кескин, гоҳ ҳазил либосига буркаб, жамоатчилик фикрини кўзғатгани далолатидир.

Эркин Аъзам адиб, журналист, киносценарист сифатида юрт кезишни яхши кўради, Сурхондарёга, туғилиб ўсган Бойсунига тез-тез бориб туради, чет мамлакатларда бўлган. Кезиш, кузатиш, сезиш, ишонч ҳосил қилиш синчков муаллифга сиёсат, ижтимоият ҳақида билиб, кўриб таққослаб ёзиш, Ватан мустақиллигини теран ҳис этиш, чексиз ғурур, ифтихор туйғусига тўлиб-тошиб, кўнглидагини қоғозга тушириш имконини беради. XX аср адоғида, мустақилликнинг илк йилларида ёзилган мақола, сафарномалар адиб ижодининг етук, мазмундор, мароқли публицистик нақшларидир.

Мустақиллигимиз бир йиллиги тантанасида мадҳия янграб, ҳамма ўрнидан туриб кетганда туйқус кўздан тирқираб ёш чиққанини, кўз ёшларини артмаганини, Ватанни ўша лаҳзаларда

чинакам ҳис этганини эслаб ёзади: “Ватан – истиқлолга, истиқболга эш бир туйғу экан. Менинг бировга қўшилиб кулишим, бировга қўшилиб йиғлашим қийинроқ. Йиғла-сам – ўзим йиғлайман, кулсам – ўзим куламан. Худо берган феъл. Ўзгартиролмадим. Ўша лаҳзаларда ким қувонч-дан кулган бўлса кулгандир, менинг йиғлаганим рост! Ҳар қалай, кулгидан йиғи чинроқ деган фикрдаман”.

Ҳа, одам нафақат куйганида, балки ҳаддан зиёд қувонганида ҳам табассум парда-сини кўзёшлари юва бошлайди. Айниқса, бир асрдан зиёд давом этган умуммиллий хўрликка чек қўйган Мустақиллик муждаси таралган лаҳзада бу ҳиссиёт юз чандон кучлироқ бўлади.

“Тилда эмас, дилда бўлсин”, “Инсонийлик мезони”, “Ҳоким, ҳолва, ғурур ва андиша”, “Ишқ бошқа, ҳавас бошқа”, “Мантиқ лозим, меъёр лозим” мақолаларида мустақилликнинг илк йилларида дуч келинган муаммо ва қийинчиликлар, Президентимиз, ҳукуматимизнинг машаққатларни енгиш йўлидаги саъй-ҳаракатлари, моддият билан маънавият, қорин тўқлиги ва кўнгли тўқлиги мутаносиблиги, шаън, ғурур, инсонийлик, меҳр-оқибат, ахлоқ масалалари, мол-мулкка, ҳою ҳавасга ҳирс қўйиб ўзидан кетган бойваччалар, холис ва шифобахш, ғаразли ва барбод қилувчи танқид ва шу каби муаммолар дадил ўртага қўйилади, ўжар далил ва мисоллар келтирилади. Бир мисол. Тўй-ҳашамларда ортиқча дабдаба, исрофгарчилик, ўзини кўрсатишга, қойил қолдиришга мойиллик, одамлар вақти, ҳолати билан

ҳисоблашмаслик ҳақида кўп гапирилди, ёзилди, ҳали яна айтилажак, ёзилажак. Ҳар қалай, наҳор ошларини соат еттидан олдин ўтказмаслик, базмлар вақтини чеклаш лозимлиги борасидаги чиқишларнинг фойдаси бўлди, жумладан, бунда Эркин Аъзамнинг “Мантиқ лозим, меъёр лозим” мақоласи ҳам муайян ҳисса қўшди, деб ўйлаймиз.

“Тафаккур” журнаliga пешлавҳа сифатида ёзилган қирқдан ортиқ фикралари ҳажман қисқа (бир бет атрофида) бўлса-да, ҳар бирида долзарб муаммога жиддий ёндашилгани билан эътиборга лойиқ. Муаллиф фикраларида бир мавзу, бир-икки мисол билан чекланади, аслида мўлроқ мисол келтириши, кўпроқ фикр билдириши мумкин эди, лекин ўқувчини, сизу бизни ижодий ҳамкорликка, таҳлилни давом эттиришга, жамоатчилик фикрини қўзғотишга таклиф этгандай бўладики, кўзлаган асл муддао ҳам шу эди, назаримизда. Муносабат, даъват, баҳо антиқа, ғаройиб топилдиқ – сарлавҳа, ишоранинг ўзидан бошланади: “Зарчапон”, “Андишасиз андишалар”, “Адабиёт “ўз ўзига хизмат”ми?”, “Ўхшайди, ўхшайди, ўхшайди”. Жумбоқнамо туйилган баъзи сарлавҳалар маъноси матн ўқилгандан кейин англашилади.

“Ҳозирийлар”. Шундай сўз бор эканми? Бўлмаса – бўлар. Лугатга кирмаган гап кўп-ку. Фақат ўтаётган куннинг, ҳозирнинг бандалари, йўқ, бандиларини “ҳозирий” демай нима дейсиз? Кичик фикрада катта масала кўтарилади: “Бугунни кўриб турсанг-чи, эртага бир гап бўлар” нақ-

лига амал қилиб, эртани, оқибатни, охиратни паққос унутиб, яккаш шу кун, шу дамни деб, дақиқанинг қули бўлиб қолаётганлар, шубҳали йўллар билан мол-мулк орттириб, бир думалаб бой бўлиб, охирида синиб аҳволи вой бўлаётганлар тақдири қаламга олинади. “Гар-гарчилик” фикраси лойгарчилик, исрофгарчилик, арзонгарчилик, ҳийлагарчилик, сохтагарчилик, ясамагарчиликлар ҳақида. Баъзиларига изоҳ ҳам берилади, масалан, арзонгарчиликка: ёзмасдан туриб китоб чиқариш, чала-чулпа тажриба орттириб кинофильм яратиш, овоз-повоз бўлма-са-да “юлдуз”ликка даъвогарлик... “Намкашлик” адабиётда ким ҳақдадир нимадир дейилса, дарҳол ўзига олиб, нам тортиб, қарши чора қўллаш пайида бўлгувчилар, “Зарямоқлар” тўй-пўйларга бориб юрадиган, лекин реклама орқали ўзини машҳур қилиб кўрсатишга интиладиган оммабоп, ҳаммабоп яллаци кимсалар, жайдари юлдузлардан баҳс этади.

Шундай антиқа, оҳори тўжилмаган мавзу, муаммога ишора қилувчи фикралар жамланган катта бўлимга қўйилган “Шап-шап дегунча...” сарлавҳасини, рост гап, ҳазм қилишим қийин бўлди. Юрт, одамлар тақдирига дахлдор жиддий, ҳаётий масалалар қаламга олинган бўлимга вазминроқ, сипороқ ном танланса бўлармиди... Сарлавҳа асар дарвозаси эканлигини муаллиф ҳаммадан ҳам кўра яхшироқ билади.

Китобнинг “Йўл-йўлакай” (адабий қайдлар), “Ёндошлар, замондошлар” (портрет ва хотиралар), “Менимча...”

Менимча...” (суҳбатлар) бўлимларидан жой олган турфа битиклар Эркин Аъзамнинг тажрибали журналист, ўткир публицист, билимдон киношунос, нуктадон мунаққидлигидан далолат бериб турибди. Тўғри, муаллиф асосий машғулоти адиблик эканини, бошқа иш қўлидан келмаслигини, мақоланавислик билан жиддий шуғулланмаганини, кино саноатига шунчаки, сценарист сифатидагина яқинлигини эслатиб турса-да (камол камтаринлигидан, албатта – С.У), фикра, мақола, очерк, эссе, суҳбатлари бунинг инкоридир. Журналистликка ўқиган, умр бўйи, ўзи айтганидай, “рўзнамахўр” бўлиб, нашриёту таҳририятларда ишлаб, катта-кичик, яхши-ёмон қўлёзмаларни таҳрирдан, таҳлилдан ўтказиб келаётган бўлса, хизмати, виждони замон дардига айланган масалаларга тезкор муносабат билдиришни тақозо этса, қандай қилиб бу соҳа билан жиддий шуғулланмасин. “Эркинликнинг шартини”, “Демократия надир?”, “Тилда эмас, дилда бўлсин”, “Танқиддан мунча қўрқамиз?”, “Бир арбобга саволлар”, “Тарқоқ дард”, “Қачон ўзбекча гапирамиз?”, “Билиб гапирганга нима етсин”, “Озод, мустақил ватандан улуг асар йўқ”, “Ахборот қироллигида”, “Алданган авлоднинг андишалари” каби мақола, суҳбатларида матбуот қозонида қайнаб келаётган ижодкорнинг ушбу соҳа ҳолати, муаммолари, оғриқли нуқталаридан яхши хабардорлиги кўриниб турибди.

“Тўймас” афсус-надомат билан кескин ёзилган, қон босими баланд мақола. Чет элдан кўп пул билан келган бир банди бир неча квартира сотиб олгани, зўр жойлар қилиб, қўша-қўша иморатлар қургани, бир зум тиним билмагани, лекин одамга ўхшаб бемалол, баҳузур яшамагани, бир кечада ажал олиб кетгани, бу умрдан саволлар қолганини таассуф билан ёзади: “Ўлибгина кетар экансан, шунча даҳмаза кимга керак эди? Одамзод бир бурда нон билан ҳам тўяди-ку! Яшайман деганга одмироқ бир бошпана ҳам

кифоя қилади-ку!”. Муаллиф кўплар кузатган бундай мисоллар, кўнглидан кечган фикрлар, туғилган саволларга шундай жавоб беради: “Кўз тўймайди, кўз! Битта ҳовлим иккита бўлсин дейди, иккита машинаси тўртта бўлишини хоҳлайди”. Публицист “бошқалар ўлса ўлар, мен ҳали-вери ўлмаслигим керак деб ўйлайдиган, муқаррар ажал билан шартнома тузмоқчи бўлган” нафс бандлари фожиасига тўхталиб, бундай нохуш ҳолатларга замон берган эркинликни биргина нафс эркинлиги деб билиш сабаб бўляпти, деб ўқувчини хушёрликка чақиради.

Эркин Аъзам қисқа ёзишга интилиши, сергапликка – “сўз бўтқаси”га тоби йўқлиги, фикрни ўнта гапдан кўра битта жумлада ифодалашга ҳаракат қилишини бот-бот таъкидлаб турадики, фикралари, ихчам мақолалари бунинг далили. Китобнинг “Менимча... Менимча...” бўлимидаги суҳбатларнинг бир қанчаси “унингча...унингча”-нинг саволлари, мулоҳазалари ҳисобига анча кенг чиққан, лекин қизиқиб ўқилади, ҳатто яна давом

*Адиб танқидчиларни
бамисоли бир богбон,
муайян бадиий
асарнинг дуогўйи,
тарғиботчиси,
ботиний маъноларни
кашф этувчи,
китобхонга,
муаллифнинг ўзига-
да шарҳлаб берувчи
зукко бир чарогбон,
синчи, илҳом париси
дея ардоқлаши бундай
халис мақтовларни
кам эшитадиган соҳа
мутахассисларига
хуш ёқса, не ажаб.*

этишини хоҳлаб қоласиз. Интервью, суҳбат қўш муаллиф, қўш масъулият маҳсули. “Интервью олдинг, ўзинг нима бердинг?” саволи бежиз эмас. Кўп нарса журналистнинг билоғонлиги, топоғонлиги, респондентни қизиқтира билиши, дилидагиларини суғуриб олишига боғлиқ. “Алданган авлоднинг андишалари”, “Дунёнинг ўзи шундай – савол”, “Ўзингизга ишонинг, бошқаси бекор”, “Қаламдан бошқа қуролим йўқ”, “Қалби бедор қаҳрамонлар”, “Жайдари сўзларимдан хижолатда эмасман”, “Ёзувчининг қисмати, Нобель мукофоти ва бой берилган фурсат ҳақида” ва бошқа суҳбатлар бир қадар узоқ ва мароқли кечганига сарлавҳалари ҳам ишора қилиб турибди.

Адабиётшунослик, санъатшуносликка алоқасиз, танқидчилик билан шуғулланмайдиган ёзувчи йўқ ҳисоби, кимдир кўпроқ, кимдир камроқ дегандай. Эркин Аъзам бу соҳаларга даъво қилмаган ҳолда, мазмундор мақола, тақриз, портрет, хотиралар битади, мароқли суҳбатлар беради. Ҳикоя-қиссалар ёза, китоблар чиқара, қўлёзмаларни таҳрир қила бошлаган кезлариданоқ жанрлар табиатига оид тадқиқотларни ўқиб бориш билан бирга, ўзи ҳам анча-мунча нарсалар ёзиб қўйган экан. Адабий жанрлар хусусида ёзган мақолалари, ўзи камтарона этюд деб ҳисобласа-да, қизиқиб ўқилади. Ҳажман санжоблиги, ифода кўлами, қаҳрамонлар доирасининг чекланганлиги, тасвир, баённинг сиқиклиги, лўндалиги, ёзмоқ учун инсоний дид ва истеъдод кераклиги ҳикояга; бир ёки бир неча қаҳрамоннинг муайян бир ҳаётини муаммо атрофида бошидан ўтган воқеалар силсиласи қиссага; сўз, ҳаракат, эҳтирослар бирлиги сахна асарларига; лахтак-лахтак яхлит манзара, монтаж эса кинога хос асосий хусусиятлар эканлиги айтилади, мисоллар келтирилади. “Илдизидан узилмай...” мақоласида (1985) ўша кезларда ёш ёзувчи ҳисобланган тенгқурларининг жаҳон адабиёти илғор анъаналаридан ижодий фойдаланаётганини маъқуллаган ҳолда, бой миллий меросимиз, устозлар тажрибасига маҳкам суяниб иш кўришаётганини таъкидлайди, Тоғайдаги шоирона рух, халқ дostonларига хос бахшиёна оҳанглар, Хайридиндаги тийран ҳаяжонга тўлиқ инсоний дард тасвири, ўзбаки лафз жаранги, Муродга хос яхши маънодаги услубий бебошлик, гўл-муғомбирона қочириқларни далил сифатида келтиради. Ўша кезларда ёзилган бошқа мақоласида асарда мақсад маълум бир нуқтага йўналтирилиши, сураткаш ҳам кўпчиликни суратга олганда ускунасини ҳаммага барабар эмас, марказда турганларга қараб тўғрилаши, бунда, табиийки, кимлардир суратда хирароқ чиқиши мумкинлигини қайд этади. Адиб танқидчиларни бамисоли бир

боғбон, муайян бадиий асарнинг дуоғўйи, тарғиботчиси, ботиний маъноларни кашф этувчи, китобхонга, муаллифнинг ўзига-да шарҳлаб берувчи зукко бир чароғбон, синчи, илҳом париси дея ардоқлаши бундай холис мақтовларни кам эшитадиган соҳа мутахассисларига хуш ёқса, не ажаб. Шуҳрат Ризаевнинг “Изтироб санъати” китобига, Муҳаммад Шарифнинг илк тўглами “Толкўприк”ка илиқ тақризлар бағишлагани фикримиз далилидир.

Эркин Аъзам портрет, эссе, хотиралар ёзишнинг ҳаво-сини олганлардан. Йигирмадан ортиқ ёндошлари, замондошлари ҳақида меҳр-ихлос билан битган иншолари китобидан жой олган. Йўл-йўлакай бирикки чизги, деталь билан таъриф-тавсиф этилган ижодкорлар эса анча. Адиб ўзи яхши билган, вақтида суҳбатларини кўп олган, ишлаб, ҳамкорлик қилиб хўп синанган, эътиқод қўйган инсонлар ҳақида меҳр билан қалам сурган. Баъзилари (масалан, Абдулла Қаҳҳор, Озод Шарафиддинов, Шукур Холмирзаев) га бир эмас, икки, уч публицистик қасида бағишлайди. Портретларнинг сарлавҳасиёқ

кимга бағишланганига ишора қилиб туради.

Эркин Аъзам бадиияти сингари публицистикасининг ҳам сир-синоати, оҳанрабоси, жозибаторлиги кўп, шулардан бири ва, энг асосийси, бой тилида, мафтункор сўзида, соз услубида. Адиб номига ярашиқ эркин, халқона, ўзбекона ёзади, дилида бори тилига чиқади, чиройли, ялтироқ иборалар қидирмайди, юракка етиб борадиган таъсирли сўзлар топади. Муаллифнинг қатъий имон-ишончича, ҳар қандай вазминликни адабий моҳирлик билан ифода этиш, қаловини топиб қорни ёндириш мумкин. Куйинчак адиб тил, услуб масалаларига доимо эътибор бериб келади: “Камроқ ёзиш йўлини ахтараяпман... Ёзиш санъат бўлгани каби сукут сақлаш, жим туриш ҳам бир санъат. Бемаврид оғиз жуфтлайвериш обрў келтирмайди”. “Яна ғашга тегадиган олмош бор – ўз... У ўз хотинига қаради...” (1996). “Адабий матн бир қайновда тайёр бўладиган қиём эмас” (2012). Адиб сўз билан сўзлашишни, айрим каломларнинг ўзбекча муқобилини топишни хуш кўради, “менталитет” ўрнида “зеҳният”, “прагматик” ўрнига “нақд-параст”ни ишлатади. Бундай мисоллар кўп.

Азиз ўқувчи, бамисоли гид сингари мен сизни “Эрталабки хаёллар” китоби саҳифаларига саёҳатга чорламоқчи, адиб публицистикасидаги эътиборимни тортган ўринлар ва ўзимнинг айрим мулоҳазаларим билан таништирмоқчи, тўпламни ўқишга рағбат уйғотмоқчи бўлдим. Яхшиси, китобни ўзингиз мутолаа қилинг, завқ олинг, фикр юритинг.

Бобур ЭЛМУРОДОВ

1989 йили туғилган.
Ўзбекистон Миллий
университетининг
журналистика
факультетини тамомлаган.
2012 йили “Биринчи
китобим” лойиҳасида
“Кўзларимдаги дунё” номли
шеъррий тўплами чоп
этилган.

Онамнинг пешонаси

Уйқуда эдимми,
қимирлабди Ер..
Бир чизиқни кўрдим шифтда ажиндай.
Онам таскин бериб,
кююнмагин дер:
Дунёнинг ишлари ҳамиша шундай.

Ногоҳ минг чизиқни бир жойда кўрдим,
Ажиндай дарз кетди ичимда сўзлар.
Худодан яшириб, нима ҳам қилдим,
Онам пешонаси эди у, дўстлар..

Бугун яна тушди ёдимга...

Қураш

Гавжум эди бу галги давра,
Ҳайқирарди тинмай оломон.
Ота қураш тушган шу палла
Томошага келди ёш ўғлон.

Айёр чиқди рақибни пича,
Қураш дерлар бунинг отини.
Ота ногоҳ оломон ичра
Кўриб қолди зурриёдини.

Шунда ёдга олди ҳар доим
Фарзандига ўрناق бўлганин.
Кўриб чидолмади ўглининг
Кўзи жиққа ёшга тўлганин.

Кўп чиранди, аммо ишонинг,
Етмас эди рақибга кучи.
Ўғил қараб турар – отанинг
Оғриқларга тўларди ичи.

Кўниқолмай бу ҳолга сира,
Босолмасди бир дам газабин.
Ҳис қиларди ўғил олдида
Йиқилмоқнинг оғир азобин.

Ахир, айтинг, енгилса, уни
Оқлармиди бир жуфт қора кўз.
Ерда ётган ота ҳолини
Изоҳлашга топиларми сўз.

Ёзгим келмас ҳеч қолганини,
Юрак санчар ўша жойида.
Ахир, қулаётган дарахтни
Кўриш оғир ниҳол пойида.

Кимёгар дўстимнинг уйлари...

Сунъий гул ясаб тонгда
Бироз хаёлга толдим.
Унга бол излаб келган
Арини кўриб қолдим.

Бунни узоқ ўйладим,
Тажрибам тугагунча.
Шеърда икки оғиз гап
Илмда кенг тушунча.

Ўйладим, моддаларнинг
Бирлашуви бир чақа.
Қандай бирлашган экан
Тошлар билан тошбақа.

Ишонмадим, муҳаббат
Кўнглида яшар, деса.
Билмадим, севиб қолиш
Фанда қандай ҳодиса?

Бағритош деди бир қиз,
Ошиб кетгандим ҳаддан.
Тунни билан ўйладим
Кўнглим қайси моддадан?

Билмас эдим не учун
Кўзимга ёш тўлишин.
Бир томчи ёш қуримай
Қаерлардан келишин?

Менинг гуноҳим қайда,
Қайда менинг савобим.
Гул ясамайман бошқа,
Шудир менинг жавобим.

Сунъий гулга термулиб
Йиглаб, ўй суриб қолдим.
Ахир, унда жон берган
Арини кўриб қолдим.

Тарбия

Оху ёлғиз боласи билан
Борар эди чўққи томонга.
Ногоҳ сезди – дарахт ортидан
Овчи уни олар нишонга.

Бир лаҳза ҳам қимир этмай у,
Боласига сўз қотди шу тоб:
– Қорачигим, биз нишондамиз,
Ўтинаман, қулогингни ёп.

– Сиз куюнманг, – деди ёш оху,
Бўл дегансиз ҳамиша ботир.
Мен қўрқмайман ўқ овозидан,
Она, мендан олманг хавотир.

Оху деди: – Эй нуридийдам,
Кувонтирдинг мени бу замон.
Насиб қилса, бу тўсиқлардан
Биргалашиб ўтурмиз омон.

Аммо ҳозир қўрқаман, гарчи
Дулиманга-ку берармиз фириб.
Лек ўлжадан айрилган овчи
Ножўя сўз айтар ҳайқириб.

Шу сўз ўқдек учиб ҳавода,
Ўқдан баттар қалбимни тилар.
Болам, сенинг қулоқларингни
Ўша сўздан асрагим келар.

Сабри тугаб борар овчининг,
Тайёр турар у ўт очилига.
Аммо нечун она охунинг
Ғайрати йўқ сира қочилига.

Қил устида турса ҳам бу жон,
Бир сўз тақрор айланар шу тоб.
– Нуридийдам, менинг оппогим,
Ўтинаман, қулогингни ёп...

Шундоққина йўл четида
Битта дарахт ёлғиз ўсар.
Саргайтирар баргин қуёш,
Мевасини шамол узар.

Чайқалади дарахт оғир,
Сўзламоққа уринади.
Кўзларига гоҳ олов,
Гоҳ хазонлар кўринади.

Нима қилсин, ўткинчи ҳам
Узиб емас мевасини.
Дарахт сўзлар, лекин ҳеч ким
Тушунмайди шевасини.

Ҳайдасам ҳам қари итимни,
Бир қун ўтмай келар эди у.
Қолмас эди ўзга ерларда,
Ниманидир билар эди у.

Шўхлик қилиб қанча бузсам ҳам,
Тарк этмасди уясин ари.
Ниш урарди сира чекинмай,
Ниманидир билгандай бари.

Ўлдирганман чумолиларни,
Ерга эзиб босганман маҳкам.
Арз қилмасди ҳатто бирови,
Ниманидир билар улар ҳам.

Олисларда юрган, эй одам,
Балки сенга аёндир бари.
Бугун яна тушиди ёдимга,
Қари итим, чумоли, ари...

Келажакка сармоя

Серобидин ИСМОИЛОВ,

Андижон вилояти халқ таълими бошқармаси бошлиғи

Ёгин-сочин кунлари мудом томидан чакка томадиган, деворлари одам бўйи захлаб, кўнгилга ғашлик соладиган бино; ҳар йили устма-уст бўялаверганидан саҳни ғадир-будур, ёзишга мутлақо ноқулай парталару баъзисининг суянғичи, баъзининг бир оёғи йўқ чўлтоқ стуллар; аёз кунлари кўмир иси тўлган синфхоналар. Булар барчаси биз мансуб бўлган авлод кишиларига яхши таниш манзара. Ҳа, мустақилликдан аввал ўқувчилар шундай ночор шароитда билим олишга, келажакка пойдевор қўйишга мажбур эди. Боз устига чопик, ягана, терим мавсумларида болаларнинг айна билимга чанқоқ даври турли ҳашарлару ёрдамлар билан ўтар эди. Мактабнинг моддий-техника базаси ҳақида гап кетганда, кишининг кўз олдига фақат парта, стул, шкаф, нари борса, энг илғор дейилган умумтаълим муассасаларидагина

мавжуд бўлган баъзи ускунаю жиҳозлар келарди.

Мана шулар ҳақида ўйланганда, бугун ёшларимиз учун яратилган шарт-шароитларга ҳавасинг келади. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва Мактаб таълимини ривожлантириш давлат умуммиллий дастури асосида юртимизнинг барча ҳудудида янги-янги мактаблар, академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари қурилди. Мавжудлари капитал реконструкция қилиниб, ўқувчиларнинг чуқур билим олиши, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва чет тилларни пухта ўзлаштириши учун барча қулай шароитлар муҳайё этилди. Юртимизда таълим соҳасига қаратилаётган юксак эътибор самаралари Андижон вилоятида ҳам бўй кўрсатмоқда.

Ҳар йили Инвестиция дастури асосида ўнлаб мактабгача ва умумтаълим муассасалари, болалар мусиқа ва санъат ҳамда болалар ва ўсмирлар спорт мактаблари барпо этилаётгани

ўғил-қизларимизнинг баркамол авлод бўлиб улғайишида муҳим аҳамият касб этаётир. Жумладан, 2016 йилги Инвестиция дастурига асосан вилоятдаги ўн олтита таълим объектида кенг қўламли қурилиш-тиклаш ишлари олиб борила-япти. Янги ўқув йилини янгича қиёфа касб этган, кўркам ва обод мактабда бошлайдиган ўқувчининг ҳаяжонини, бир текис бўйланган деворлару эшик-ромларни, дарс қилишга қулай парта-стулларни жажжи қўллари билан силаётганини кўз олдин-гизга келтирсангиз, давлатимиз томонидан таълим соҳасида олиб борилаётган ишлардан кўзланган мақсад-муддао нечоғлик улуғворлигини англайсиз.

Қайси даврада бўлмайдик, бугунги ёшларнинг бундан 20-30 йил аввалги тенгқурларидан илмга чанқоқлиги, тафаккури теранлиги, ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни пухта билиши билан устун экани ҳақида кўп гапирилади. Бу бежиз эмас, албатта. Кенг яйловда улғайган тулпор билан доим бостирма тагида боғловда сақланган от орасида тафовут бўлганидек, мустақиллик руҳи жисми-жонига сингган бола билан мутелик занжирига кишанбанд этилган боланинг орзу-мақсадлари, интилишларида ер ва осмон қадар фарқ бўлиши шубҳасиз. Шу маънода, бугун истиқлол берган имкониятлардан унумли фойдаланиб, билим марраларини забт этаётган йигит-қизларнинг камолотида мустақилликнинг ўрни беқиёс.

Ёш авлоднинг эртага етук малакага эга, рақобатбардош мутахассислар бўлиб юртимиз равнақиға ҳисса қўшишига кўмаклашиш таълим тизими олдидаги долзарб вазифалар сирасига киради. Шу боис ўқувчиларни бошланғич синфлардан оқ иқтидор ва лаёқатиға мос касб-хунар танлашга йўналтириш ишларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу йил вилоятимиздаги мактабларнинг 9-синфини тамомлаган 41684 нафар (20116 нафари қизлар) битирувчисини таълимнинг кейинги босқичига қамраб олиш бўйича қатор ишлар амалга оширилди. Жумладан, ота-оналар ва ўқувчиларга юртимиздаги 12 йиллик мажбурий таълимнинг

мақсад ва вазифалари, афзалликлари ҳаётий мисоллар орқали етказилди. “Очиқ эшиклар куни”, “Касблар фестивали” ва “Қиз боланинг касби — унинг бахти” мавзусида тадбирлар, “Илм ол, хунар ўрган”, “Ватанинг кутар сени”, “Касб-хунар — қизлар иқболи”, “Хунарли қиз — юрт келажаги” мавзуларида давра суҳбатлари ўтказилиб, касб-хунарнинг инсон келажагидаги ўрни ва аҳамияти тушунтирилди.

Собиқ Иттифоқ даврида ўқувчиларнинг интилишларига, қобилиятини ривожлантиришга етарлича эътибор қаратилмагани туфайли барча соҳаларда кадрлар қўнимсизлиги, баъзи масъул вазифаларда номуносиб одамларнинг ишлаш ҳолатлари кўп кузатиларди. Айниқса, ўқувчи қизларнинг ҳаётга тайёрлиги фақат муайян билимга эга бўлишу уй-рўзгор ишларини уддалай олишдан иборат деган ақида ҳукмрон бўлгани боис ўзбек хотин-қизлари орасида таниқли олималар, машхур спортчилар, етук малакали мутахассислар ниҳоятда камёб эди. Мустақиллик туфайли ёшларнинг иқтидорини рўёбга чиқариш, саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор қаратилаётир. Жумладан,

вилоятимиз ўқувчи-ёшлари Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан ўтказиладиган “Истеъдод мактаби” республика ёш ижодкорлар семинарида мунтазам иштирок этиб келади. Спорт соҳасида ҳам андижонлик ўқувчилар илғорлар сафида экани биз, ўқитувчи ва мураббийларни қувонтиради.

Болалигимда телевизор орқали спорт мусобақаларини томоша қила туриб, бизнинг юртимиздан нега таниқли спортчилар кам чиқишидан ажабланардим. Кейинчалик бу нафақат менинг, балки кўтлаб юртдошларимизнинг дилидаги армон бўлганини тушундим. Бугун эса жонажон Ватанимизнинг деярли ҳар битта маҳалласида камида бир нафар чемпион яшайди. Кунда-кунора дунёнинг қайсидир давлатида ўтказилган нуфузли мусобақадан шода-шода медаллар билан қайтган ўқувчилар бизни ҳайратлантирмай қўйди. Сабаби, юртимизнинг энг чекка ҳудудида ҳам болаларнинг бир неча спорт тури билан шуғулланиши учун кенг имкониятлар мавжуд. Жумладан, айна пайтда вилоятимизнинг Балиқчи, Шаҳрихон туманларидаги болалар ва ўсмирлар спорт мактабида капитал реконструкция, Андижон шаҳридаги якка кураш спорт турларига ихтисослаштирилган болалар ва ўсмирлар мактабида капитал таъмирлаш ишлари амалга оширилмоқда. Бошқармамиз тасарруфидаги 15 та сузиш ҳавзаси таъмирдан чиқарилиб, талаб даражасига келтирилди. Мана шундай саъй-ҳаракатлар, яратилаётган шароитларга жавобан болаларимиз спорт билан астойдил шуғулланиб, Ватанимиз шон-шухратини бутун дунёга ёйишига ишонаман.

Вилоятимиз ёшларининг ютуқлари ҳақида сўз кетганда, болалар мусиқа ва санъат мактаблари ўқувчиларининг муваффақиятини алоҳида таъкидлаш ўринли. Шунинг 20–24 март кунлари Сочи шаҳрида ўтказилган “Черноморский олимп” танловида ўқувчимиз Дилфузахон Шокирова эстрада йўналишида 1-ўринни эгаллади. Академик ижро йўналиши бўйича ўтказилган кўрик-танловда болалар мусиқа ва санъат мактабларининг 12 нафар ўқувчиси муваффақиятли иштирок этиб, республика босқичига йўлланма олди. Олий ва ўрта махсус таълим муассасалари ҳамда болалар мусиқа ва санъат мактаблари дамли чолғу бадий жамоаларининг “Дўстлик” 3-республика очик фестивалида 7-махсус мусиқа мактаб-интернати оркестри махсус диплом билан тақдирланди.

Истиқлол туфайли ёшларимиз жаҳонга чиқаяпти. Интернет орқали халқаро илм-фанга оид ноёб маълумотлар билан танишиш, хорижлик тенгқурлари билан фикрлашиш имконига эга бўлди. Табиийки, бу жараёнда чет тилларни чуқур билиш, ёзма ва оғзаки нутқ кўникмаларини пухта ўзлаштириш муҳим аҳамият касб этади. Президентимизнинг 2012 йил 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори фарзандларимизнинг хорижий тилларни ўрганишларини рағбатлантириш борасида муҳим қадам бўлди. Вилоятимиздаги умумтаълим мактабларида чет тили 1-синфдан

бошлаб ўқитилмоқда. Шунинг 14-15 январь кунлари 41 нафар чет тили ўқитувчимиз Давлат тест маркази синовларидан муваффақиятли ўтиб, сертификат ва устама ҳақ олиш ҳуқуқини қўлга киритди. Тўққизта умумтаълим мактабида чет тиллардан 4-синфлар учун яратилган дарслик мажмуалари тажриба-синовдан ўтказилди.

Таълим-тарбия самарадорлигини оширишда замонавий ахборот-коммуникация технологияларининг ўрни катта. Айни пайтда юртимиздаги деярли барча таълим муассасаларининг “ZiyoNET” ахборот-таълим тармоғига улангани ўқувчи ёшларнинг билим ва тафаккурини кенгайтиришда ғоят муҳим ўрин тутаётир. Жумладан, вилоятимиздаги барча умумтаълим мактаблари мазкур порталга уланган бўлиб, ўқитувчи ва ўқувчилар ғаразли ғоя ва мафқуралардан

холи, фойдали ва ишончли маълумотларни олиш имконига эга бўлмоқда.

Инсон тафаккури муттасил ўқиш, ўрганиш, ҳаётни кузатиш орқали ривожлана боради. Хусусан, ёшлик чоғларда ўрганилган фойдали билимларнинг самараси юқори бўлиши ўз исботини топган. Шунинг боис ўқувчилар ўртасида китобхонликни тарғиб этишга алоҳида эътибор қаратилаяпти. Чунки яхши китоб инсон қалбида ватанпарварлик, эзгулик, инсонпарварлик сингарин юксак фазилатларнинг қарор топишига хизмат қилади. Зеро, вилоятимиздаги барча таълим муассасаларида ўтказилган “Китобхонлар байрами” тадбиридан кўзланган асосий мақсад ҳам шунинг эди.

Мазкур тадбир доирасида мактабларда “Адабиёт кунлари”, “Китобим – офтобим”, “Китоб тақдимоти” каби маданий-маърифий, адабий кечалар, ота-оналар ўртасида “Бир фарзандга уч китоб” акцияси ташкил этилди. Бунинг самараси ўлароқ, ҳозирги кунга қадар мактаб кутубхоналарига жами 18658 донна бадий адабиёт совға қилинди.

Айни пайтда барча юртдошларимиз мустақиллигимизнинг қутлуғ 25 йиллигини муносиб кутиб олишга қизғин тайёргарлик кўрмоқда. Бу байрам одатий саналарни нишонлашдан кўра анча юксак маъно-мазмунга эгаллигини барчамиз юракдан ҳис этмоқдамиз. Зеро, ортга бурилиб, истиқлол йилларида босиб ўтган йўлимизга бир назар ташлаган киши “Кеча ким эдигу бугун ким бўлдик, эртага қандай юксак марраларни эгаллашимиз керак?” деган даъваткор хитобга кўнглидан чиқариб, самимий жавоб айта олади!

Меҳмон

Ҳикоя

Ҳовли (2011), Дилором Мамедова

НАРГИЗА АСАДОВА

1984 йили туғилган.
Ўзбекистон давлат санъат
ва маданият институтини
тамомлаган.
“Юрагимнинг сарҳадлари”,
“Настарин” шеъррий
тўпламлари чоп этилган.

Неъмат ака гардишли дарвоза ёнига келиб, нафасини ростлади. Охирги пайтларда мана шундай кўп юрса чарчаб қоляпти. Қариликнинг аломатидир-да бу ҳам. Бирпас эшик олдидаги ўриндикда дам олгач, қия очиқ дарвозадан аста бўйлади:

– Ким бор? Давлатбой! – дея ичкарига бир-бир одимлади.

Қудаси кўринмади, доим ҳовлини бошига кўтарувчи бола-бақрадан ҳам дарак йўқ. Бир зум ҳовлининг ўртасида ҳайрон бўлиб турди-да, сўнг қўлидаги халталарни деворга суяб, томорқага ўтди. Икки туп ёнғоқ соясида болакайлар ёнғоқ чақиб, еб ўтиришар, Ҳилолахон эса тандирга нон ёпарди.

– Ассалому алайкум! Ҳорманг, қизим. Яхшимисизлар? – деди Неъмат ака. Келин унга бир қараб қўйди-да, қизариб кетган юзини енгига артиб, турган жойида:

– Ҳа, яхшимисиз, кираверинг, ичкаридалар, – дея ишида давом этди.

– Майли-майли, кизим. Овора бўлманг, мен ўзим, – деди Неъмат ака, гўё мезбонни овора қилгандек, аста ўзи ҳовлига ўтаркан.

Тавба, у қачон бу уйга келса, келин мулозамат билан кутиб олар, ишини қўйиб, жой тайёрлашга уннарди, бугун нима бўлдийкин? Неъмат ака пишиб ётган шиғил узумларга қараб, шуларни ўйларкан, ё бемаврид келдиммикан, деди ўзига ўзи. Кейин иккиланиб, қизи тушган уйнинг эшигини тортди. Эшик ичкаридан қулфланган эди. Унинг ҳайронлиги янада ортиб, атрофга аланглади. Шу пайт унга бегонасираб қараб турган бояги икки болага кўзи тушди-ю, бирдан жилмайди.

– Қани, бу ёққа келинлар-чи, – деди у болаларга имлаб. Улар бир-бирига қараб олишди-да, чолнинг юзидаги самимият, кўзидаги қувноқликни кўриб, аввал кичиги, кейин каттаси унга яқинлашди. Неъмат ака энгашиб, уларнинг пешонасидан ўпаркан, деворга суяб қўйилган халтасидан ширинликлар олиб узатди. Боядан бери кўзларини катта-катта очиб ётсираб турган болакайлар энди Неъмат акага қараб жилмайишарди. Беш ёшлар чамасидаги қизча эса сахий

меҳмонга раҳмат айтди. Қария болалар бир-бирига мақтаниб конфет еяётганини мароқланиб кузатаркан:

– Ширин эканми, ҳа, баракалла, – деди уларнинг олдига чўккалаб.

– Келинойинг қани, нега эшиги қулф? – деб қизчани гапга тутди. Қизалоқ эса муҳим нарса эсига тушгандек бижирлаб:

– Биласизми, ойим билан келинойим уришиб қолдила, кейин келнойимла уйларига кириб кетдила. Кейин-чи, биззи кирмасин деб эшикларини бекитиб ҳам олдила, – деди билагонлик қилиб.

– Ҳм, шунақами, – деди Неъмат ака катта келиннинг бояги қош-қовоғини эслаб.

– Ҳа, майли. Бор, келинойингни чақир, бобом келдилар, дегин, хўтми? – деди ва ўзи уч ёшлар чамасидаги Суннатжонни кўтариб, ҳовли сатҳини аста кеза бошлади. Қизалоқ эса чопқиллаганча дераза томонга югурди.

Мадина рўмолини тўғрилаб эшикни очганда, отаси овсинининг ўғлини кўкка отиб ўйнатар, болакай “қиқир-қиқир” қилиб кулар, бир қарашда улар бобо-набиранинг ўзи эди.

– Вой, дада, ўзизмисиз?! Ассалому алайкум. Нимага бу ерда турибсиз, уйга кирмайсизми? – деди у отасига. Неъмат ака, эшигинг ёптиқ экан, демади-да:

– Қўявер, биз мана бу тойчоқ билан ўйнаб тургандик, шундайми? – деди Суннатжоннинг юзидан ўпиб пастга тушираркан.

Мадина отасининг елкасидан олиб саломлашаркан, оғзига биринчи келган баҳонани айтди:

– Ҳа, неварангизни ухлатаётгандим, мушук кирмасин деб эшикни ёптиб қўювдим-да, – деди ва супага шоша-пиша дастурхон тузатди. Сўнг отасидан ҳол-аҳвол сўраб, тандир тарафга бир қараб қўяркан, отасининг ёнида ўтириб, дастурхонга талпинаётган Суннатни шарт кўтарди-да, опасининг олдига қўйиб:

– Қаранг укангизга, – деб жеркиди, кейин отасининг кузатиб турганини сезиб, қўлига ул-бул ширинликлардан олди-да, мулойимлашиб:

– Мана буларни олинглар-да, ўйнанглар. Меҳмон келганда болалар бундай ўтирса, уят бўлади, – деди. Неъмат ака қизи келтирган иссиқ чойдан хўпларкан:

– Қайнотанг қани? – деди ўғлининг ўйинчоқларига тегаётган овсинининг болаларига қараётган қизига.

– Оғайниларининг туғилган куни экан, шунга ойим билан Бўстонликқа кетишувди. Кечгача келиб қолишса керак, – деди отасининг сер солиб ўтирганига ҳайрон бўлиб. Сўнг: – Ҳа, дада, нима гап, бошқачасиз ё уйда нимадир бўлдими? – деди Мадина хавотирланиб.

– Биз яхшимиз, ҳеч хавотир олма. Ўзингиз қалайсиз, тинчмисизлар? – деди тандирдан нон узаётган катта келинга ишора қилиб.

Мадина отасининг синчковлигини биларди, пайқабди-да, деб ўйлади, лекин нима деярини билмай, бироз каловланди.

– Тинчлик. Ҳа энди уй ичида бўлади-да, хавотир олманг, дада, – деди шашти тушиб.

– Шундай дегин. Бир кунгина ўз ҳолингга қолсанг, шу экан-да. Қайнота-қайнонанг эшитса, ранжимайдими, ахир?

Мадина жавоб учун сўз тополмади. Неъмат ака чуқур тушган ажинларини текисламоқчи бўлгандай кафтини манглайи узра юргизиб, оҳиста уф тортди. Сўнг сал ҳовуридан тушди-да, рўпарасида бошини қуйи солиб ўтирган қизига насиҳат қилди:

– Рўзғорда нималар бўлмайди. Сен кичиксан, болам, бир гапдан қол.

Шундай қилсанг, кам бўлмайсан. Кўнглингни, феълингни кенг қил. Барака топасан, қизим, – деди вазминлик билан.

Мадина вояга етган хонадонда ота сўзи икки бўлмаган. Оилада нима машварат бўлса, энг сўнгги хулосани ота айтган. Шу боис унинг гапини икки қилишга одатланмаган Мадина бу сафар ҳам индамади. Томоғига тиқилиб келаётган алланима киприклариди ёш бўлиб ялтиради. Бир пайтлар ўқимишли, ҳамманинг эътиборида бўлган бу қиз бугун турмушга чиқиб, иложсизлигидан, арзимаган оилавий “деди-деди”ларга эзилиб ўтирганидан хўрлиги келди.

Неъмат ака эса ерга қараб сукут сақлаб тураркан, иккита иссиқ нонни кўтариб келган бояги бижилдоғ қизчани ёнига ўтқазди-да, аста гап бошлади:

– Мен ота-онамдан етим қолганимда ҳали бола эдим. Бир қараганда, бола эдиг-у, аммо қора рўзғорнинг ташвиши бизни эртароқ улғайтириб қўйганди. Пирмат амакинг энди уйланган маҳали биз олти опа-ука, жами саккиз жон каталакдек уйда яшардик. Биласанми, бизни ўша машъум очарчилик, қаҳатчилик йилларидан асраган нарса нима? Қора қозонда қайнаган ёвғонгина эмас, балки ўзаро меҳр-оқибат, инсоф-диёнат эди, болам. Эсласам, нафақат жигарлар, балки кўни-кўшни, маҳалла-кўй ҳам бир-биримизга биродар, қардош бўлган эканмиз. Мабодо кўшникида ош пишадиган бўлса, бизни ҳам чақиришар, чиқолмаганларга девордан албатта бир коса

овқат узатиб юборишарди. Энди ўйласам, у пайтлар одамларнинг қорни оч бўлса ҳам, кўнгли тўқ бўлган экан, қизим.

Мадина отасини яхши билади. У фарзандлари хатога йўл қўйса, бақир-чақир қилиб уришмайди, бунинг ўрнига ўз ҳаётидан бирор воқеа ёки таъсирли ривоятни айтиб, мағзини ўзинг чақиб ол, дегандай бўлади. Бу ҳикояларнинг хулосаси баъзан шундай аччиқ бўлардики, бундан кўра уришгани яхшийдими, деб ўйлашарди улар.

Чол чойдан бир ҳўглаб, гапида давом этди:

– Акамнинг хотини, раҳматли Сарви янгам ҳали ёш бўлса-да, биз етимларни ўз боласидек қабул қилганди. Очиқкўнгил, саришта, саховатли аёл эди, гўри нурга тўлсин, илойим. Менимча, у аёлга ҳар қанча таъриф камлик қилса керак. Мени Кенжа деб атарди. Бошқалардан кўра кўпроқ эркалатар, кичкина деб кўнглимга қарарди. Шириносўз бўлгани учунми, ош қилса капгир, кашта тикса игна-ип кўтариб янгамнинг ортидан қолмасдим. Акам билан янгам биз ука-сингилларнинг бошимизни силаб вояга етказишди, ўқитиб, уйли-жойли қилишди. Ажратиш, қизганиш, камситиш нималигини билмай ўсдик. Шу сабаб бизнинг рўзғор тутумимизда бундай нарсалар бўлмаган. То ҳовли-жой қилгунимизча бир уйда иноқ яшганмиз. Бунинг ўзинг ҳам эсларсан. Ҳозир атрофдагиларга қараб туриб, тотувлик бизнинг турмуш тарзимизга сингиб кетган экан, дейман-да, – деди оғир хўрсиниш билан меҳмон. Сўнг жим эшитиб ўтирган қизига қараб:

– Бугун яшайман десанг, ҳамма нарса бор, лекин гоҳо шу кўнгил қурғур торайиб кетяптими дейман-да, болам? Кенгга дунё ҳам кенг, кўнгилни кенг қил, – деди қария, боядан бери эртак эшитаётган-дек анграиб қолган қизчанинг сочини силаб. Кейин жойидан аста қўзғалиб, юзига фотиҳа тортди. Қизининг “Қолинг, овқатга уннайман”, дейишига ҳам қарамай, кетишга чоғланди.

Неъмат ака дарвоза олдида етганда ошхона томонга қараб:

– Майли, қизим. Сиз ҳам яхши қолинг. Уйингиздагиларни ҳам сўраб қўйинг. Ўтинглар бизникига ҳам, хурсанд бўламиз, – деди.

Ҳалитдан бери ота-боланинг гапига қулоқ солиб турган Ҳилолахон меҳмонни кузатишга чиқиб, кўзларини ердан узмай:

– Келганингиз учун раҳмат, қудабува. Келиб турунг, биз ҳам хурсанд бўламиз, – деди синик жилмайиб.

Мадина отасини кузатиб эшикни ёпаркан, шу тобда негадир ўзини енгил ҳис этди, дили алланечук равшан тортгандек бўлди. Супага яқинлашаркан, уни кўриб дастурхондан шартта қўлини тортган овсинининг болаларига қараб, жилмайди-да:

– Олаверинглар, меҳмон бобонгиз сизлар учун олиб келибди бу ширинликларни, – дея Суннатжоннинг юзидан ўпиб қўйди. Сўнг ортига қараб:

– Келинойи, келинг, бирга чой ичамиз, – деди меҳрли овозда.

– Ҳозир, боряпман, – деди ошхонадан қўлларини сочиққа суртганча овсини ёнига шошиб келаётган Ҳилолахон.

Хумоюн Қувондиқов

1998 йили туғилган.

Самарқанд шаҳридаги
1-педагогика коллежини
тамомлаган. Шеърлари
марказий нашрларда эълон
қилинган.
“Юрт келажиги”
танловининг республика
босқичи иштирокчиси.

Шошмагил, ўйноқи шаббода,
Ойдинда бирга сайр этамиз.
Ям-яшил бедазор оралаб
Иккимиз пиёда кетамиз.

Юлдузли бу ойдин гўзал тун –
Ошиқлар паноҳи, яширин.
Куйлайлик муҳаббат, ишқ учун,
Тинглайлик юлдузлар шивирин.

Ой кўкка ўрлаган ониди
Уйларнинг чироғи ўчади.
Ҳув... ўшал мажнунтол ёнига
Хаёллар, хаёллар учади...

Юр энди, кетайлик иккимиз,
Тегмайлик ошиқлар жонига.
Шаббода олиб кет, мен ёлғиз,
Кўкларга, юлдузлар ёнига.

Тинглайлик юлдузлар шивирин

Кечалари ой аллалайди
Юлдузлардан туморлар тақиб.
Тушларимга кўп мўралайди
Гўзал қизлар қошларин қоқиб.

Тонг чоғида уйготар сабо,
Секингина сочим сийпалаб.
Шунданмикин, айтинг, дўстларим,
Туғиламан ҳар кун эрталаб.

Қуёш мени севади жуда,
Бошим узра нурын сочади.
Гул парилар ширин уйқуда
Тушларимни олиб қочади.

Туш ўғриси, эй гўзал пари,
Кипригингда севгим ўйнама.
Сен томонга борганим сари
Йироқ кетиб, жонни қийнама.

Кўзинг қаро, йиглаб юрмагин,
Чап кўксимга киприк тигин ур.
Кундузлари излаб юрмагин,
Тушларингда мени кутиб тур.

Тун чўқади қишлоққа,
Фонуслар ялтирайди.
Мойи қочган пиликдай
Юрагим қалтирайди.

Қишлоққа тун чўқади,
Кўз узолмам юлдуздан.
Ой шуъласин тўқади,
Қолишмай деб кундуздан.

Домла

У кишим галстук тақиб, костюм-шимда юрмайди, лекин домлаларга хос катта кўзойнакни бурнига кўндириб, замбилдай зил портфелни кўтариб, ўнг томонга хиёл эгилиб юради. Кўйлагининг олд чўнтагида тароқчаси бўлади. Суҳбатдоши билан гаплаша-гаплаша, аҳён-аҳёнда ўша тароқча билан сочини бир томонга силлиқ тараб кўяди. Яқинларини кўнгилга тегмайдиган-у, лекин

юки жуда оғир лақаблар билан чақиради. Бу чорловдан сергак тортасан, ўзингни тузатишга киришасан. Ўшандай “унвон” олганлардан бири мен – Мулла Севара. Ҳар гал хонасидан ё бир саволга жавоб тополмай, “Шоирми-сан?” ва ё ёнидаги суҳбатдошига: “Бу кишим – устоз, биз – шогирд” қабилидаги дақкию писандаларни эшитиб, қизариб-бўзариб, мулзам бўлиб чиқаман. Аммо бу сафар...

Севара АЛИЖОНОВА

1991 йили туғилган. Ўзбекистон Миллий университетини тамомлаган.

Зулфия номидаги давлат мукофоти билан тақдирланган. “Ёз кечаси” (Night of summer) шеърий китоби ўзбек ва инглиз тилларида нашр этилган.

Вақт пешиндан оққанда, домланинг иш вақти – соат уч-тўртларга қараб “Маърифат” газетаси таҳририятига бордим. Эшикни тақилла-тиб киришим билан қуюқ сўрашиб, ғаладонларини титкилай кетди. Одатдаги “тешиққулоқ”ликка ул-бул бўлса керак-да, деб тахмин қилиб ўтирибман. Титкилай-титкилай, қаппайган бир папкани олди. Устига “Севара” деб ёзилган. Талаба-лигимдан бери чиқарилмаган, “чиқариб бўлмайдиган” материалларим йиғилган жилд. Ичидан бир варақни танлади-ю, болаларча соддалик билан, худди ҳайитлик бераётгандек суюниб менга тутқазди. “Қара, эсингдами?”. Саккиз йил аввал, биринчи курс пайтимда сараланган гуруҳга ўтиш учун ёзилган иншо. Нима экан, дебман. “Домла, нега сақлаб юриб-сиз? Бу ахир тутантириққаям ярамайди-ку!”. “Олиб кетасанми?” – қандайдир илинж билан сўради домла. “Нима қиламан буни? Керак эмас!” дедим беҳафсалалик билан.

“Сенга керак бўлмаса, менга керак! Бер бу ёққа!” – домланинг жаҳли чиққанини кеч тушундим. Ёшига ярашмай-диган чаққонлик билан варақни папкага солиб, яна қайта ғаладонига ташлаб қўйди-да, жаҳлини сездирмас-

Мен бугун домланинг кўнглига ўша оғриқни солиб қўйдим. Неча йилдан бери асраб-авайлаб келаётгани шу бир парча қоғозни гижимлаб улоқтиргандай меҳри ва севинчини кўз ўнгида оёғим билан тепкилаб ташладим. Йўл-йўлакай хотиралар лип-лип ўтаверди.

ликка уриниб: “Хўш, нимага келдинг?” деди. “Домланинг хаёли ўзида эмас, шекилли?” деган фикр лоп этиб миямдан ўтди-ю, “Ўзингиз чақирдингиз-ку! Жоан Дидионнинг эссеси бўйича”, дея минғирлаган бўлдим. “Ма, ўқи!” деб столи устидаги эссени қўлимга тутқазди. “Севара-жон, қимматли вақтингни бекорга совурибсан” деган ёзувга кўзим тушди. Туйқус аламим келди. “Майли, бўлмаса бўлмапти-да. Мен кетдим, домла”, деб, устознинг сўзиниям эшитмай чиқиб кетдим.

Барча сезимлар кўнгиладан чиқадику-я, энг оғири – оғриқ бўлса керак. Вужудинг селдай оқади, дунёи дун ўша оғриққа сиғмай тошаётгандек туюлаверади. Дарди дунёнг қоронғи тортиб, тонгни қайта кўрмайдигандек бўлаверасан. Ахир, бу оғриқ фақат ўзингда эмас, бошқа инсонда ҳам кечаётганини сезиб турасан-да. Мен бугун домланинг кўнглига ўша оғриқни солиб қўйдим. Неча йилдан бери асраб-авайлаб келаётгани шу бир парча қоғозни гижимлаб улоқтиргандай меҳри ва севинчини кўз ўнгида оёғим билан тепкилаб ташладим. Йўл-йўлакай хотиралар лип-лип ўтаверди.

2008 йил. Баҳор. Дарсга борсам, икки-уч курсдошим бирин-кетин: “Сизни Маҳмуд Саъдий қидира-япти, бориб учрар экансиз”, дейишди. Биринчи марта эшитаётганим бу одамнинг ким эканини тушуниб-тушунмай: “Қаёққа бораман?” деб сўрадим ҳайрон бўлиб. “Маърифат” газетасига боринг. Ўша ерда ишлайдилар. Бўлим муҳаррири”. У

бинони топиб боргунимча ҳам бир-иккита юқори курс талабаларининг: “Сиз Севара Алижоновамисиз? Домла сизни мақтадилар”; “Қайси домла мақтайди?”; “Маҳмуд Саъдий”, деган сўзларидан хайратим яна ошиб, ийманибгина нотаниш эшикни тақиллатдим. Ичкаридаги оқ аралаш сочи бир томонга силлиқ таралган, елкаси хиёл эгик, олтмиш ёшлар атрофидаги киши бугунгидек табасум билан “Севарамисан?” деди...

“...Келганинда қуруқ келмай, у-бу нарса ёзиб кел”. Мана, неча йилдирки, кетар олди шу гапни эшитаман. Бир куни: “Эҳ, домла, домла, шу-унча ёздим, барибир чиқармайсиз-ку”, дея ўпкагина қилган бўлдим. “Нима ёзсанг, ёз. Чикса-чикмаса, ёз! Кейин чиқмаяпти, деб аразгина қилма. Ана, 80-йиллари биттаси “Шажараи турк” ҳақида мақола берганди. Кўчирмалари хато бўлгани учун босилмай ётди. Ўн беш йилча вақт ўтиб китоб чиқди. Иқтибосларини текшириб, кейин эълон қилдим. Сенга ҳали унча бўлмади, шекилли?!” – домла қитмирилигини бошлайди... Кимнинг қачон, нима ҳақда ёзганидан ўша пайтда нима деганигача эсида туради бу кишимнинг. Маҳмуд Саъдий деганлари шунақа одам.

...кўп ўқийди. Ўқимагани йўқ ҳисоби. Лекин йилда ё бир, ё икки қоғоз қоралайди, холос. Мен домланинг бу ишини кўп ўқишининг касрига йўярдим. Бундай одамнинг ўзига, сўзига талаби ниҳоят даражада баланд бўлса керак, деб билардим. Лекин ҳе-еч шу саволни беришга

*“Қилган ишларимдан
ҳеч афсусланмайман.
Ким нима деса десин,
мен ўз вазифамни,
муҳаррирлик ишини
чин кўнгилдан
бажардим.
Муҳаррирликнинг
ўзи бир умрга
етгулик касб”.*

жазм этолмасдим. Нимагадир домлани аягим келарди. Кўпйиллик ярасини тирнаб қўймайин, деб кўрқардим. Аммо не бўлди-ю, ҳар турли давраларда Маҳмуд Саъдийдан сўз очилди дегунча, калтагида обдан саваланган, ҳақ сўзининг аччиқ таъминини ҳануз туйиб юрганлардан: “Бир истеъдодни топиб олиб, ундан “даҳо” ясашга уринади”; “Кўлидан қанча-қанча китоб ўтди-ю, ўзи бир китоб ёзмади. Маҳмуд Саъдийдан нима қолади?...” қабилидаги кинояларни эшитавериб, фиғоним чиқди. Қани энди, иложи бўлса, ўшаларнинг ёқасидан тутиб: “Ҳамма сен каби ўзини ўйлайверса, сен каби “китобча”сини чиқараверса, нима бўлади? Айбингни яширгувчи, “китобча”нгни одамбашара қилиб китоб ҳолига келтирувчи “мардикор”лар ҳам керак-да!” деб юзига айтиб-айтиб олсанг! Зарур ўринларда айтилгани айтилди ҳам, эшитгани эшитди ҳам. Ноҳақликлардан зада бўлиб, бир куни охири сўрадим: “Домла, ёзишингизга нима халал беради? Ёзсангиз, анча-мунча “ёзув-

чи”лардан яхши ёзасиз-ку! Нега ёзмайсиз?”. “Бир умр бурч ёқамдан тутди. Аввалига синглим бир ярим яшар, мен тўрт ёшлигимда онадан етим қолдик. 8 ёшга ўтганимда отамдан айрилдик. Акалик бурчи сабаб офицерлик мактабига ўқишга кирмай Самарқанддан қишлоққа қайтиб кетдим. Ўшанда кўнглимга қарши бормаганимда, ҳозир олдинда ҳарбий Маҳмуд Саъдинов ўтирган бўларди. Сўнг оталик, гражданлик бурчи...”. “Ахир, буларнинг ижодга нима даҳли бор?”. “Бор! Мен ҳаётим мазмунини таҳрир санъатидан топдим. “Тулистон” журналида ишлаб юрган кезларида ҳам, ҳозир ҳам мен учун ном чиқариш эмас, ижтимоий ҳаётда воқеа бўладиган мақола-материал чиқариш муҳим эди. Бундай мақолалар эълон қилиш учун муаллиф албатта ўзим бўлишим шарт эмас-ку, тўғрими? Одам баъзан ёзмай, фикри – тафаккури, ижтимоий фаолияти ҳалол, холис меҳнати билан ҳам адабиётга хизмат қилиши мумкин. Қилган ишларимдан ҳеч афсусланмайман. Ким нима деса десин, мен ўз вазифамни, муҳаррирлик ишини чин кўнгилдан бажардим. Муҳаррирликнинг ўзи бир умрга етгулик касб”.

Ёшлигидан Макаренкони қўлдан қўймай ўқиган Домланинг қулоғига илк устозининг сўзлари кўрғошиндай қуйилиб қолган эканми, дейман: “Бурч – одамларга яхшилик соғиниш. Олдин уларнинг яхши томонларини кўр, нуқсонлари секин чиқиб келаверади”. Сўзи кескир бўлса ҳам, ҳеч бу кишининг бировга ёмонлик тилаганини эслолмадим.

...талабаликнинг учинчи курсида домла “Таҳрир санъати” фанидан дарсга кира бошлади. Бу кишимга битта тингловчи ҳам кифоя эди. Шу сабабми, аудиториянинг “дипломсевар” қисми уйқусираб ўтирарди. Домла таҳрир санъатидан гапира-гапира, мутолаа санъати, ҳаёт санъати каби бошқа санъатларга ўтиб кетарди-да. Маҳмуд Саъдий аудиторияда бошқа одам, таҳририятда буткул бошқа одамга айланарди. Домланинг кўп шогирдлари айнан таҳририятда савод чиқарган. Уни ҳамон йўқлагувчилар кўп. Бу инсонни учратиб, Ватанга, оилага, устозга садоқат тушунчалари билан бирга, шогирдга садоқат туйғусини ҳам англадим. Домла шогирдларига жуда садоқатли. Аммо,

“Уларнинг адабиётни танлаганларининг ўзи – адабиётга хизмат. Шуниси учун ҳам ҳурмат қилсанг, арзийди”, дея қўшиб қўяди. Домланинг ҳеч кимни тан олмаслигидан ҳайрон бўламан-да, сабабини мутолаадан кейин тушуниб етаман. Кўпинча домланинг ҳақ эканига, холис эканига амин бўламан.

афсуски, кўплари мендайин бу садоқатнинг қадрига етавермайди... Домланинг шу қадар фидойилиги, жонкуярлигидан баъзан жаҳлим ҳам чиқиб кетади. “Домла, сизга нима зарил? Ўзизни ҳам ўйласангиз-чи!” деганимга бепарво: “Ҳей, майли”, деб қўл силтаб қўяди. “Бу одам бошқача яшолмайди!” деб хаёлимдан ўтказаман қараб туриб.

...бу кишимга Яратган дидни баландроқ қилиб берган. Шу сабабми, унча-мунча мақталган асарлар ҳам ёқавермайди, унча-мунча одам ҳам... “Домла, сизга ўзи инсон зоти ёқадими?” дейман, ҳали уни ўпоқ, ҳали буни сўпоқ дейишларидан хуноб бўлиб. “Ёқади, ёқади, одам бўлса ёқади-да! Мана, Мақсуд Шайхзода, Асқад Мухтор, Матёқуб Қўшжонов...” деб санай кетади. Охирида саволимдан оғри-нибми, ийманибми, “Уларнинг адабиётни танлаганларининг ўзи – адабиётга хизмат. Шуниси учун ҳам ҳурмат қилсанг, арзийди”, дея қўшиб қўяди. Домланинг ҳар кимни ҳам тан олавермаслигидан ҳайрон бўламан-да, сабабини мутолаадан кейин тушуниб етаман. Кўпинча домланинг ҳақ эканига, холис эканига амин бўламан.

... Маҳмуд Саъдий таржимасидаги Жан Коктонинг “Инсон овози” монодрамасини эслайман. Аслида, ўша ёлғизлик исканжасида яшаётган қаҳрамон, қайсидир жиҳатлари билан Маҳмуд Саъдийга ўхшаб кетади. У бежиз бу асарни танламади таржима учун. Унда ўзиниям кўрди, унда ўзини топди, унда яшади...

...бир умр рост гапириб келади. Ёлғонни тан олмайди, ёлғон гапиролмайди. Қорани оқ деёлмайди. Шунинг учун машаққатли кунлари ҳам кўп бўлди. Ҳаммаси тилидан, феълидан. Аммо адабиётни деб экскаваторини ташлаб келган бу кишимнинг виждони олдида ҳамиша юзи ёруғ бўлди.

...“Сен менга ўхшама! Менга ўхшаб ўз ишингни орқага ташлама!” Бу тилакнинг ортида оғриқ, изтироб ва умид қоришиб кетган. У бир ота каби шогирдларининг орзуларига қанот бағишлайдиган, ўз хатоларининг уларда такрорланмаслигини истайдиган, ёш кўнги-ларни ҳар хил кўргуликлардан асрашга уринадиган УСТОЗ!..

Эслаяпман-у, кўзимдан тирқираб ёш чиқиб кетаяпти. Яхшилик жазосиз қолмайди, деб гоҳ пичинг қиласиз. Мана, домлажон, менга қилган яхшиликларингизнинг жазосини тортаверинг. Сиз истаган “даҳо” бўлолмадим, ишончингизни оқлолмадим, умидингизни яна неча шогирдларингиз қатори сўндирдим-қўйдим.

Домла ўша кунги сўзларимдан яхшигина ранжиган экан. Анчагача қўнғироқ қилмади, йўқламади. Бошқа шогирдлари “Домла сизни сўрадилар”, деб айтиб туришди. Мен ўзимни кечиролмай юрган бир паллада, Маҳмуд Саъдийдек инсон ёш бир қизнинг тақдири, қалами борасида тинимсиз бохабар бўлиб туриши баттар виждон азобига солмайдими!

Домла, меҳрингиз, жонкуярлигингиз ва ростгўйлигингиз қаршисида таъзимдаман! Сиздан китоб қолмаса, мактаб қолади!

Ёш ёзувчи учун фойдали 50 китоб

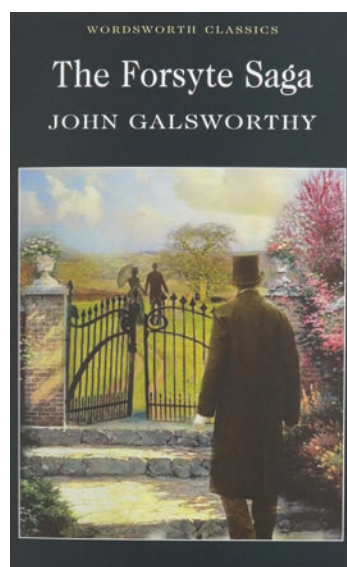
Хар қандай зиёли, айниқса, ижодкор ўз она тилини, миллий адабиётини, ахлоқ-одобини, тарихи, фалсафаси, географиясини пухта билиши шарт.

Бундан ташқари, дунё адабиёти ва илм-фанидан ҳам хабардор бўлиши керак. Бусиз етук мутахассис ёки ёзувчи-шоир бўлиш мумкин эмас.

Бир неча йиллар олдин бўлажак журналист ва филологлар учун ўқилиши керак бўлган китоблар рўйхатини тузган эдим. Журналнинг ҳажм-имкониятидан келиб чиқиб, ёш ёзувчиларга ана шу рўйхатнинг XX асрга доир қисмини айрим тўлдиришлар билан тавсия этаман.

Аслида, ўқиладиган китоблар жуда кўп. Антик давр, илк ўрта асрлар ва ўрта асрлар, XVIII–XIX асрлар, XX ва XXI асрларда яратилган халқ оғзаки ижоди намуналари, илм-фан, тарих, фалсафа ва адабиётга оид асарлар алоҳида рўйхатлар тузишни тақозо этади. Мумтоз адабиётимиз ёки замонавий ўзбек адабиёти бўйича ҳам китоблар саралаш мумкин.

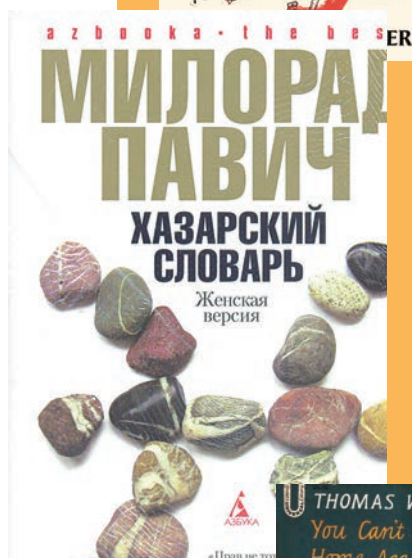
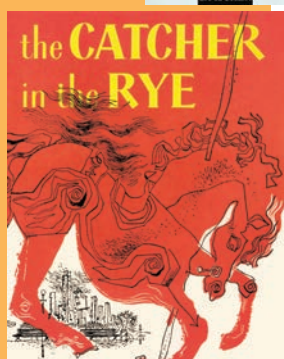
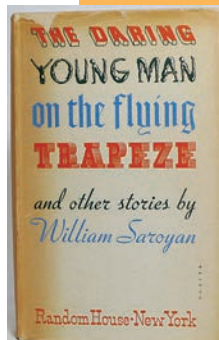
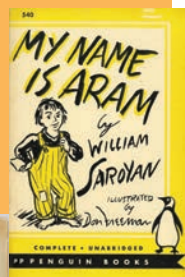
Қуйида эътиборингизга ҳавола этилаётган рўйхат XX аср хориж адабиёти асарлари асосида шакллантирилди. Унда адабиётдаги турли оқим ва йўналишларда ижод қилган эллик нафар адиб асарлари номи келтирилган. Чунки бўлажак ёзувчи-шоир реализм, сюрреализм, экзистенциализм, абсурд, модернизм, постмодернизм каби турли йўналишлардаги асарларни

ўқиб-ўрганиши керак. Ўзи эса бундай йўналишларда ёзиши шарт эмас. Лекин адабиётдаги ўзгаришлар, янгиланишлардан бохабар бўлиши зарур.

Ўзбек китобхонига тавсия қилинаётган китобларнинг кўпи ўзбек тилига таржима қилинмаган, баъзи таржималардан эса менинг кўнглим тўлмаган. Шу сабабли уларни русчада ўқиганман. Ҳозир ёшларимиз чет тилларни пухта ўрганапти. Агар асарни аслиятда, асл жозибасини ҳис қилиб ўқишса, нур устига нур. Мутолаа сабаб балки таржима истаги ҳам уйғониб қолар. Аслиятдан қилинган яхши таржималар сони кўпайса, миллий тафаккуримиз жаҳон адабиётининг янги-янги дурдоналари билан бойиб бориши шубҳасиз.

Маҳмуд САЪДИЙ

1. Кобо Абэ, “Кумдаги хотин”.
2. Мухтор Авезов, “Абай йўли”.
3. Чингиз Айтматов, “Оқ кема”.
4. Акутагава ҳикоялари.
5. Сэмюэл Беккет, “Годони кутиб...”.
6. Луис Борхес. Тимсолий новеллалар.
7. Михаил Булгаков, “Итюррак”.
8. Иван Бунин, “Арсеньевнинг ҳаёти”.
9. Рэй Брэдбери ҳикоялари.
10. Томас Вулф, “Уйга қайтолмайсиз”.
11. Жон Голсуорси, “Форсайтлар достони”.
12. Максим Горький, “Клим Самгин ҳаёти”.
13. Грэм Грин, “Ювош америкалик”.
14. Жеймс Жойс, “Улисс”.
15. Патрик Зюскинд, “Парфюмер. Бир қотиллик тарихи”.
16. Жек Лондон, “Мартин Иден”.
17. Ясунари Кавабата ҳикоялари.
18. Албер Камю, “Бегона”.
19. Элиас Канетти, “Жаҳолат”.
20. Франц Кафка, “Жараён”.
21. Кен Кизи, “Какку уяси устида парвоз”.
22. Хулио Кортасар ҳикоялари.
23. Агата Кристи, “Ўнта негр боласи”.
24. Томас Манн, “Йосиф ва акалари”.
25. Хейнрих Манн, “Содиқ фуқаро”.
26. Габриэл Гарсиа Маркес, “Ошқора қотиллик қиссаси”.
27. Сомерсет Моэм, “Ой ва чақа”.
28. Жорж Оруэлл, “1984”.
29. Милорад Павич, “Хазар луғати”.
30. Дос Пассос, “АҚШ”.
31. Борис Пастернак, “Доктор Живаго”.
32. Андрей Платонов, “Котлован”.
33. Марсел Пруст, “Бой берилган вақтни излаб...”.
34. Валентин Распутин, “Ёнғин”.
35. Эрих Мария Ремарк, “Ғарбий фронтда ўзгариш йўқ”.
36. Уилям Сароян ҳикоялари.
37. Жером Селинжер, “Жавдарзор адоғидаги жар устида”.
38. Антуан де Сент-Экзюпери, “Кичкина шаҳзода”.
39. Александр Солженицин, “ГУЛАГ архипелаги”.
40. Жон Стайнбек, “Ғазаб косаси тўлиб-тошганда”.
41. Алексей Толстой, “Олтин калит ёки Буратинонинг саргузаштлари”.
42. Закий Валидий Тўғон, “Ҳотиралар”.
43. Рабиндранатх Тҳакур, “Ҳалолат”.
44. Уилям Фолкнер, “Шовқин ва ғазаб”.
45. Фрэнсис Фицджералд, “Буюк Гетсби”.
46. Михаил Шолохов, “Тинч Дон”.
47. Бернард Шоу, “Пигмалион”.
48. Лао Шэ, “Мушуклар салтанати”.
49. Мо Ян, “Мусаллас мамлакат”.
50. Эрнест Хемингуэй, “Чол ва денгиз”.

“КАМАЗ”

Ҳикоя

**Гулноз
МАМАРАСУЛОВА**

1990 йили туғилган.
Жиззах давлат педагогика
инститuti магистри.
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмасининг “Ижод”
жамоат фонди томонидан
“Кутаётган аёл” номли илк
китоби нашр этилган.

Зарбдорлик холамнинг ёшлик йиллари ҳақидаги ҳикоялари кўп. Бизни кига меҳмон бўлиб келганида, кечки овқатдан сўнг ўз-ўзидан онам ва холам болалик даврларини эслай бошлади. Дадам эса бундай пайтларда ишхонасига кириб, бир дунё ёзув-чизувлари билан андармон бўлади.

Авваллари қомати алифдек, бўйи узун бўлган холам энди тўлишиб, юзи ҳам тирсиллаб, ялтираб қолган. Бунинг сабабини сўраб тегишувчиларга замонида яшайтмиз-да, замони-да, деб қўяди. Улар болалигини кулиб-кулиб эшлашса-да, ҳазилакам гаглар эмасди. Одамни чуқур ўйга толдирибгина қўймай, ўша пайтдаги ҳаётнинг чиркин ишларидан хулосалар берарди.

Ўша хангомаларнинг бирида сўзланган “КАМАЗ” воқеаси хотирамга муҳрланиб қолган.

* * *

– Кийимлари жулдир бола эдим, – ҳикоясини бошлади холам. – Усти-бошимизни гапирмай қўя қолай, қорнимиз нонга тўярди ёки йўқ. Ҳозирги тўкин-сочинлик қаерда дейсиз. У ҳам майлику-я, балоғатга етган қизларнинг катта кўча тугул, остона ҳатлаб ташқарига чиқишига рухсат йўқ эди. Турли хил ваҳималарми ё рост гапми, ишқилиб, ҳар хил миш-мишлар кўпайиб кетганди. Энам раҳматли ҳар доим бир гапни такрорларди: “Катта йўлга чиқа кўрманлар-а, “КамАЗ”лар ўтади. Уларнинг ҳайдовчилари ёмон одамлар бўлади. Ер юткурларнинг нафслари бузуқ эмиш. Сенга ўхшаган ёш-яланглари таппа ушлайдю аравасига ортиб жўнайди. Уларнинг қўлига тушиб изингга қайтгандан кўра бўриларга ем бўлиб ўлган маъқулроқ. Ўзингга эҳтиёт бўл баринг!”

Тавба, дея кўп ҳолларда ёқамни ушлардим. Одам одамни еса-я, инсон зоти шунчалик очкўзми-а?! Биз бу гапларнинг мазмунига кейинроқ тушуниб олган эсақ-да, лекин ўша, баҳайбат машиналар кўзимизга ажал ўтқони бўлиб кўринарди. Илгари бир нечта қиз ана шундай қопқонларга тушишганми, билмадим, ҳар ҳолда, биз танийдиган икки қиз ҳам юзи лойга беланиб қайтди. Энамнинг айтишича, уларни ҳам “КамАЗ”чилар олиб қочганмиш. Бизга ибрат бўлсин дебми, ҳаммасига қизнинг ўзи айбдорлигини қайта-қайта уқтирарди. Бу гаплардан кейин биз ка-аатта машиналар физиллаб ўтиб турадиган томонга яқинлашишни бутунлай хаёлимиздан чиқарар эдик. Ҳатто кундуз кунлариям нафс ўлгурнинг дастидан ковул терамиз деб йўл бўйига яқинлашардиг-у, онда-сонда кўриниб қолувчи “КамАЗ”га кўзимиз тушса, ҳамма нарсани унутиб, олди-веримизга қарамай ура қочардик. Ҳавф-хатар йироқлашса, ўзимизча ботирга айланардик.

Шундоқ кунларнинг бири эди. Биз кўча чангитиб, оёғимиздан то бошимизгача тупроққа чўмилиб чопиб юрардик. Бир маҳал овулимизнинг четроғида яшайдиган Хурсанд момо ва шаҳарда ўқийдиган қизи Нафиса опа иккалови уйдан чиқиб кела бошлади. Қишлоқдаги қизларнинг ҳавасини келтириб кийинадиган Нафиса опа бу сафар ҳам гўзал, айниқса, эгнига тиззасигача тушиб, қоматига ярашиб турадиган кулранг юпқа глаш илиб олганди. Қишлоғимизнинг қизлари жуда тўпори, баъзилари дағалроқ эди. Атрофдаги дала-дашдан бошқасини кўрмагани важдан шундайин ёввойи-

роқми ё бошқами, ишқилиб, ўзларига қарашга вақт топишолмасди ё иташмасди. Ўша вақтлари қишлоқларда ҳам “Гўзаллик салонлари” очилиши бир туш эди, холос. Нафиса опа эса бошқача, унинг қўллари ҳам бошқаларникидан фарқли ўлароқ, бирам нозик, бирам юмшоқ эдики, онам бир юмуш билан момомникига чиқарганларида бунинг шоҳиди бўлгандим.

Битта қилиб ўрилиб олдига ташланган сочлари ҳуснига ҳусн бағишлар, қўлига дипломати кўтариб олганча ўша куни момо билан катта йўл томон боришарди. Биз бунга ажабланмадик. Аввалига роса қаршилиқларга учраган бўлса-да, эндиликда Нафиса опа қишлоқ қари-қартанглариининг секин-аста оқ фотиҳаларини олаётганди. Ахир, ўша пайтлар қизлар у ёқда турсин, йигитлар ҳам ўқишга боришлари амримаҳол эди-да.

Ҳафта-ойда бир келиб-кетадиган қизини ҳар сафар момо катта йўлгача кузатиб кўяр эди. Автобус келгунича қизи билан кутишини кўриб, ваҳимали уловлар ҳақидаги турли хил ўйларга борардик. Нафиса опа баъзида икки-уч кунлаб автобусни кутиб қолар эди. У пайтлари янги овул йўқ, катта кўча ҳам кафтдек кўриниб турарди. Ҳаёт алғов-далғов замон бўлгани учун автобуслар ўз вақтида қатнамасди. Устига-устак, бугунгидай машиналар ҳам кўп бўлмаган.

Шунга қарамай, улар ҳануз умид билан йўлга кўз тикишарди. Биз уларни қизиқиш билан кузатиб, юраклари отнинг калласидек эканлигини тасаввуримизга амаллаб сигдирардик. Чунки физиллаб ўтиб-қайтаётган баъзи бир катта машиналар бирданига улар олдида тўхтаб қолар, бироз ўтиб эса тўнғиллагандек қаттиқ гўриллаб юришда давом этарди. Биз узоқдан ҳам ҳайдовчиларнинг башараларини аниқ-тиниқ кўриб турардик. Уларнинг аксарияти совуқ, ўйноқи кўзли, беўхшов мўйловларини тепага тараб олган, юзида иршайма табассум қотиб қолган кимсалар эди. Бир марта отам дарадан бўри овлаб қайтганди. Қўзи-қўйларга тажовуз қилиш ниятида отарга яқинлашган оч бўрини сезиб қолган отам уни отибди. Кейин отга ортиб, уйга опкелди. Хаёлимда шу ҳайдовчилар бўридан-да совуқроқ, нафси бузуқдек эди.

Хуллас, автобусга қайтадиган бўлсак, бу тушмагур куттириб-куттириб ҳафтанинг ўзи истаган бир кунда қишлоққа физиллаб келиб қоларди. Шунга илинсанг-илиндинг, бўлмаса кўчада қолдинг. Ишқилиб, бошқасига кунинг қолмасин. Кунлаб йўлга интизор кўз тикишлардан сўнг

автобус деганлари бирам кўзга иссиқ, бирам ёқимли кўриниб кетардики, соғинганингдан кўзингга беихтиёр ёш келарди. Э, ана шунақа! Бора-бора қишлоқдагилар уни янгича ном билан атай бошлашди “ҳаптабус”. Агар ҳар кунни ўтганида шундай дейишмасди, айб ўзида.

Хурсанд момо билан қизи бугун билгандек чиқишган, шекилли, ҳаптабусни кўп кутишмади. Бағрикенг сариқвой ўз бағрига Нафиса опани ҳам сиғдирди. Биз ҳам бир қур енгиллашгандек бўлдик-ов. Момо эса ҳар доимгидек автобуснинг ортидан узоқ тикилиб қолди, сўнгра икки кўлини белида қовуштирганча сўппайиб ортига қайтди. Сарғиш сўлғин юзлари аллақандай тус олганди. Худди хаста кишилардек, оғир қадам ташлар эди. У ҳар сафар қизини кузатарди. Лекин биз унинг бунчалик бир ҳолга тушиб қолганини кўрмаганмиз. Буни ўзимча таҳлил қила бошладим. Нафиса опа автобусга ўтирган бўлса, яна нимага хафа?! Автобус боя силкиниб-силкиниб йўлга тушди. Тағин йўл-йўлакай бузилиб қолиб, қизининг “КамАЗ”га чиқишидан хавотирландимикан?! Ким билади яна нимага?! Лекин Нафиса опа ўлақолса ҳаптабусдан бошқасига, ҳатто “Зил”га ҳам чиқмайди. Чунки у шундай оқила, тарбияли эдики, ҳар бир нозик ҳаракатларини ҳавас билан кузатардик.

Кўшни қизлар билан хайрлашиб, уйга кираётсам, девор-дармиён ҳовлидан асабий бақириқ овозлар эшитиларди. Афтидан бу жанжаллар ҳам катта йўл оқибатлари натижасидан бири эди. Кўнглимда “КамАЗ”чиларга нисбатан чексиз нафратим янада ошарди, шуларнинг шайтоний нафслари дастидан уйларда тинчлик йўқолган, қанчалаб қизларнинг номуслари лойга қорилганди. Замоннинг зайли шундай эди-да, зўрдан зўр чиқиб, уларни бир ёқлик қиладиган мард топилмасди.

Ўша йили ҳам қиш қаттиқ келди. Тизза бўйи қор ёққанди. Лойсувоқдан чиққан уйимизнинг битта хонасига печка тутатиб, жўжа бирдай жон сиқилардик ён-верига. Ҳамманики қатори оиламиз катта эди.

Шундай тунларнинг бирида эшик нимжон таққиллади. Хурсанд момо экан. Ичкарига кириб қовушини чеккага ечди. Уйлари бизникидан хийла узоқроқ эмасми, анча совқотиб қолибди.

– Келинг, эгачи, – дея кўришди энам, яна бир қават кўрпача ташлади. – Вой, изғирин роса урипти-ку, музлаб қопсиз-а?!

Момо паришонхотир кўринарди. Юмалоқ қора кўзлари аланг-жаланг сўлғин, томирлари бўртиб чиққан сарғиш юзи негадир қорайиб кетганди.

– Юрагим куйиб кетаяпти, кўшни, тамом бўлдим. Тамом.... – кўзларидан ёш тирқиради момонинг.

– Тинчликми эгачи, нега йиғлайсиз? Вой ўлай, нима бўлди?

– Қизим йўқ. Келмаяпти. Икки ойдан ошди ҳамки, дараги йўқ. Хат-пат жўнатиб турарди. Билмайман, шу бир парча қоғозни ҳам раво кўрмай кўйди-я мен шўрпешанага. Жоним ҳалак, бир гап бўлдимикан ё? Касал-пасал бўлибми... Ё “КамАЗ”...

– Э, кўйинг-е, нафасингизни шамол учирсин. Кўрмаяпсизми қишни, қайноқ сувни қатирлата-япти. Ўзингизга қаранг, шугина йўлдан келгунингизча жонингиз халқумингизга келгудек бўлди. Шаҳардан бу ёққа қараб юришининг ўзи бўладими? У ҳам майли, йўл очиқлигида бўлмаган, шу қор босган кунларда улов бўп қоптимиз сизга, эгачи?!

– Қанийди-я, шундай бўлса, шундай бўлсин-да ишқилиб. Лекин кўнглим ғаш-да, кўнглим ғаш....

Шу кўйи суҳбатдан кейин момом кетишга ҳозирланди. Чиқаётиб, эрта-индин қор қайтса, чоли шаҳарга қизидан хабар олгани бормоқчилигини айтди.

Қиш охирлаб қолганди. Қишлоқ кўчалари билч-билч лой билан кўпчиди. Аёзнинг қаҳрига дош беролмаган унча-мунча ҳовли айлантириб солинган лой деворлар қулаган, дарахтлар ғариб бир аҳволга тушган маҳал эди.

Қиш оғир кечди. Музламалар қаттиқ тус олди. Гўё бунинг асоратлари Хурсанд момонинг қалбини ҳам умрбодга вайрон қилмаса кошки эди, деб ўйлардим мен. Бир кориҳол содир бўладигандек, кўз олдимдан муштипар Нафиса опа кетмасди. Тунлари алаҳсираб, мўйловли мешқорин камазчиларни кўриб чиқардим.

Бир кунни момонинг ҳолидан хабар олишга чиққан энам янги гап тоғиб келди. Айтишича, Хурсанд момонинг чоли Нафисани излаб шаҳарга бориб келибди. У қизи таҳсил олаётган жойга борса, бир неча кунлар олдин талабалар қишки таътилга чиқиб кетганини айтишибди. На фарзандининг дугоналари, на унинг ўқитувчисини учрата олган ота минг ўй-хаёл билан, умид билан ортга қайтган. Балки, қизи шу орада қишлоққа келдимикан?! Афсуски, уйга қайтган отанинг умидлари пучга чиқди. Унинг йўлига кўз тикиб ўтирган момонинг юзида эса хушхабар илинжи акс этарди.

– Қизинг уйга келмадими, мабодо? – деган сўров кампирнинг кўнглини баттар хижил қилди.

Неча кундан бери дом-дараксиз, хат-хабарсиз кетган қизидан хавотирга тушган момо бунни кўтаролмай ётиб қолди, отанинг хаста юрагига эса минглаб ниналар санчилди.

Қишлоқдаги аёллар учун ҳам янги мавзу топилди. Бир-бириникига йўқлаб чиққан кўни-кўшниларнинг асосий мавзуси шу бўлиб қолди: “Эшитдингизми... Нима бўлибди экан... Йўлда уйга қайтаётиб, баҳайбат мошинларнинг бирида... Йўғ-е-е... Бало бормиди, қиз бола бошига ўқийман деб?! Уйда ҳамма қатори ўтирса бўлмасмиди... Шунни айтинг, ўқиганнинг аҳволи шу бўлса...” Уларнинг ғийбат халтасига тушиб қолсангиз тамом эди. Соғ-омон чиқишингиз қийин. Ҳе йўқ, бе йўқ, ўзларича изқуварликка даъво қилишмоқчи бўладими!

Ҳақиқатда Нафиса опага нима бўлди экан?! Ахир, мен ҳам катта бўлсам, ўқишга киришни, улардек гўзал, бежирим бўлиб юришни ҳавас қилаётган эдим. Аммо бу шув-шув гаплардан кейин ким ҳам қизини ўқишга шаҳарга юборарди. Ич-ичимдан Нафиса опанинг эсон-омон қишлоққа қайтишини хоҳлар эдим. Ўзимча унга юбормасам-да, хатлар ёзардим: “Опажон, қаердасиз? Қачон қишлоққа қайтасиз?”

* * *

Нафиса бу сафар шаҳарда кўп қолиб кетди. Қиш қаҳратонида қишлоққа қайтиш янада мушкуллашади. Неча марталаб вокзалга келиб, улов бўлишини пойлади. Онаси шўрлик роса хавотир олаётгандир. Ана бораман, мана бораман деб, Нафиса хат ҳам ёзмай кўяқолганди. Қўнғироқ қилай деса, қишлоққа ҳали телефон симлари етиб бормаган. Қор қалинлиги боис ҳайдовчиларнинг юраги бу музламада юришга бетламади. Қизгина қишлоғини бирам соғиндики... Онаси йўлига кўз тикиб ўтиргандир. Отасининг соғлиғи яхшимикин-а, сўнги пайтлари юрагидан шикоят қилаётганди. Ҳамма-ҳаммани соғинди. Айниқса, шундай изғирин кунлардаям онаси ётган иссиқ, кўлни куйдирадиган нонларнинг иси...

Қишки таътил бошланиб, аллақачон талабалар уй-уйига тарқалиб бўлганди. Унга ўхшаб, кетолмай ётоқхонада юрганлар ҳам, мана,

кўринмай қолди. Талабалар тураржойи одамсиз ҳувиллайди. Бир неча марта вокзалга бориб, яна ортига қайтишга мажбур бўлди. Умидсиз кунларнинг бирида шаҳарда турадиган курсдош дугонасини учратиб қолди. У кўярда-қўймай Нафисани уйига олиб кетди.

Бир неча кунлик меҳмондорчиликлардан кейин қиз яна қишлоғига ошиқди. Нафиса бу сафар ҳам кетолмаса, тоқат қилолмайди. У вокзалга келган маҳал ўзига ўхшаган кутувчилар унча-мунчагина эди, лекин кечга яқин бора-бора тарқалиб одам камайди. Кун бўйи қишлоғи йўналиши бўйича ҳеч қандай машина бўлмади. Номошомга қолиб кетган қиз яна ортига қайтиб кетишни истамас, одамларга ишонгиси келарди.

Шу орада йўл четига бир “КамАЗ” келиб тўхтади. Ундан тушган ўрта ёшлардаги ҳайдовчи лапанглаб, машинанинг олди томонини очиб қўлини қора мойга ботирганча наридан-бери ишлади. Кейин қўлини артган киши бўлиб атрофига аланг-жаланг назар ташлади. Нафиса боя унинг ҳаракатларини кузатган бўлса-да, энди ўз хаёллари билан андармон эди. У кутишдан зериккан ва қишлоққа қайтиш умидидан ҳам воз кечиб бўлаёзганди. Агар машина бўлмаса, яна уларникига келишини қайта-қайта тайинлаб кузатган дугонасиникига борсинми ёки одамни ютиб юборгудек сокин ётоқхонага қайтгани маъқулмикан?! Лекин ҳар иккисидан кўра қишлоқдаги уйи кўз олдидан кетмасди унинг. Қиз шуларни хаёл қилар экан, рўпарасида пайдо бўлган бесўнақай гавда унинг ўйини бузди.

Қиз бунақанги одамни умри бино бўлиб энди учратаётганди. Қишлоқ даласи монанд юзи шундай тасвирланиши мумкин: япалоқ бурни шу далани ҳайдаб юрадиган тракторни, кўзлари эса эгатларга оралаган ўйноқи лойқа сувни эслатарди. Қора мой аралаш анқиётган аччиқ ўткир атир ҳидидан бир зумда боши оғриди. Қиз ўзини унга бепарводек кўрсатиб, юзини четга бурди. Саломлашгиси-да келмади.

– Қизим, яхшимисан? – деди бояги кимса оталарча меҳр-муҳаббат билан. Бу сўзлар шундай жарангладики, Нафиса унга эътибор қаратмаслиги, жавобсиз қолдириши мумкин эмасди. Худди отаси ёнида пайдо бўлиб қолгандек, кўзларида ёш милтиллади.

– Қишлоғингга йўл олдингми? Қайси биридансан, ўзи? – сўроққа тутди ҳайдовчи.

Нафисанинг жавобини эшитиб, яна қизиқсинди:

– Кимнинг қизи бўласан, бу қишлоқдан анча-мунча ёр-биродарларим бор.

Қизнинг жавобидан кейин бояги кишининг юзи ёришди.

– Ҳа-а, – деди эски танишларини хотирлагандек бўлиб, шунинг қизиман дегин... Менимча, отангни танийман-ов! Буни қара, йўлимиз бир экан. Истасанг, қишлоғингга ташлаб қўяман. Йўл-йўлакай ҳамроҳ бўлгани яхши-да! Акс ҳолда, уйқу элтиб қўйиши мумкин.

У шундай самимий гапирардики, хунук башараси ҳам қизнинг ёдидан чиқди. Ўзининг илк тасаввурларидан ўзи уялди. “Отангни танийман” деб турган ҳайдовчининг гапларига инонди. Икковлон йўлга чиқишди.

* * *

Бир куни эрталаб энам оғилхонада сигирларни соғиш билан андармон чоғда кўча томондан Хурсанд момонинг катта невараларидан бири кўринди. Менга кўзи тушиб, имлаб чақирди.

– Катта энам айтди, бироз туриб онанг бизни-кига чиқсин экан. Ис чиқараяпмиз. Айтиб қўй, хўпми!

Тасдиқ ишорасини қилиб, бошимни қимирлатдим.

– Хурсанд момонинг неварасими? Тинчликмикан? Нима деди? – бақирди энам оғилхона томондан. Эшитганларимни айтдим.

Сутни соғиб бўлгач, ўчоққа ўт ёқиб қайнатдик. Совуқда нам тортиб қолган ўтинлар писиллаб ёнарди. Чўғига чой қайнатиб олдик. Ҳаммани дастурхон атрофига чорлаб, нонушта қилдик. Майда-чуйда рўзғор ишларини тамомлаб, энам кўчага чиқишга тараддуд кўра бошлади. Мен ҳам уларга эргашдим.

Хурсанд момоникига анча-мунча аёллар йиғилган экан. Узоқ-яқинга келин бўлиб тушган қизлари ҳам келибди. Катта уйига айлангириб жой солиниб, қўни-қўшнилари ўтирарди. Ўртага дастурхон ёзилиб, унча-мунча топган-тутганларини қўйишганди. Сал туриб, иссиққина чўзмалар келтирилди. Дуо қилин-гач, синдирилди. Хурсанд момонинг синиққан юзи хорғин тус олган, паришхотир ўтирарди.

– Нафиса қизимдан неча кундирки хабар йўқ, – хаста овозда сўзлади момо. – Отаси ҳам шаҳарга тушиб, тополмай қайтди. Ўтган тунда

туш кўрибман. Тушимда қизимни баҳайбат илон чақишга уринаётганмиш. Қизим бечора илоннинг домидан чиқиш учун ўзини ҳар томонга олиб қочаётганмиш. Шунда бир нотаниш киши пайдо бўлиб, уни қутқариб қолибди. Илоннинг бошини сапчадек кесиб ташлабди. Ишқилиб, ҳаммаси яхшиликка бўлсин. Қайда бўлмасин, қизим эсон-омон юрган бўлсин, дея тонг саҳарлаб ис қилиш ҳаракатига тушдик-да, ўргилиб кетайлар!

Кўшни аёллар момога таскин беришди. У ёқ-бу ёқдаги гаплар билан чалғитишга уринишди. Бир муддатдан сўнг дастурхонга омин қилиб, ўрниларидан қўзғалдилар. Мезбонлар меҳмонларни кўчагача кузатиб чиқишди. Хурсанд момо нелардандир умидвор бўлиб катта йўлга кўз тикарди. Ташқари анчагина совуқ, аёллар тезроқ уйларига етиш илинжида хайрлашишган эди ҳамки... Ҳамма бир зумга тўхтади... Гапирардан... Юришдан... Ҳатто совқотишдан ҳам... Кафтдек кўриниб турган катта йўл томондан қишлоққа қараб “КамАЗ” бурилди. У тўппа-тўғри биз томонга юриб келарди. Бу ҳамманинг диққатини тортди, албатта. Ҳатто уйларнинг дарчалари орқали пойлаётган каллар пайдо бўлди. Шовқин билан юраётган машина момонинг чолини ҳам кўчага чиқишга ундади. Момонинг нимжон танаси оҳиста қалтирарди. Ҳозир нимадир содир бўладигандек, ҳамма жим тикилиб турарди. Машина яқинлашгани сайин, одамларнинг юзида ҳадик аломатлари сезиларди. Ва ростдан ҳам нимадир содир бўлди... Айнан мен, биз кутаётган ҳодиса рўй берди. “КамАЗ” яқинимизга келиб тўхтади. Унинг эшиги шиддат билан очилиб, Нафиса опа пастга учиб тушди. Ўзини ота-онасининг бағрига отди. Сўнг ҳайдовчи амаки кўринди. Беўхшов ва бесўнақай кимсанинг нигоҳидан бир чўчиб тушиб, онаминг ортига яшириндим. Ўша кимса Нафиса опанинг отаси билан қучоқлашиб кўришди ва бўлган гапларни сўзлаб берди. Қишлоқдагиларнинг оғзи очилиб қолди. Боягина мени кўрқитиб юборган амакининг истараси кўзимга шундай чиройли кўринардики, гўё дунёдаги энг яхши одам қаршимда тургандек! Демак, энам ҳам “Уларнинг бари бир гўр”, дея адашган. Бу дунёда яхши инсонлар кўпчилигига ўша вақтда яна бир бор амин бўлганман!

Холам ҳикоясини тугатиб, жимиб қолди. Мен эса охириги марта қачон соатлаб автобус кутганимни эслолмай овора эдим. Минг шукрки, ҳозир кўчалар ёруғ ва равон, машиналар ҳар лаҳза зинғиллаб ўтиб туради.

Қисқа ҳикоялар

Том Оденкранс

Ажал

Қоронғиликда ўзимни ноқулай сезаман. Совқотятман.

Бир неча соат олдин тунги қисқагина ишим менга бирваракайига нақд беш минг доллар келтириши керак эди.

Пако ҳам келди, аммо нимадир чаппасига кетди.

Сиреналарнинг чироғи юзимга нур сочади. Оқ халатли одам оёғимнинг бармоғига ёпиштирилган ёрликдаги исм-фамилиямни ўқийди. Мен унга жавоб қайтаролмайман.

Дэвид В. Майерс

Севишганлар ва жин

Севишганлар кимсасиз соҳилда сайр қилиб юриб, Оловуддиннинг сеҳрли чироғини топиб олишди.

– Мени озод қилишларинг эвазига, – деди жин, – ҳар бирингнинг битадан тилагингни бажо келтираман.

Қиз йигитга кўз ташлаб қўйиб деди:

– Истайманки, биз бир-биримизни қиёматгача севайлик.

Денгизга тикилганча йигит:

– Мен эса ўша қиёмат ҳозироқ келишини истайман, – деди.

Дэвид Хофман

Синфдош дугоналар учрашуви

Мактабда улар ораларидан қил ўтмас дугона эдилар.

– Қўнғироқ қилиб тур, унутиб юборма, – деди у дугонасига битирув оқшомида.

– Албатта, сен ҳам.

Мактабни битирганларига эллик йил тўлиши муносабати билан уюштирилган синфдошлар учрашувида улар шу пайт давомида биринчи марта гаплашишди.

– Сени кўрганимдан хурсандман.

– Мен ҳам.

– Қўнғироқ қилиб тур, унутиб юборма.

– Албатта, сен ҳам.

Норман ва Бен Лир

Энг қайғули ҳикоя

Уч киши тўқсонинчи қаватга зинапоядан кўтарила бошлашди.

Лифт душанбагача ишламас экан, дам олиш кунлари Сэмга у-бу ҳужжатлари керак бўлиб қолганди. Қаватма-қават кўтарилишаркан, вақтни ўлдириш ҳамда зерикиб қолмаслик учун галмагал турли-туман – қувноқ ва қайғули ҳикояларни айтиб беришга келишиб олишди. Ниҳоят, тўқсонинчи қаватга чиқишганда, энг қайғули ҳикояни Сэм айтиб берди.

– Пастда калитни унутиб қолдирибман, – деди-ю, беҳуш бўлиб йиқилди.

Гул ва муҳаббат

Тина боғда турар экан, унинг ўзи томон чопиб келаётганини кўрди.

– Тина! Менинг гулим! Ҳаётим!

Ниҳоят шу гапни айтди-я!

– О, Том!

– Тина, о, гулим!

– О, Том, мен ҳам сени севаман!

Том Тинага яқин келди-да, уни нари итариб, энгашди.

– Менинг гулим! Севимли атиргулимни босиб олдинг!

Хоуп Эй Торрес

Жошуа Хейнс

Орзулар амалга ошганда

Боб истаганларининг барчасига эришди. Унда фақат битта тилак тилаш қолганди.

– Сўнгги тилакни сал кейинроқ тиласам бўладими? – сўради у.

– Сен хожасан. Мен эса оддий жинман.

– Жуда соз.

Уйга қайтаркан, Боб ўзини шунчалар бахтли ҳис этардики, биргина димоғни чоғ қиладиган қўшиқ етишмасди, холос. У эски бир итальян қўшиғини эслаб қолди.

– Эҳ, қанийди, италиялик балиқчига айланиб қолсам...

Дик Скин

Миллион долларлик базм

Чарли охирги чақасига лотерея чиптасини сотиб олди ва ўн миллион доллар ютуқ эгасига айланди. Кўча-кўйдаги ошна-оғайнилари билан ютуқни нақ икки ҳафта “ювди” ва алал-оқибат ортиқча еб қўйганидан бўкиб ўлди.

Ҳукумат унинг миллионларини мерос қилиб олди, аммо одамлар унинг исмини ҳамиша ёдларида сақлашади – у инсоният тарихида энг катта базм уюштирди, ахир.

Ҳа, дарвоқе, унинг фамилияси нимаиди?

Шири Пелемье

Дублёр

– Спектаклни қолдириолмаймиз. Шоу давом этиши керак, – деди режиссёр пьесанинг биринчи пардаси бошланишидан бир лаҳза олдин машҳур актёр беҳуш бўлиб йиқилганда. – Бугун у юлдуз, ҳар ҳолда, шунчаки ўликнинг родини ўйнамайди-ку.

Дублёр барчанинг кўз ўнгида юксалди. Унинг ижроси илҳомбахш чиқди. Янги юлдуз яқунловчи саҳнада родини қойиллатди.

Дублёр чўнтагидаги шприцни бармоқлари билан силаб-сийпаб, олқишлар остида таъзим бажо этди.

Жумбоқ

– Бугун жуда мамнун кўринасиз, Ватсон.
– Кечирасиз-у, Холмс, бу сафар жиноятни икки дунёда ҳам фош қилолмайсиз.

Холмс ўрнидан туриб, трубкасини жўшқинлик билан силкита бошлади.

– Яна хато қиляпсиз, деб қўрқаман, Ватсон. Миссис Ворсингтонни ким ўлдирганини биламан.

– Жуда қизиқ! На гувоҳлар, на далил-исбот бор! Хўш, ким қилибди бу ишни?

– Мен, Ватсон!

Том Форд

Долорес Руп

Сўнгги насиба

Уйларга тушишга одатланган ўғри Билли ўз ишининг бетакрор лаҳзаларини ёқтирарди.

Бу тонг у девор ошиб, бинога кирди. Барча қимматбаҳо тақинчоқларни йиғиштириб олиб, машинасига элтди.

Бу пайт қорни жудаям очганди. Ойнаи жаҳон қарши-сида тамадди қилиш учун уйга охирги марта кирди. Овқатланиб бўлгач, таррақдай қотди. Хонадон соҳиблари каламушларни заҳарламоқчи эди.

Рус тилидан
Саиджалол Саидмуродов
таржималари

“Агар бахтли ҳаётга эришмоқчи бўлсангиз...”

Алберт Эйнштейндан ҳаётӣ сабоқлар

Барчамизда иқтидор бор. Лекин балиқни дарахтга тирмашиб чиқиш қобилияти бор-йўқлиги масаласида муҳокама қилсангиз, у ўзини бир умр лапашанг ҳис этиб ўтади.

Мен ҳамма билан бир хил муомала қиламан. Хоҳ фаррош бўлсин, хоҳ университет ректори.

Тасаввур билимдан кўра кўпроқ аҳамиятга эга. Билим биз ҳозир биладиган ва тушунадиган нарсаларгагина таянади. Тасаввур эса бутун олами ва биз қачонлардир тушунадиган, билиб оладиган нарсаларни ҳам қамрайди.

Билимни ўзлаштириш қобилиятимдан кўра фантазия қобилиятим мен учун қадрлироқ.

Одам ёш бўлган пайтда ёлғизлик – азоб, лекин камолотга ета боргани сари ёлғизликнинг илҳомбахш кучи ортади.

Агар болаларингиз ақлли бўлишини истасангиз, уларга эртаклар ўқиб беринг. Агар янада ақллироқ бўлишларини хоҳласангиз, ундан-да кўпроқ эртак ўқиб беринг.

Буюк ақллар ҳаммаша ўртача ақлларнинг шиддатли қаршилигига дуч келади. Чунки ўртача ақл эгалари эскича фикрлашдан йироқ, ўз салоҳиятидан мардона ва ҳалол фойдаланадиган кишиларни қабул қила олмайди.

Муваффақиятга эришиш учун эмас, ҳаётнинг маъно касб этиши учун интил. Одамнинг ҳаёти бошқалар ҳаётини қай даражада гўзал ва мазмунли этганига қараб аҳамиятлидир.

Алберт Эйнштейн буюк олим, оламшумул физик қонуниятлар кашфиётчиси, бир нечта илмий асарлар муаллифи сифатида тарихда ном қолдирган. Унинг доно фикрлари, ҳикмати сўзлари ҳам машҳур. Дунё кўрган донишманд олимнинг ҳаётӣ тажрибалари, тавсиялари сизу бизга ҳам фойда бериши шубҳасиз.

Буюк шахслар гўзал нутқлар воситасида эмас, ўз меҳнатлари ва уларнинг натижалари орқали шаклланади.

Агар бахтли ҳаётга эришмоқчи бўлсангиз, одамларга ёки нарсаларга эмас, мақсадларга боғланган бўлишингиз керак.

Бизни эзгу ўй ва амалларга йўловчи ягона восита – буюк ва маънавий покиза инсонлар тимсолидир. Одамга бирор нарсани ўргатишнинг ягона оқилона йўли – мисол келтиришдир.

Мантиқ сизга нуктадан В нуктага бориб олишингиз учун ёрдам беради. Тасаввур эса бутун дунёни кезишингиз учун қанот бағишлайди.

Шухратим ошгани сари сийқаланиб боряпман. Афсуски, бу – жуда кенг тарқалган ҳолат.

Ҳеч қачон хато қилмаган одам бирор-бир янги нарсани ҳеч қачон синаб кўрмаган бўлади.

Агар мавзуни осон тушунтира олмасангиз, демак, уни етарли даражада билмайсиз.

Ориф ТОЛИБ
таржимаси